

Joanna Rezmer

**Jak korzystać
z procedur skargowych
w traktatowym systemie
ochrony praw człowieka ONZ?**

Informator dla ofiar naruszeń

Ministerstwo Sprawiedliwości
Departament Praw Człowieka

Warszawa 2011

Jak korzystać z procedur skargowych w traktatowym systemie ochrony praw człowieka ONZ?

Informator dla ofiar naruszeń

Spis treści

Spis treści	1
1 Wprowadzenie.....	4
1.1 Czym są prawa człowieka?	4
1.2 Czym są systemy ochrony praw człowieka?	4
1.3 Jakie międzynarodowe systemy ochrony praw człowieka istnieją współcześnie? ...	4
1.4 Które międzynarodowe systemy ochrony praw człowieka obejmują Polskę?.....	4
1.5 W jaki sposób w ramach międzynarodowych systemów ochrony kontrolowane jest przestrzeganie praw człowieka?	5
1.6 Czym są skargi indywidualne?.....	5
1.7 Czym jest traktatowy system ochrony praw człowieka działający w ramach ONZ? ..	6
1.8 Czy można wnosić skargi indywidualne na naruszenia wszystkich konwencji traktatowego systemu ochrony praw człowieka?	9
1.9 Czy wszystkie procedury skarg indywidualnych w systemie traktatowym mogą być obecnie wykorzystywane wobec Polski?	9
2 Skarga na naruszenie Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych... ..	11
2.1 Informacje ogólne	11
2.2 Jaki organ rozpatruje skargę?	11
2.3 Jak przygotować i złożyć skargę?	12
2.3.1 Kto jest uprawniony do złożenia skargi?	12
2.3.2 Przeciwko komu można wnieść skargę?	13
2.3.3 Czy skargi przeciwko Polsce mają prawo wnosić tylko polscy obywatele?... ..	13
2.3.4 Co może być przedmiotem skargi?	13
2.3.5 Czy trzeba skorzystać ze środków ochrony prawnej w kraju przed złożeniem skargi? ..	14
2.3.6 Czy można jednocześnie wnieść skargę dotyczącą tego samego naruszenia do innych międzynarodowych organów?	15
2.3.7 Jaki jest termin do wniesienia skargi?	16
2.3.8 Jakie są koszty wniesienia skargi?	16
2.3.9 W jakiej formie należy przygotować skargę?	17
2.3.10 Jakie są inne warunki, które musi spełniać skarga?	17
2.3.11 W jaki sposób należy przekazać skargę?	18
2.3.12 Czy tożsamość autora skargi może być zachowana w tajemnicy?	18
2.4 Jak przebiega postępowanie?	19
2.4.1 Ogólne zasady postępowania	19
2.4.2 Rejestracja skargi	20
2.4.3 Badanie dopuszczalności i badanie merytoryczne skargi	21
2.4.4 Środki tymczasowe	22
2.5 Jak długo może trwać rozpatrywanie skargi?.....	23
2.6 Czy wolno wycofać skargę?.....	23
2.7 Jakie są rezultaty postępowania?.....	23
2.8 Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych	25
3 Skarga na naruszenie Międzynarodowej konwencji w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji rasowej.....	32
3.1 Informacje ogólne	32

3.2	Jaki organ rozpatruje skargę?	32
3.3	Jak przygotować i złożyć skargę?	33
3.3.1	Kto jest uprawniony do złożenia skargi?	33
3.3.2	Przeciwko komu można wnieść skargę?	34
3.3.3	Czy skargi przeciwko Polsce mają prawo wnosić tylko polscy obywatele?....	34
3.3.4	Co może być przedmiotem skargi?	34
3.3.5	Czy trzeba skorzystać ze środków ochrony prawnej w kraju przed złożeniem skargi? 35	
3.3.6	Czy można jednocześnie wnieść skargę dotyczącą tego samego naruszenia do innych międzynarodowych organów?.....	36
3.3.7	Jaki jest termin do wniesienia skargi?.....	36
3.3.8	Jakie są koszty wniesienia skargi?	37
3.3.9	W jakiej formie należy przygotować skargę?	37
3.3.10	Jakie są inne warunki, które musi spełniać skarga?	37
3.3.11	W jaki sposób należy przekazać skargę?	38
3.3.12	Czy tożsamość autora skargi może być zachowana w tajemnicy?	38
3.4	Jak przebiega postępowanie?	38
3.4.1	Ogólne zasady postępowania	38
3.4.2	Rejestracja skargi	39
3.4.3	Badanie dopuszczalności i badanie merytoryczne skargi	40
3.4.4	Środki tymczasowe	41
3.5	Jak długo może trwać rozpatrywanie skargi?.....	41
3.6	Czy wolno wycofać skargę?.....	41
3.7	Jakie są rezultaty postępowania?.....	41
3.8	Międzynarodowa konwencja w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji rasowej	43
4	Skarga na naruszenie Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania	46
4.1	Informacje ogólne	46
4.2	Jaki organ rozpatruje skargę?	47
4.3	Jak przygotować i złożyć skargę?	47
4.3.1	Kto jest uprawniony do złożenia skargi?	47
4.3.2	Przeciwko komu można wnieść skargę?	48
4.3.3	Czy skargi przeciwko Polsce mają prawo wnosić tylko polscy obywatele?....	48
4.3.4	Co może być przedmiotem skargi?	49
4.3.5	Czy trzeba skorzystać ze środków ochrony prawnej w kraju przed złożeniem skargi? 49	
4.3.6	Czy można jednocześnie wnieść skargę dotyczącą tego samego naruszenia do innych międzynarodowych organów?.....	50
4.3.7	Jaki jest termin do wniesienia skargi?.....	51
4.3.8	Jakie są koszty wniesienia skargi?	51
4.3.9	W jakiej formie należy przygotować skargę?	51
4.3.10	Jakie są inne warunki, które musi spełniać skarga?.....	52
4.3.11	W jaki sposób należy przekazać skargę?	52
4.3.12	Czy tożsamość autora skargi może być zachowana w tajemnicy?	52
4.4	Jak przebiega postępowanie?	53
4.4.1	Ogólne zasady postępowania	53
4.4.2	Rejestracja skargi	54
4.4.3	Badanie dopuszczalności i badanie merytoryczne skargi	55
4.4.4	Środki tymczasowe	56

4.5	Jak długo może trwać rozpatrywanie skargi?.....	57
4.6	Czy wolno wycofać skargę?.....	57
4.7	Jakie są rezultaty postępowania?.....	58
4.8	Konwencja w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, nieludzkiego lub poniżającego traktowania albo karania.....	59
5	Skarga na naruszenie Konwencji w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji kobiet.....	63
5.1	Informacje ogólne	63
5.2	Jaki organ rozpatruje skargę?	63
5.3	Jak przygotować i złożyć skargę?	64
5.3.1	Kto jest uprawniony do złożenia skargi?	64
5.3.2	Przeciwko komu można wnieść skargę?	64
5.3.3	Czy skargi przeciwko Polsce mają prawo wnosić tylko polscy obywatele?....	65
5.3.4	Co może być przedmiotem skargi?	65
5.3.5	Czy trzeba skorzystać ze środków ochrony prawnej w kraju przed złożeniem skargi?	65
5.3.6	Czy można jednocześnie wnieść skargę dotyczącą tego samego naruszenia do innych międzynarodowych organów?.....	66
5.3.7	Jaki jest termin do wniesienia skargi?.....	67
5.3.8	Jakie są koszty wniesienia skargi?	67
5.3.9	W jakiej formie należy przygotować skargę?	67
5.3.10	Jakie są inne warunki, które musi spełniać skarga?	68
5.3.11	W jaki sposób należy przekazać skargę?	68
5.3.12	Czy tożsamość autora skargi może być zachowana w tajemnicy?	68
5.4	Jak przebiega postępowanie?	69
5.4.1	Ogólne zasady postępowania	69
5.4.2	Rejestracja skargi	70
5.4.3	Badanie dopuszczalności i badanie merytoryczne skargi	71
5.4.4	Środki tymczasowe	72
5.5	Jak długo może trwać rozpatrywanie skargi?.....	72
5.6	Czy wolno wycofać skargę?.....	73
5.7	Jakie są rezultaty postępowania?.....	73
5.8	Konwencja w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji kobiet.....	75
6	Czym się różni skarga do Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w Strasburgu od skarg indywidualnych do Komitetu Praw Człowieka i innych komitetów traktatowych?	81
7	Dlaczego warto wnosić skargi indywidualne w traktatowym systemie ochrony praw człowieka związanym z ONZ?.....	84
8	Status ratyfikacji przez Polskę konwencji traktatowego systemu ochrony praw człowieka, z którymi związane są procedury skarg indywidualnych	85
9	Modelowe formularze skargi indywidualnej.....	87
9.1	Formularz skargi na naruszenie Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych; Międzynarodowej konwencji w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji rasowej lub Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, nieludzkiego lub poniżającego traktowania albo karania	87
9.2	Formularz skargi na naruszenie Konwencji w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji kobiet	92
10	Przydatne linki i adresy	95
11	Bibliografia.....	96
11.1	Wykaz źródeł prawa	96
11.2	Wykaz opracowań	97

1 Wprowadzenie

1.1 Czym są prawa człowieka?

Prawa człowieka to niezbywalne uprawnienia, jakie posiada każda istota ludzka. Ich źródło stanowi przyrodzona godność i wartość człowieka. Praw tych nie można się zrzec i przysługują one wszystkim ludziom w równym stopniu, bez żadnych różnic ze względu na jakiegokolwiek przesłanki, w tym np. rasę, płeć, język, wyznanie. Bardzo ważne jest zatem, aby każdy, kto uważa, że jego prawa nie są respektowane, wiedział, jak można bronić się przed naruszeniem, korzystając z dostępnych środków prawnych.

1.2 Czym są systemy ochrony praw człowieka?

Różne środki i sposoby działania na rzecz zapewnienia pełnej realizacji praw człowieka, podejmowane na poziomie krajowym i międzynarodowym, można ujmować w systemy - systemy ochrony praw człowieka. Ponieważ prawa człowieka powinny być zabezpieczone przede wszystkim w poszczególnych państwach, zasadniczą rolę dla ich ochrony odgrywają systemy krajowe (wewnątrzpaństwowe). Oprócz nich stworzone zostały systemy międzynarodowe.

Na międzynarodowy system ochrony składają się trzy podstawowe elementy:

- międzynarodowe przepisy prawne określające standardy praw człowieka (np. konwencje praw człowieka);
- międzynarodowe instytucje (organy), które sprawują kontrolę nad przestrzeganiem tych przepisów (np. trybunały praw człowieka, komitety);
- środki kontroli, umożliwiające międzynarodowym instytucjom wykonywanie tego zadania (np. skargi).

1.3 Jakie międzynarodowe systemy ochrony praw człowieka istnieją wspólnie?

Na świecie istnieją regionalne systemy ochrony praw człowieka, obejmujące wyłącznie określone jego rejony, a także system powszechny (uniwersalny), który ma zasięg ogólnoswiatowy (informacje na temat systemu powszechnego – patrz punkt 1.7). Rozwinięte systemy regionalne powstały już w Europie, obu Amerykach i Afryce. Mniej zaawansowany jest system arabski. Na obszarze Azji i Pacyfiku systemu regionalnego na razie brak, choć podejmowane są kroki mające doprowadzić do jego stworzenia.

Systemy regionalne funkcjonują w powiązaniu z regionalnymi organizacjami międzynarodowymi, takimi jak Rada Europy, Organizacja Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie (OBWE), Unia Europejska, Organizacja Państw Amerykańskich, Unia Afrykańska i Liga Państw Arabskich.

System powszechny powstał i działa pod auspicjami Organizacji Narodów Zjednoczonych (ONZ) oraz jej wyspecjalizowanych agend (m.in. Światowej Organizacji Zdrowia – WHO i Międzynarodowej Organizacji Pracy – ILO).

1.4 Które międzynarodowe systemy ochrony praw człowieka obejmują Polskę?

Polska objęta została powszechnym systemem ochrony praw człowieka związanym z ONZ, a także trzema europejskimi systemami regionalnymi. Wśród systemów europejskich najstarszy i najbardziej znany jest ten, który powstał dzięki wysiłkom Rady Europy. Jego fundament prawny stanowi Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności z 1950 r. (zwana Europejską Konwencją Praw Człowieka) oraz protokoły dodatkowe do Konwencji. To właśnie w ramach tego systemu funkcjonuje Europejski Trybunał Praw Człowieka z siedzibą w Strasburgu.

Warto jednak pamiętać także o dwóch pozostałych systemach regionalnych, w których uczestniczy Polska: systemie Organizacji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie (OBWE) oraz systemie Unii Europejskiej.

1.5 W jaki sposób w ramach międzynarodowych systemów ochrony kontrolowane jest przestrzeganie praw człowieka?

Międzynarodowa kontrola nad tym, czy i w jakim zakresie poszczególne kraje wywiązują się ze swoich zobowiązań dotyczących praw człowieka, sprawowana jest za pomocą różnych środków. Należą do nich m.in.:

- sprawozdania składane okresowo przez państwa międzynarodowym organom, opisujące kroki podejmowane przez dany kraj w celu zapewnienia realizacji praw człowieka, jego osiągnięcia w tym zakresie i napotykanne problemy;
- badania na miejscu, mające często postać wizytacji lub inspekcji przeprowadzanych przez przedstawicieli międzynarodowych instytucji w miejscach, w których dochodzi lub może dochodzić do naruszeń praw człowieka;
- skargi międzypaństwowe, wnoszone do międzynarodowych organów przez państwa przeciwko innym krajom, które w opinii skarżących nie wykonują swoich obowiązków w zakresie ochrony praw człowieka;
- skargi indywidualne lub zbiorowe, składane przeciw państwom przez osoby fizyczne, grupy osób, organizacje pozarządowe (np. organizacje pracowników lub pracodawców) uważające, że prawa człowieka są przez dany kraj naruszane.

1.6 Czym są skargi indywidualne?

1.6.1 Skarga

Skarga indywidualna to akt, za pomocą którego osoba fizyczna, grupa osób lub organizacja przekonana, że jej prawa zostały złamane, zgłasza kompetentnemu organowi międzynarodowemu fakt naruszenia przez dane państwo lub państwa określonych zobowiązań międzynarodowych z dziedziny praw człowieka.

Skargi indywidualne są środkiem kontroli mającym szczególne znaczenie dla ofiar naruszeń, ponieważ stwarzają im możliwość samodzielnego dochodzenia swoich praw na arenie międzynarodowej. Zapewniają ofiarom dostęp do międzynarodowych organów zajmujących się ochroną praw człowieka bez konieczności korzystania z pośrednictwa państw, nie zawsze skłonnych udzielić ofierze pomocy.

Warto wspomnieć, że czasem zamiast określenia „skarga indywidualna” spotkać można nazwy: „zawiadomienie”, „petycja”, „zażalenie”. Wszystkie te terminy oznaczają podobne środki i mogą być traktowane jako synonimy.

1.6.2 Ofiara naruszenia

W dalszej części informatora zostanie omówione, kto może złożyć skargę do poszczególnych komitetów np. osoba fizyczna, grupa osób czy organizacja.

Zasadą jest, iż skargę może złożyć jednostka, która jest ofiarą naruszenia praw człowieka przez Państwo – Stronę danej umowy międzynarodowej chroniącej prawa człowieka. Ofiarami są podmioty dotknięte działaniem albo brakiem działania ze strony państwa ocenianego z punktu widzenia zgodności z prawami człowieka.

Analiza procedur międzynarodowych pozwala na wyróżnienie trzech typów ofiar naruszenia:

Ofiarą bezpośrednią jest osoba bezpośrednio pokrzywdzona naruszeniem jej praw zagwarantowanych w umowie międzynarodowej.

Ofiara pośrednią – osoba, która ucierpiała wskutek działania (albo braku działania) państwa skierowanego przeciwko innej osobie. Do kategorii ofiar pośrednich można zaliczyć np. osoby spokrewnione z ofiarą bezpośrednią, które ponoszą negatywne konsekwencje z powodu naruszenia praw ofiary bezpośredniej.

Ofiara potencjalna to osoba, która kwestionuje przepisy prawa krajowego uznając, że mogą naruszyć jej prawa człowieka. W stosunku do ofiary potencjalnej państwo nie wydało na podstawie takich przepisów żadnej decyzji, lecz osoba ta zasadnie obawia się, że może to nastąpić i że z tego powodu będzie ona ponosiła negatywne konsekwencje.

W dalszej części informatora przy wskazaniu osób, które mogą składać skargi do poszczególnych komitetów, umieszczono przykłady wyjaśniające, o jakiego rodzaju ofiary chodzi.

1.6.3 Ewolucja poglądów komitetów

Treść niniejszego informatora została opracowana w oparciu o dotychczasową praktykę i orzecznictwo komitetów. Orzecznictwo to jednak ewoluuje, a komitety – których skład zmienia się – mogą także zmieniać swoje poglądy i zajmowane do tej pory stanowiska. Nie jest więc wykluczone, że np. mimo, że w informatorze wskazano, że dany komitet uznaje za dopuszczalne skargi składane przez osoby prawne (ponieważ takie było dotychczasowe jego stanowisko), to komitet może w przyszłości skargi takie odrzucać.

1.7 Czym jest traktatowy system ochrony praw człowieka działający w ramach ONZ?

Powszechny system ochrony praw człowieka funkcjonujący pod egidą ONZ tworzą dwa filary. Pierwszy z nich to tzw. system polityczny. Jego fundament stanowi Karta Narodów Zjednoczonych, czyli umowa międzynarodowa podpisana w 1945 r., na podstawie której powstała i działa ONZ. To właśnie Karta wyraźnie przyznała Organizacji kompetencje do zajmowania się ochroną praw człowieka. W ramach systemu politycznego istnieje możliwość zgłaszania organom ONZ problemów dotyczących realizacji tych praw, poprzez wnoszenie tzw. petycji. Petycje mogą być obecnie przedstawiane: Radzie Praw Człowieka, Komisji ds. Statusu Kobiet, a także osobom, które jako Specjalni Sprawozdawcy (tj. wybrani w ONZ eksperci badający na całym świecie określony problem – np. zjawisko handlu ludźmi albo eksperci badający sytuację ochrony praw człowieka w danym państwie), Niezależni Eksperci

albo członkowie Grup Roboczych, w ramach tzw. procedur specjalnych, zajmują się badaniem wybranych zagadnień związanych z ochroną praw człowieka lub sprawdzają, czy prawa te są przestrzegane w wybranych krajach.

Rada Praw Człowieka przyjmuje petycje od:

- osób lub grup osób, które uważają, że są ofiarami naruszenia praw człowieka,
- osób lub grup (w tym organizacji pozarządowych) działających w dobrej wierze i posiadających bezpośrednią i wiarygodną wiedzę o naruszeniach praw człowieka,
- osób, których wiedza na temat naruszeń pochodzi z drugiej ręki, jeżeli petycji towarzyszy niebudzący wątpliwości materiał dowodowy.

Petycje kierowane do Rady mogą dotyczyć wszystkich państw i naruszeń wszystkich praw człowieka (a nie wyłącznie naruszeń praw i wolności przewidzianych w określonej umowie międzynarodowej, która została ratyfikowana przez zainteresowany kraj). Należy jednak pamiętać, iż Rada zajmie się przedstawioną jej sprawą tylko wtedy, gdy dana petycja (albo większa liczba petycji rozpatrywanych łącznie) wskazuje na występowanie w określonym państwie sytuacji stałych, ciężkich, udokumentowanych naruszeń praw człowieka i podstawowych wolności. Celem tej procedury **nie jest reagowanie na indywidualne przypadki** naruszeń i zapewnianie ochrony ich ofiarom.

Komisja ds. Statusu Kobiet przyjmuje i rozpatruje petycje pochodzące od osób, grup osób i organizacji pozarządowych, które mogą ujawniać zjawiska stałych, udokumentowanych praktyk dyskryminacyjnych dotyczących kobiety. Podobnie, jak w przypadku Rady Praw Człowieka, procedura petycyjna Komisji w założeniu **nie ma służyć temu, aby udzielać ochrony ofiarom indywidualnych naruszeń**, lecz ujawniać poważne, systemowe problemy związane z realizacją praw człowieka – w tym przypadku dotyczące praw kobiet i zasady równouprawnienia płci.

Warto zaznaczyć, że ani Rada Praw Człowieka ani Komisja ds. Statusu Kobiet nie mogą wydawać wiążących dla państw decyzji.

Petycje kierowane do ekspertów z tzw. procedur specjalnych mogą być składane przez osoby lub grupy osób twierdzące, że są ofiarami pogwałcenia praw człowieka, a także przez wszystkie działające w dobrej wierze osoby lub grupy (w tym organizacje pozarządowe), które mają udokumentowaną, bezpośrednią, wiarygodną wiedzę o naruszeniach. Dany ekspert sam decyduje, czy powinien zająć się przedstawioną mu sprawą. Jeśli uzna to za wskazane, może prosić rząd państwa, którego sprawa dotyczy, aby podjął wszelkie odpowiednie kroki w celu zbadania przedstawionych mu informacji o naruszeniach praw człowieka oraz zastosował środki zaradcze i poinformował o osiągniętych w tym zakresie rezultatach. Prośby ekspertów nie są jednak wiążące dla państw i ich realizacja zależy od dobrej woli zainteresowanych rządów.

Procedury petycyjne funkcjonujące w systemie politycznym nie będą szczegółowo omawiane w informatorze, ponieważ osoba, której prawa zostały pogwałcone, pragnie przede wszystkim, aby międzynarodowy organ zajął się jej indywidualną sprawą i doprowadził do usunięcia skutków dotyczącego jej naruszenia. Tym celom najlepiej służą procedury skarg indywidualnych, działające w tzw. traktatowym systemie ochrony.

System traktatowy to drugi filar powszechnego systemu ochrony.

Opiera się on na kilkunastu umowach międzynarodowych (traktatach, konwencjach praw człowieka) przygotowanych z inicjatywy ONZ i przyjętych przez państwa pod auspicjami Organizacji. Charakterystyczną cechą tych traktatów stanowi to, że nie tylko określają poszczególne prawa człowieka, ale także tworzą organy, które czuwają nad ich realizacją i ustanawiają odpowiednie środki kontroli. Wraz z upływem lat do wielu umów systemu traktatowego dołączone zostały uzupełniające lub zmieniające je protokoły dodatkowe (inaczej: fakultatywne albo opcyjne). Niektóre z nich dotyczą treści praw człowieka, a inne poświęcone są środkom kontroli nad ich przestrzeganiem. Trzeba pamiętać, że każdy protokół fakultatywny jest oddzielną umową międzynarodową.

W ramach powszechnego systemu ochrony praw człowieka stworzonego pod egidą ONZ funkcjonuje tzw. system traktatowy. Opiera się on na kilkunastu umowach międzynarodowych (traktatach, konwencjach praw człowieka) przygotowanych z inicjatywy ONZ i przyjętych przez państwa pod auspicjami Organizacji. Charakterystyczną cechą tych traktatów stanowi to, że nie tylko określają poszczególne prawa człowieka, ale także tworzą organy, które czuwają nad ich realizacją i ustanawiają odpowiednie środki kontroli. Wraz z upływem lat do wielu umów systemu traktatowego dołączone zostały uzupełniające lub zmieniające je protokoły dodatkowe (inaczej: fakultatywne albo opcyjne). Niektóre z nich dotyczą treści praw człowieka, a inne poświęcone są środkom kontroli nad ich przestrzeganiem. Trzeba pamiętać, że każdy protokół fakultatywny jest oddzielną umową międzynarodową.

Obecnie do traktatowego systemu ochrony praw człowieka należą:

- Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych z 1966 r., uzupełniony przez dwa Protokoły fakultatywne: z 1966 r. i z 1989 r.;
- Międzynarodowy Pakt Praw Gospodarczych, Społecznych i Kulturalnych z 1966 r., z Protokołem fakultatywnym z 2008 r.;
- Międzynarodowa konwencja w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji rasowej z 1966 r.;
- Konwencja w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, nieludzkiego lub poniżającego traktowania albo karania z 1984 r. z Protokołem fakultatywnym z 2002 r.;
- Konwencja w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji kobiet z 1979 r., z Protokołem fakultatywnym z 1999 r.;
- Konwencja o prawach dziecka z 1989 r. uzupełniona przez dwa protokoły fakultatywne z 2000 r.: Protokół fakultatywny w sprawie angażowania dzieci w konflikty zbrojne oraz Protokół fakultatywny w sprawie handlu dziećmi, dziecięcej prostytucji i dziecięcej pornografii;
- Międzynarodowa konwencja o ochronie praw wszystkich pracowników migrujących i członków ich rodzin z 1990 r.;
- Konwencja o prawach osób niepełnosprawnych z 2006 r., z Protokołem fakultatywnym przyjętym tego samego roku;
- Międzynarodowa konwencja w sprawie ochrony wszystkich osób przed wymuszonym zaginięciem z 2006 r.

Uwaga! Dany traktat jest wiążący tylko dla tych państw, które wyraziły na to zgodę (zasadniczo poprzez jego ratyfikację) i w stosunku do których wszedł w życie. Poszczególne kraje swobodnie decydują, czy chcą zostać stronami określonej umowy. Z członkostwa państwa w ONZ nie wynika obowiązek ratyfikacji umów należących do systemu traktatowego. Niektóre umowy zostały przyjęte przez niemal wszystkich członków

Organizacji (np. Konwencja o prawach dziecka wiąże 193 państwa), inne tylko przez niewielką ich grupę (np. Międzynarodowa konwencja w sprawie ochrony wszystkich osób przed wymuszonym zaginięciem wiąże zaledwie 29 państw).

Osoba, która zamierza wnieść skargę na naruszenie określonej umowy systemu traktatowego, powinna sprawdzić, czy i kiedy umowa ta weszła w życie dla państwa, przeciwko któremu skarga ma być skierowana.

Informacje na temat dat wejścia w życie poszczególnych traktatów i ich ratyfikacji przez Polskę zawiera tabela zamieszczona w Rozdziale 8 informatora.

1.8 Czy można wnosić skargi indywidualne na naruszenia wszystkich konwencji traktatowego systemu ochrony praw człowieka?

Skargi indywidualne mogą być składane na naruszenia tylko niektórych umów międzynarodowych tworzących traktatowy system ochrony praw człowieka.

W przypadku Konwencji o prawach dziecka, procedura skargowa jeszcze nie powstała, choć prowadzone są bardzo zaawansowane prace mające doprowadzić do jej ustanowienia. Przygotowany już został projekt Protokołu do Konwencji, na podstawie którego odpowiednia procedura ma zostać wprowadzona.

W odniesieniu do trzech innych traktatów (Międzynarodowego Paktu Praw Gospodarczych, Społecznych i Kulturalnych, Międzynarodowej konwencji o ochronie praw wszystkich pracowników migrujących i członków ich rodzin oraz Międzynarodowej konwencji w sprawie ochrony wszystkich osób przed wymuszonym zaginięciem) procedury skargowe są przewidziane, ale na razie nie weszły w życie i w praktyce nie działają ze względu na brak akceptacji ze strony wymaganej liczby państw. Oznacza to, że aktualnie skargi na naruszenia postanowień tych traktatów nie są przyjmowane i rozpatrywane, choć sytuacja ta może się wkrótce zmienić.

W chwili obecnej już istnieją i działają procedury skarg indywidualnych dotyczące:

- Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych;
- Międzynarodowej konwencji w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji rasowej;
- Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, nieludzkiego lub poniżającego traktowania albo karania;
- Konwencji w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji kobiet;
- Konwencji o prawach osób niepełnosprawnych.

Uwaga! Osoba, która zamierza wnieść skargę na naruszenie określonej umowy systemu traktatowego, powinna sprawdzić, czy procedura skargowa odnosząca się do tej umowy w ogóle istnieje i czy już weszła w życie. Daty wejścia w życie poszczególnych procedur skargowych dla Polski podane są w tabeli zamieszczonej w Rozdziale 8 informatora. Aktualne informacje na temat dat obowiązywania wszystkich procedur skargowych, nie tylko w stosunku do naszego kraju, ale również w odniesieniu do innych państw, znaleźć można na stronie internetowej Biura Wysokiego Komisarza NZ ds. Praw Człowieka, pod adresem: <http://treaties.un.org/Pages/Treaties.aspx?id=4&subid=A&lang=en>.

1.9 Czy wszystkie procedury skarg indywidualnych w systemie traktatowym mogą być obecnie wykorzystywane wobec Polski?

W systemie traktatowym wszystkie skargi indywidualne mają charakter fakultatywny, co oznacza, że aby można było korzystać z nich przeciwko określonemu państwu, kraj ten musi wyrazić dodatkową zgodę, składając specjalną deklarację albo ratyfikując odpowiedni protokół.

Wobec Polski mogą być zatem stosowane tylko te procedury skarg indywidualnych, które dotyczą traktatów ratyfikowanych przez nasz kraj i zostały przez Polskę zaakceptowane. W systemie traktatowym są to obecnie skargi na naruszenie postanowień:

- Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych;
- Międzynarodowej konwencji w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji rasowej;
- Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania;
- Konwencji w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji kobiet.

Istnieje szansa, że w przyszłości przeciwko naszemu krajowi będzie można także składać skargi na naruszenie Konwencji o prawach dziecka, jeśli tylko przygotowywany obecnie protokół przewidujący odpowiednią procedurę wejdzie w życie i zostanie ratyfikowany przez Polskę.

Informator szczegółowo przedstawia jedynie te skargi indywidualne, które mogą obecnie być stosowane wobec naszego kraju. Warto jednak pamiętać, iż szereg państw (np. Hiszpania, Niemcy, Szwecja) zaakceptowało więcej procedur skargowych niż Polska. Jeśli osoba posiadająca polskie obywatelstwo stwierdzi, że w danej sytuacji jej prawa zostały naruszone przez obcy kraj, może wykorzystywać wszystkie procedury uznane przez to państwo, choćby nie zostały one jednocześnie przyjęte przez Polskę.

Przykład: Pan X jest osobą niepełnosprawną. Posiada polskie obywatelstwo, ale przez kilka ostatnich miesięcy przebywał w Szwecji. Pan X uważa, że Szwecja jest odpowiedzialna za naruszenie jego praw gwarantowanych przez Konwencję o prawach osób niepełnosprawnych. Może wnieść skargę indywidualną przeciwko Szwecji na podstawie Protokołu fakultatywnego do wspomnianej Konwencji, ponieważ Szwecja ratyfikowała już ten Protokół, akceptując tym samym procedurę skargową. Podobna skarga przeciwko Polsce byłaby obecnie niedopuszczalna.

2 Skarga na naruszenie Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych

2.1 Informacje ogólne

Międzynarodowy Pakt Praw Osobistych i Politycznych z 1966 r. to jeden z najważniejszych traktatów praw człowieka. Obok Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka z 1948 r. oraz Międzynarodowego Paktu Praw Gospodarczych, Społecznych i Kulturalnych z 1966 r. wchodzi w skład tzw. Międzynarodowej Karty Praw Człowieka.

Pakt wszedł w życie 23 marca 1976 r., a dla Polski 18 czerwca 1977 r. Wszystkim osobom znajdującym się pod jurysdykcją państw, które są jego stronami, gwarantuje szereg podstawowych praw i wolności człowieka, m.in. prawo do życia; wolność od tortur, niewolnictwa, poddaństwa i pracy przymusowej; prawo do wolności i bezpieczeństwa osobistego; swobodę przemieszczania się i wyboru miejsca zamieszkania; prawo do rzetelnego procesu; prawo każdego człowieka do uznawania jego podmiotowości prawnej; prawo do prywatności; wolność myśli sumienia i wyznania; wolność ekspresji; wolność pokojowych zgromadzeń i stowarzyszania się, w tym tworzenia i przystępowania do związków zawodowych; prawo do zawarcia małżeństwa i założenia rodziny oraz do uczestniczenia w kierowaniu sprawami publicznymi, a także prawa osób należących do mniejszości etnicznych, religijnych i językowych do własnego życia kulturalnego, religii i języka.

Pakt uzupełniają dwie dodatkowe umowy międzynarodowe – protokoły fakultatywne. Pierwszy protokół, uchwalony jednocześnie z Paktem, wprowadził możliwość składania skarg indywidualnych na naruszenia postanowień Paktu. Wszedł w życie w tym samym dniu, co Pakt, ale początkowo nie obowiązywał Polski, która przystąpiła do niego dopiero w latach dziewięćdziesiątych. W stosunku dla naszego kraju Protokół wszedł w życie 7 lutego 1992 r. Drugi protokół fakultatywny, uchwalony w 1989 r., zakazuje stosowania kary śmierci. Wszedł w życie 11 lipca 1991 r. Polska go do tej pory nie ratyfikowała.

2.2 Jaki organ rozpatruje skargę?

Skargi na naruszenie Paktu rozpatruje utworzony na mocy jego postanowień organ, który nosi nazwę Komitetu Praw Człowieka i składa się z osiemnastu niezależnych ekspertów. Jego członkowie nie reprezentują krajowych rządów, lecz działają wyłącznie we własnym imieniu. Komitet zbiera się okresowo na sesjach. Z reguły odbywają się one trzy razy do roku: raz w Nowym Jorku i dwa razy w Genewie. Sesje poprzedzają trwające tydzień posiedzenia grupy roboczej Komitetu zajmującej się skargami indywidualnymi. Posiedzenia Komitetu zasadniczo są jawne. Spotkania poświęcone rozpatrywaniu skarg indywidualnych stanowią jednak wyjątek od tej zasady i odbywają się przy drzwiach zamkniętych.

W wykonywaniu zadań związanych z procedurą skargową, zwłaszcza na początkowym etapie postępowania, Komitetowi pomaga Sekretariat ONZ, a konkretnie Zespół ds. Petycji (*Petitions Team*), powołany w strukturach Biura Wysokiego Komisarza NZ ds. Praw Człowieka

Uwaga! Komitet Praw Człowieka nie jest sądem ani organem ONZ, choć ściśle z tą organizacją współpracuje.

2.3 Jak przygotować i złożyć skargę?

2.3.1 Kto jest uprawniony do złożenia skargi?

Skargi indywidualne na naruszenia Paktu mogą wnosić wyłącznie osoby, które twierdzą, iż stały się ofiarami pogwałcenia któregoś z wymienionych w nim praw. Skarżący musi zatem spełniać jednocześnie dwa warunki:

- być osobą
- być ofiarą naruszenia

Określenie „osoba” oznacza osobę fizyczną – każdego człowieka uważającego, że jego prawa zostały naruszone. Z możliwości składania skarg we własnym imieniu nie korzystają osoby prawne, np. spółki, partie polityczne, stowarzyszenia. Dopuszczalna jest natomiast skarga od kilku występujących wspólnie osób fizycznych, które stały się ofiarami podobnych naruszeń. Ofiarą co do zasady jest ten, kogo rzeczywiście i osobiście dotyczy lub potencjalnie może dotyczyć pogwałcenie Paktu. Skarżący powinien zatem wykazać, że działanie lub brak działania ze strony danego państwa już negatywnie wpłynęło na korzystanie przez niego z określonego prawa, albo że taki skutek bezpośrednio mu zagraża, na przykład w świetle obowiązującego prawa bądź praktyki sądowej lub administracyjnej.

Przykład: Wielu znajomych Pani Y narzeka, że postępowania prowadzone przed sądami w państwie A w sprawach z zakresu prawa pracy trwają zbyt długo. Pani Y, niepracująca rencistka, również uważa, że przewlekłość postępowań sądowych, stanowiąca naruszenie gwarantowanego przez Pakt prawa do rzetelnego procesu, stanowi poważny problem w państwie A. Do tej pory nie doświadczyła jednak takiego naruszenia osobiście i nie jest nim bezpośrednio zagrożona, dlatego nie może wnieść skargi indywidualnej we własnym imieniu.

Ofiara naruszenia bardzo często sama przygotowuje i składa skargę – czyli jest jej autorem. Dopuszcza się jednak także wnoszenie skarg w imieniu ofiar przez osoby trzecie, które:

- działają na podstawie wyraźnego upoważnienia udzielonego przez ofiarę – mogą to być np. adwokaci bądź organizacje pozarządowe, posiadające odpowiednie pełnomocnictwa albo
- nie otrzymały wprawdzie wyraźnego umocowania do działania w imieniu osoby dotkniętej naruszeniem, ale ofiara nie jest w stanie sama złożyć skargi (np. zmarła, zaginęła lub jest pozbawiona wolności w warunkach, które uniemożliwiają jej kontakt ze światem zewnętrznym). W tej sytuacji autor skargi powinien przedstawić argumenty świadczące o tym, iż osoba, której prawa złamano, najprawdopodobniej upoważniłaby go do wniesienia skargi. Za taki argument uznaje się istnienie bliskiej więzi, zwłaszcza rodzinnej, pomiędzy autorem skargi, a osobą, w imieniu której jest ona składana. Skarga może zostać przedstawiona np. przez małżonków, rodziców oraz rodzeństwo ofiary, a także jej teściów, kuzynów, ciotki, wujów i bratanków oraz partnerów żyjących w związkach nieformalnych.

Przykład: Syn pana X został ciężko pobity podczas pobytu w areszcie śledczym i zmarł w wyniku odniesionych obrażeń. Po wyczerpaniu krajowych środków prawnych Pan X może wnieść skargę do Komitetu Praw Człowieka, zarzucając w niej, że doszło do naruszenia przysługującego jego synowi prawa do życia.

2.3.2 Przeciwno komu można wnieść skargę?

Skargi można składać wyłącznie przeciwko państwom będącym jednocześnie stronami Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych oraz pierwszego Protokołu fakultatywnego do Paktu – inaczej mówiąc przeciwko tym krajom, które ratyfikowały obie umowy i w stosunku do których weszły one w życie.

Niedopuszczalne są skargi wnoszone przeciwko organizacjom międzynarodowym czy podmiotom prywatnym (np. innym osobom fizycznym, związkom zawodowym, przedsiębiorstwom). Warto pamiętać, iż w pewnych przypadkach za naruszające prawa człowieka działania prywatnych osób fizycznych i prawnych odpowiadają państwa.

2.3.3 Czy skargi przeciwko Polsce mają prawo wnieść tylko polscy obywatele?

Prawo do złożenia skargi nie zależy od posiadania obywatelstwa państwa, przeciwko któremu jest ona skierowana. Ważne jest jednak, aby skarżący znajdował się pod jurysdykcją – czyli władzą - tego kraju w momencie, gdy nastąpiło naruszenie. Obywatele polscy podlegają jurysdykcji Polski, np. w zakresie spraw paszportowych, nawet jeśli znajdują się poza jej terytorium. Osoby posiadające obywatelstwo obcych państw oraz osoby niemające żadnego obywatelstwa (tzw. bezpaństwowcy) mogą także znaleźć się pod polską jurysdykcją – np. w czasie pobytu na terenie naszego kraju i w tej sytuacji będą korzystać z prawa wniesienia skargi przeciwko Polsce.

2.3.4 Co może być przedmiotem skargi?

Skarga powinna dotyczyć naruszenia wyłącznie tych praw i wolności, które zostały wymienione w Międzynarodowym Pakcie Praw Obywatelskich i Politycznych. Trzeba podkreślić, że nie są to wszystkie prawa człowieka – w Pakcie brak np. prawa do azylu, prawa do poszanowania własności lub prawa do strajku, choć chronią je inne międzynarodowe dokumenty. Ważne jest zatem, aby przed złożeniem skargi dokładnie zapoznać się z tekstem Paktu, a przynajmniej z zawartym w nim katalogiem praw (odpowiednie fragmenty Paktu można znaleźć na końcu tego rozdziału).

Samodzielnej podstawy skargi nie mogą stanowić postanowienia znajdujące się w części II Paktu, zwłaszcza art. 2 określający zakres i charakter obowiązków państw, które są stronami tego traktatu, oraz art. 5 zakazujący podejmowania działań mających na celu zniweczenie praw i wolności uznanych w Pakcie. Nie stoi to jednak na przeszkodzie, by wspomniane przepisy były uwzględniane w trakcie interpretacji i stosowania innych postanowień Paktu.

Niektóre kraje przy ratyfikacji Paktu zgłosiły do niego tzw. zastrzeżenia. Są to oświadczenia, które powodują, iż pewne postanowienia traktatu w stosunku do danego państwa nie są w ogóle stosowane bądź ich skutki ulegają zmianie. W przypadku, gdy skarga dotyczy naruszenia właśnie takiego postanowienia, trzeba liczyć się z ryzykiem jej odrzucenia, jeśli Komitet Praw Człowieka uwzględni zastrzeżenie uczynione przez zainteresowany kraj. Z drugiej strony istnieje szansa, że w ocenie Komitetu to zastrzeżenie będzie uznane za niedopuszczalne jako niezgodne z przedmiotem lub celem Paktu i oskarżone państwo zostanie pozbawione możliwości skorzystania z niego.

Polska nie zgłosiła zastrzeżeń do Międzynarodowego Paktu Praw Osobistych i Politycznych. Zasadniczo przedmiotem skargi może być tylko takie naruszenie praw wymienionych w Pakcie, które nastąpiło po wejściu w życie dla danego kraju Protokołu fakultatywnego z 1966 r. – czyli od chwili, w którym państwo zaakceptowało procedurę skargową (w przypadku Polski jest to dzień 7 lutego 1992 r.). Od tej reguły istnieją jednak wyjątki:

- jeżeli naruszenie jest kontynuowane po dacie wejścia w życie Protokołu (np. skarżący został bezprawnie aresztowany jeszcze przed dniem wejścia w życie Protokołu fakultatywnego dla danego kraju, ale areszt trwał nadal po tym dniu) lub
- jeżeli trwają skutki naruszenia, które same w sobie stanowią pogwałcenie prawa przewidzianego w Pakcie (np. skutek polegający na skreśleniu autora skargi z listy adwokatów w rezultacie przeprowadzenia nierzetelnego procesu).

2.3.5 Czy trzeba skorzystać ze środków ochrony prawnej w kraju przed złożeniem skargi?

Międzynarodowe systemy ochrony praw człowieka mają wspomagać systemy krajowe, ale nie powinny ich zastępować. Instytucje międzynarodowe nie interweniują tam, gdzie skutecznie działają wewnętrzne organy i procedury, które zapewniają ofiarom naruszeń odpowiednią ochronę prawną. Z tego powodu przed wniesieniem skargi do Komitetu Praw Człowieka wymagane jest, aby ofiara naruszenia wyczerpała (innymi słowy wykorzystała) wszelkie dostępne krajowe środki zaradcze. Warto zaznaczyć, że niespełnienie tego wymogu stanowi jedną z najczęściej występujących w praktyce przyczyn odrzucenia skargi.

Określenie „krajowe środki zaradcze” oznacza zarówno sądowe, jak i administracyjne środki ochrony prawnej (takie jak np. apelacja, zażalenie, sprzeciw), choć Komitet Praw Człowieka szczególną wagę przykładą do wyczerpania środków sądowych.

Skarżący powinien wnieść kasację od orzeczenia sądu krajowego, natomiast zasadniczo nie jest wymagane posłużenie się środkami o wyjątkowym charakterze, takimi jak petycja do krajowego parlamentu, skarga do rzecznika praw obywatelskich, czy prośba o ułaskawienie. Konieczność skorzystania ze skargi konstytucyjnej zależy od tego, jaki ma ona charakter w wewnętrznym porządku prawnym. Skarga ta powinna być zastosowana, jeżeli służy badaniu zgodności z konstytucją krajowego orzeczenia i może bezpośrednio spowodować jego uchylenie. Natomiast gdy przy jej pomocy bada się tylko konstytucyjność aktu prawnego, na podstawie którego została wydana decyzja w sprawie indywidualnej, wykorzystanie tego środka nie zawsze jest wymagane.

Ofiara naruszenia praw człowieka musi wyczerpać jedynie takie krajowe środki ochrony prawnej, które są dla niej rzeczywiście, a nie tylko teoretycznie, dostępne w konkretnej sytuacji. Trzeba jednocześnie pamiętać, że przy korzystaniu ze środków krajowych należy postępować z należytą starannością, przestrzegając obowiązujących reguł proceduralnych, w tym wiążących terminów.

Przykład: Pani J nie dotrzymała terminu do wniesienia apelacji od niekorzystnego dla niej orzeczenia sądu rejonowego. Oznacza to, że nie wyczerpała krajowych środków zaradczych, a ponieważ z powodu upływu terminu nie jest już w stanie spełnić tego warunku, jej skarga do Komitetu Praw Człowieka zostanie uznana za niedopuszczalną.

Wykorzystanie wszystkich dostępnych wewnętrznych środków zaradczych nie jest potrzebne w sytuacji:

- nieuzasadnionej zwłoki w zastosowaniu środków krajowych lub
- braku skuteczności środków krajowych.

Czas, który musi upłynąć, aby wystąpiła „nieuzasadniona zwłoka”, nie został wyraźnie określony. Niekiedy będzie to kilka tygodni lub nawet miesiący czy lat. Zawsze kwestię tę ocenia się w świetle okoliczności danej sprawy, uwzględniając stopień jej skomplikowania,

charakter zarzutów oraz postępowanie autora skargi, który sam mógł opóźnić krajowe postępowanie.

Brak skuteczności środków krajowych wstępuje wtedy, gdy w razie ich zastosowania ofiara naruszenia praw człowieka obiektywnie nie ma realnych szans na powodzenie. Wynikać to może np. z sytuacji politycznej w danym państwie, nieprzestrzegania w nim proceduralnych gwarancji sprawiedliwego i publicznego procesu przed kompetentnym, niezależnym i bezstronnym sądem albo z ustalonej i niekorzystnej dla skarżącego linii orzecznictwa wyższych sądów krajowych. Z wymogu wyczerpania wewnętrznych środków ochrony prawnej nie zwalniają wyłącznie subiektywne wątpliwości autora skargi co do efektywności tych środków lub jego przekonanie, że skorzystanie z nich może wymagać poniesienia wydatków finansowych.

Uwaga! Jeśli przed wniesieniem skargi na naruszenie Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych skarżący nie wyczerpał krajowych środków zaradczych, to sam powinien wykazać w skardze, że byłyby one w jego sprawie niedostępne, nieskuteczne lub nadmiernie przewlekłe.

2.3.6 Czy można jednocześnie wnieść skargę dotyczącą tego samego naruszenia do innych międzynarodowych organów?

Choć obecnie na świecie istnieje wiele międzynarodowych procedur, które pozwalają ofiarom naruszeń praw człowieka wnosić skargi indywidualne, to z reguły nie wolno korzystać z nich równocześnie.

Zgodnie z postanowieniami Protokołu fakultatywnego z 1966 r., Komitet Praw Człowieka nie rozpatruje żadnej skargi przed upewnieniem się, że ta sama sprawa nie jest równolegle rozpatrywana w ramach innej międzynarodowej procedury badań lub rozstrzygania sporów. Warunek ten określany jest jako zakaz zbiegu międzynarodowych procedur kontrolnych. Sformułowanie „ta sama sprawa” oznacza sprawę obejmującą ten sam zarzut dotyczący praw tej samej osoby, przedstawiony bezpośrednio przez nią lub przez jej upoważnionego przedstawiciela, oparty na tym samym stanie faktycznym.

Dodatkowo wiele krajów europejskich, w tym Polska, zgłosiło do Protokołu zastrzeżenia, które rozszerzają sformułowany w Protokole zakaz zbiegu procedur. Zastrzeżenia te mówią, że Komitet nie może zajmować się skargami, które są rozpatrywane lub już zostały rozpatrzone w ramach innej międzynarodowej procedury badań lub rozstrzygania sporów. Komitet Praw Człowieka akceptuje te zastrzeżenia, ale stara się stosować je w taki sposób, aby zbytnio nie ograniczać możliwości wnoszenia do niego skarg. Przede wszystkim Komitet nie traktuje sprawy jako „już rozpatrzonej” przez inny międzynarodowy organ, jeśli postępowanie przed tym organem zakończyło się skreśleniem skargi z rejestru w rezultacie wycofania jej przez autora lub uznaniem skargi za niedopuszczalną z przyczyn czysto formalnych, np. z powodu przekroczenia terminu do jej złożenia lub niewykorzystania wszystkich dostępnych krajowych środków ochrony prawnej.

Praktyczne znaczenie zakazu zbiegu procedur w przypadku spraw dotyczących Polski polega przede wszystkim na tym, że ofiara naruszenia musi dokonać wyboru: czy złożyć skargę do Komitetu Praw Człowieka, czy skierować ją do innego komitetu w systemie traktatowym, czy też zwrócić się do Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w Strasburgu. Ta sama sprawa

nie będzie jednocześnie rozpatrywana przez Komitet i Trybunał – ten organ, do którego skarga trafi później podejmie decyzję o jej odrzuceniu.

Sytuacja zmieni się, gdy skarga zostanie wniesiona do Trybunał Strasburskiego, który następnie uzna ją za niedopuszczalną z powodu niespełnienia warunków czysto proceduralnych – w takim przypadku warto jeszcze spróbować złożyć skargę w tej samej sprawie do Komitetu Praw Człowieka, gdyż istnieje szansa, że Komitet ją przyjmie. Szansa taka pojawia się także wtedy, gdy postanowienia Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych oraz postanowienia Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności różnią się co do istoty praw, których dana sprawa dotyczyła. Komitet Praw Człowieka nie jest jednak organem odwoławczym od orzeczeń Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, ani Trybunał nie jest instancją odwoławczą od rozstrzygnięć Komitetu.

Przykład: Pani J uważa, że naruszone zostało jej prawo do poszanowania prywatności, gwarantowane zarówno przez Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych, jak i Konwencję o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności. Pani J wykorzystała wszystkie dostępne krajowe środki ochrony prawnej, ale nie była zadowolona z rezultatów postępowania. Postanowiła wnieść skargę indywidualną do organu międzynarodowego, jednak bardzo długo nie potrafiła zdecydować, czy przedstawić ją Komitetowi Praw Człowieka czy Europejskiemu Trybunałowi Praw Człowieka w Strasburgu. Ostatecznie skarga trafiła do Trybunału Strasburskiego, ale została uznana za niedopuszczalną z powodu przekroczenia sześciomiesięcznego terminu do jej złożenia. Pani J nadal może skierować skargę do Komitetu Praw Człowieka i liczyć, że zostanie ona przyjęta. Komitet prawdopodobnie stwierdzi, iż działania Trybunału Strasburskiego nie można uznać za „rozpatrzenie” skargi, w związku z czym nie występuje niedozwolony zbieg procedur.

2.3.7 Jaki jest termin do wniesienia skargi?

Możliwość wniesienia skargi indywidualnej na naruszenie Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych zasadniczo nie została ograniczona terminem. W przypadku, długiej zwłoki skarżącego istnieje jednak ryzyko, że Komitet Praw Człowieka uzna, iż doszło do naruszenia prawa do złożenia skargi i na tej podstawie ją odrzuci. Zgodnie z regulaminem Komitetu sytuacja taka zachodzi, gdy skarga zostanie przedstawiona dopiero po upływie:

- 5 lat od wyczerpania przez jej autora krajowych środków ochrony prawnej lub
- 3 lat od zakończenia innej międzynarodowej procedury badań lub rozstrzygnięcia sporów, w ramach której dana sprawa była wcześniej rozpatrywana.

chyba że w świetle wszystkich okoliczności sprawy zachodzą okoliczności usprawiedliwiające opóźnienie.

2.3.8 Jakie są koszty wniesienia skargi?

Za złożenie skargi nie są pobierane żadne opłaty. Nawet jeśli skarga okaże się niedopuszczalna albo po merytorycznym rozpatrzeniu sprawy nie zostanie stwierdzone naruszenie praw skarżącego, autor skargi nie będzie obciążony żadnymi kosztami. Jedyne wydatki, jakie wiążą się z korzystaniem z procedury, to ewentualnie koszt sporządzenia kopii niezbędnych dokumentów oraz tłumaczeń.

2.3.9 W jakiej formie należy przygotować skargę?

Skarga musi być sporządzona na piśmie i podpisana. Każdy, kto uważa, że jego prawa zostały naruszone, może ją przygotować samodzielnie lub poprosić o to inną osobę, np. profesjonalnego prawnika. Nie ma jednak obowiązku korzystania z pomocy adwokata lub radcy prawnego (czyli tzw. przymusu adwokackiego). W systemie traktatowym nie działa żaden program pozwalający otrzymać darmową pomoc prawną. Fachowego wsparcia ofiarom naruszeń praw człowieka, które chcą skorzystać z procedur skargowych, udziela wiele organizacji pozarządowych, takich jak Helsińska Fundacja Praw Człowieka czy Amnesty International.

Językami oficjalnymi Komitetu są, zgodnie z jego regulaminem: angielski, arabski, chiński, francuski, hiszpański i rosyjski, w praktyce jednak w Sekretariacie używa się trzech języków roboczych: angielskiego, francuskiego i hiszpańskiego. Zaleca się sporządzenie skargi w jednym z tych trzech języków roboczym Sekretariatu wspomagającego Komitet Przeciwko Torturom. Postępowanie Komitetu w sprawach skarg złożonych w innych językach nie jest jednolite. Skargi takie zostaną albo przetłumaczone przez tłumaczy ONZ albo zostaną zwrócone do skarżącego z prośbą o przetłumaczenie na któryś ze wskazanych trzech języków (tak się najprawdopodobniej stanie w przypadku złożenia skargi w języku polskim). W obu przypadkach postępowanie przez Komitetem znacznie się wydłuży.

W skardze należy podać swoje dane osobowe (imię i nazwisko, adres, wiek i zawód); wskazać przeciwko któremu państwu jest skierowana; opisać w sposób jasny i zwięzły, najlepiej w porządku chronologicznym, fakty mające związek ze sprawą; wyjaśnić dlaczego przedstawione zdarzenia świadczą, że doszło do pogwałcenia Paktu (warto wymienić naruszone przepisy traktatu); wskazać wszystkie krajowe środki ochrony prawnej wykorzystane przed złożeniem skargi lub wyjaśnić, dlaczego nie zostały one wyczerpane; a także wskazać, czy dana sprawa jest rozpatrywana przez inny międzynarodowy organ. Do skargi powinny być załączone kopie decyzji krajowych organów wydane w sprawie oraz wszelkie dokumenty, które potwierdzają zgłaszane zarzuty (np. świadectwa lekarskie). Nie należy jednak przysyłać taśm wideo, płyt CD, ani innych nośników elektronicznych informacji, chyba że autor skargi zostanie o to wyraźnie poproszony.

Właściwe przygotowanie skargi jest o wiele łatwiejsze, jeśli skorzysta się z gotowych formularzy. Można je odnaleźć na końcu tego informatora.

2.3.10 Jakie są inne warunki, które musi spełniać skarga?

Zawarte w skardze twierdzenie, że prawa danej osoby zostały naruszone, powinno być wystarczająco uzasadnione. Nie oznacza to, iż skarżący musi od razu fakt naruszenia Paktu w pełni udowodnić, ale oczekuje się od niego przedstawienia wystarczającego materiału (argumentów, dowodów) uzasadniającego zgłaszane zarzuty. Trzeba także mieć na uwadze, że Komitet Praw Człowieka nie może być traktowany jak sąd apelacyjny - kolejna instancja odwoławcza od orzeczeń wydawanych przez sądy krajowe.

Przykład: Pan Z w skardze złożonej do Komitetu Praw Człowieka zarzucał, że w postępowaniu cywilnym, w którym występował jako pozwany, zostało pogwałcone prawo do rzetelnego procesu. Zdaniem skarżącego, sędzia orzekający w jego sprawie był stronniczy i faworyzował powoda, a poza tym sąd krajowy błędnie ocenił stan faktyczny sprawy i dokonał niewłaściwej interpretacji krajowych przepisów. Skarga została uznana za niedopuszczalną,

ponieważ Pan Z, poza ogólnikowymi twierdzeniami i opiniami, nie przedstawił w niej żadnych argumentów świadczących o rzekomej stronniczości sędziego, a Komitet Praw Człowieka nie zajmuje się ponowną oceną faktów ani sposobu interpretacji prawa krajowego.

Należy również pamiętać, że nie wolno nadużywać prawa do wniesienia skargi. Pojęcie „nadużycie prawa” nie zostało wprawdzie precyzyjnie zdefiniowane, ale w praktyce Komitet Praw Człowieka odrzucał dotychczas skargi, uznając ich złożenie za nadużycie z kilku powodów:

- gdy przedstawiona mu sprawa była niezmiernie błaha, a zwłaszcza pojawiały się uzasadnione wątpliwości, czy złożona skarga może być traktowana poważnie. Przykładowo na tej podstawie Komitet uznał za niedopuszczalną skargę wniesioną przez grupę „czcicieli marihuany” skazanych za posiadanie i rozprowadzanie tego narkotyku, uważających się za ofiary naruszenia wolności wyznania. Odrzucił także skargę właściciela samochodu, który twierdził, że ciężący na nim (oraz na innych posiadaczach aut) prawny obowiązek umieszczania na pojeździe plakietki poświadczającej jego należytą rejestrację narusza zasadę domniemania niewinności, ponieważ to sam właściciel samochodu zmuszony jest do udowadniania, że nie narusza przepisów dotyczących rejestracji pojazdów – czyli do wykazywania swojej „niewinności”;
- gdy skarżący długo zwlekał z wniesieniem skargi i nie przedstawił rozsądnego wyjaśnienia tłumaczącego opóźnienie. Zgodnie z regulaminem Komitetu skarga może być na tej podstawie uznana za niedopuszczalną jeśli została złożona po upływie 5 lat od wyczerpania przez jej autora krajowych środków ochrony prawnej lub 3 lat od zakończenia innej międzynarodowej procedury badań lub rozstrzygnięcia sporów, w ramach której dana sprawa była wcześniej rozpatrywana, chyba że w świetle wszystkich okoliczności sprawy zachodzą okoliczności usprawiedliwiające zwłokę;
- gdy skarga była złożona w tej samej sprawie, co skarga już wcześniej rozpatrzona, pochodziła od tej samej osoby i nie zawierała żadnych nowych istotnych informacji.

2.3.11 W jaki sposób należy przekazać skargę?

Podpisaną skargę należy przesłać do Genewy na adres:

Petitions Team
Office of the High Commissioner for Human Rights
United Nations Office at Geneva
1211 Geneva 10, Switzerland

Nie ma potrzeby osobistego przekazywania skargi. W razie wątpliwości i pytań dotyczących procedury skargowej można pomocą faksu lub poczty elektronicznej kontaktować się z Sekretariatem wspomagającym Komitet Praw Człowieka - Biurem Wysokiego Komisarza Narodów Zjednoczonych ds. Praw Człowieka. Dane kontaktowe to:

fax: (41 22) 917-9022
email: tb-petitions.hchr@unog.ch

2.3.12 Czy tożsamość autora skargi może być zachowana w tajemnicy?

Skarga na naruszenie Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych nie może być anonimowa. Wymóg ten oznacza, iż jej autor musi być znany Komitetowi Praw Człowieka, lecz niekoniecznie państwu, którego sprawa dotyczy. Zdarza się, że Komitet Praw Człowieka, na prośbę skarżącego obawiającego się represji ze strony władz krajowych,

zgadza się zachować tożsamość autora skargi w tajemnicy. Przypadki takie należą jednak do rzadkości. Ofierze naruszenia praw człowieka trzeba oczywiście zapewnić bezpieczeństwo, ale z drugiej strony państwo, przeciwko któremu skierowana jest skarga, również powinno mieć możliwość obrony. W sytuacji, gdy krajowe organy nie wiedzą, od kogo pochodzą zarzuty przedstawione Komitetowi, często nie są w stanie rzeczowo odnieść się do nich w toku postępowania.

2.4 Jak przebiega postępowanie?

2.4.1 Ogólne zasady postępowania

W postępowanie w sprawie skarg indywidualnych zaangażowany jest nie tylko pełen skład Komitetu Praw Człowieka, ale również powoływana przez niego Grupa Robocza ds. Zawiadomień oraz specjaliści sprawozdawcy zajmujący się skargami (Specjalny Sprawozdawca ds. Nowych Zawiadomień i Specjalny Sprawozdawca ds. Monitorowania Realizacji Opinii wydanych w sprawach indywidualnych). Istotną rolę odgrywa także wspomagająca Komitet jednostka organizacyjna Sekretariatu ONZ – Zespół ds. Petycji utworzony w strukturze Biura Wysokiego Komisarza NZ ds. Praw Człowieka.

W rozpatrywaniu skargi nie może brać udziału członek Komitetu, który:

- jest osobiście zainteresowany w sprawie;
- uczestniczył w jakiegokolwiek roli w podejmowaniu decyzji w sprawie, której dotyczy skarga;
- został wybrany w skład Komitetu jako kandydat zgłoszony przez państwo, przeciwko któremu skarga została złożona.

Wszelkie wątpliwości co do tego, czy w konkretnej sytuacji ekspert zasiadający w Komitecie Praw Człowieka podlega wyłączeniu ze względu na wskazane wyżej okoliczności, rozstrzyga Komitet. Jeżeli członek tego organu sam uzna, że z jakichkolwiek innych powodów nie powinien zajmować się daną skargą, może poinformować Przewodniczącego Komitetu o wycofaniu się ze sprawy.

Procedura skargowa opiera się na zasadach pisemności, poufności oraz kontradiktoryjności i równouprawnienia stron (skarżącego oraz państwa) – każda z nich ma w toku postępowania prawo ustosunkowania się do twierdzeń drugiej strony.

Skargę rozpatruje się w oparciu o dokumenty przedstawione przez jej autora i rząd zainteresowanego kraju. Zasadniczo nie przeprowadza się przesłuchań stron, świadków, czy biegłych ani nie organizuje badań na miejscu.

Posiedzenia Komitetu oraz jego grup roboczych poświęcone badaniu skarg odbywają się przy drzwiach zamkniętych. O działaniach i decyzjach podejmowanych w ramach postępowania opinia publiczna i media mogą być informowane w drodze komunikatów wydawanych za pośrednictwem Sekretarza Generalnego ONZ. Dokumenty związane z procedurą, w tym listy i streszczenia skarg opracowywane przez Sekretariat, są także poufne, jeżeli Komitet nie postanowi inaczej. Skarżący oraz zainteresowane państwo mają jednak prawo podawać do publicznej wiadomości swoje stanowiska i inne informacje dotyczące postępowania, chyba że Komitet zażąda, aby zachowali dyskrecję co do wszystkich lub niektórych aspektów sprawy. Komitet może zwłaszcza prosić, by nie ujawniano tożsamości ofiar naruszeń.

Decyzje Komitetu o zamknięciu postępowania bądź stwierdzające niedopuszczalność skargi, a także jego merytoryczne opinie, są co do zasady publikowane, ale, jeśli Komitet tak

postanowi, z publikacji mogą zostać wyłączone personalia i inne dane identyfikujące autorów skarg lub ofiary naruszeń.

Komitet zamieszcza teksty podjętych rozstrzygnięć, streszczenia rozpatrzonych skarg, a także, jeśli uzna to wskazane, streszczenie wyjaśnień i stanowisk przedstawionych przez strony postępowania, w swoich dorocznych sprawozdaniach składanych Zgromadzeniu Ogólnemu ONZ. Są one dostępne na stronie internetowej Biura Wysokiego Komisarza NZ ds. Praw Człowieka.

Skargi rozpatruje się w takiej kolejności, w jakiej zostały otrzymane przez Sekretariat, chyba że Komitet Praw Człowieka albo jego Grupa Robocza postanowią inaczej. Kilka spraw może być rozpatrzonych łącznie, jeśli Komitet uzna to za wskazane (np. gdy są to skargi dotyczące podobnych naruszeń, oparte na tym samym stanie faktycznym).

2.4.2 Rejestracja skargi

Wszystkie listy adresowane do siedziby ONZ w Genewie trafiają najpierw do Sekretariatu i tam przeprowadzana jest ich wstępna selekcja. Jednostka Sekretariatu wspomagająca komitety traktatowe, czyli Zespół ds. Petycji, przedstawia następnie Komitetowi Praw Człowieka te sprawy, które należą lub wydają się należeć do jego kompetencji. Gdy to konieczne, może zwrócić się do autora skargi o sprecyzowanie, czy życzy on sobie, żeby jego sprawa trafił właśnie do tego organu. Jeżeli nadal istnieją wątpliwości co do zamiaru skarżącego, sprawa kierowana jest do Komitetu Praw Człowieka, jeśli wydaje się on być najbardziej odpowiedni dla jej rozpatrzenia. Autorzy skarg mogą być również proszeni o dostarczenie w wyznaczonym terminie uzupełniających informacji dotyczących, w szczególności:

- nazwiska, adresu, wieku i zawodu osoby wnoszącej skargę oraz potwierdzenie jej tożsamości;
- przedmiotu skargi;
- państwa, przeciwko któremu skarga jest złożona;
- naruszonych postanowień Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych;
- okoliczności faktycznych sprawy;
- kroków podjętych przez skarżącego w celu wyczerpania krajowych środków zaradczych;
- rozpatrywania tej samej sprawy w ramach innej międzynarodowej procedury kontrolnej.

Uwaga! Jest bardzo ważne, aby na wszelką korespondencję od Sekretariatu dotyczącą skargi odpowiadać tak szybko, jak to tylko możliwe. Jeśli Komitet Praw Człowieka utraci kontakt z autorem, może podjąć decyzję o umorzeniu postępowania.

Każda skarga musi zostać zarejestrowana. Decyzję o rejestracji podejmuje pracujący pomiędzy sesjami Komitetu Specjalny Sprawozdawca ds. Nowych Zawiadomień. Jeżeli skarga jest w sposób oczywisty niedopuszczalna, w szczególności dotyczy państwa, które nie jest stroną Protokołu fakultatywnego z 1966 r., traktuje się ją jedynie jako „list kontaktowy”. Sprawozdawca może za pośrednictwem Sekretariatu prosić skarżącego o dostarczenie dodatkowych informacji, może także postanowić o zarejestrowaniu skargi, rekomendując jednocześnie Komitetowi, by uznał ją za niedopuszczalną bez przekazywania zainteresowanemu państwu. Informacje na temat dopuszczalności skarg – patrz niżej.

Sekretariat prowadzi rejestr skarg, przygotowuje listy wszystkich pism przedłożonych Komitetowi wraz z krótkim podsumowaniem ich treści i przekazuje je członkom organu. Pełne teksty skarg są udostępniane każdemu ekspertowi Komitetu na jego prośbę.

Autor skargi otrzymuje od Sekretariatu potwierdzenie otrzymania wysłanego do Genewy pisma, a także informację o szczegółach procedury oraz o tym, że jego skarga zostanie w trybie poufnym przedstawiona państwu, którego dotyczy.

Następnie Sekretariat przekazuje skargę rządowi danego kraju, prosząc o udzielenie na nią pisemnej odpowiedzi w terminie sześciu miesięcy.

2.4.3 Badanie dopuszczalności i badanie merytoryczne skargi

Zanim zarzuty przedstawione w skardze zostaną merytorycznie rozpatrzone i Komitet Praw Człowieka rozstrzygnie, czy doszło do naruszenia Paktu, ocenia się, czy skarga jest dopuszczalna – innymi słowy, czy spełnia warunki opisane w poprzedniej części informatora. Dawniej były to dwa ściśle rozdzielone etapy procedury kończące się wydaniem odrębnych decyzji. Taki sposób postępowania miał istotną wadę - znacznie wydłużał czas jego trwania. Obecnie kwestie te są z reguły rozpatrywane łącznie. Etap oceny dopuszczalności skargi może jednak w dalszym ciągu zostać oddzielony od etapu merytorycznej oceny zawartych w niej zarzutów, gdy Komitet uzna to za wskazane ze względu na skomplikowany charakter sprawy albo zainteresowane państwo zwróci się z taką prośbą.

Rząd kraju, którego sprawa dotyczy, powinien w ciągu sześciu miesięcy przekazać Komitetowi swoje pisemne wyjaśnienia, odnoszące się zarówno do dopuszczalności skargi, jak i jej strony merytorycznej, a także ewentualnych już zastosowanych środków zaradczych, chyba że zostanie poproszony o uwagi wyłącznie na temat problemu dopuszczalności. Państwo może również samo ograniczyć swój komentarz jedynie do wskazania podstaw uznania skargi za niedopuszczalną, ale wtedy odpowiedź musi być udzielona w ciągu dwóch miesięcy, a sześciomiesięczny termin na merytoryczne ustosunkowanie się do sprawy co do zasady nie ulega przedłużeniu. Krajowe władze są zobowiązane do przeprowadzenia w dobrej wierze postępowania wyjaśniającego dotyczącego zarzucanych w skardze naruszeń i poinformowania Komitetu o swoich ustaleniach. Jeżeli państwo nie wywiązuje się z tego obowiązku lub formułuje swoje uwagi w sposób generalny, nie przedstawiając zadowalających dowodów świadczących przeciwko przekonującym, udokumentowanym twierdzeniom autora skargi, fakt naruszenia uznaje się udowodniony. Zasada ta ma szczególne znaczenie w sprawach, które dotyczą naruszeń prawa do życia, zakazu stosowania tortur lub zakazu arbitralnego pozbawienia wolności, a jej przyjęcie wynika z faktu, że skarżący i zainteresowany kraj nie zawsze posiadają równy dostęp do potrzebnego materiału dowodowego bądź z takiego dostępu korzysta wyłącznie państwo.

Jak już zostało wspomniane, Komitet Praw Człowieka w celu usprawnienia przebiegu postępowania skargowego powołuje spośród swoich członków Grupę Roboczą ds. Zawiadomień. Zbiera się ona na tydzień przed sesją Komitetu. Dla każdej sprawy wyznaczany jest sprawozdawca, który zapoznaje się z całością dotyczących jej materiałów, przygotowuje projekty rozstrzygnięć oraz decyduje, jak należy postąpić w stosunku do informacji otrzymanych w ostatniej chwili od autora skargi lub zainteresowanego państwa. Grupa może jednomyślnie podjąć decyzję o uznaniu skargi za dopuszczalną. W braku jednomyślności przekazuje sprawę Komitetowi. Grupa ma także prawo stwierdzić, że dana skarga jest niedopuszczalna. Taka decyzja również wymaga jednomyślności. Przekazywana

jest Komitetowi, który może ją zatwierdzić bez formalnej dyskusji. Jeśli jednak którykolwiek członek Komitetu wystąpi z wnioskiem o przeprowadzenie debaty, Komitet rozpatruje skargę na forum plenarnym i sam podejmuje decyzję w kwestii dopuszczalności.

W przypadku, gdy skarga zostanie uznana za niedopuszczalną, decyzja Komitetu jest, tak szybko jak to możliwe, przekazywana skarżącemu oraz zainteresowanemu państwu. Nie zawsze odrzucenie skargi jest jednak definitywne. Jeśli przyczynę niedopuszczalności stanowił niedozwolony zbieg międzynarodowych procedur kontrolnych, a skarżący wycofa skargę złożoną do innego organu, decyzja o niedopuszczalności może zostać zmieniona na pisemny wniosek złożony przez osobę, której skarga dotyczyła lub w jej imieniu. Podobna szansa istnieje w przypadku, gdy skargę odrzucono z powodu niespełnienia wymogu wyczerpania krajowych środków zaradczych, a skarżący wykorzysta później środek, który powinien był zastosować przed zwróceniem się do Komitetu.

W rzadszych obecnie w praktyce sytuacjach, kiedy etapy oceny dopuszczalności i meritum skargi są rozdzielone, podejmowana jest osobna decyzja o uznaniu skargi za dopuszczalną. Przesyła się ją zainteresowanemu państwu, a autora petycji informuje o jej treści. Następnie państwo w wyznaczonym terminie przedstawia swoje stanowisko dotyczące istoty zarzutów, a autor może się do niego ustosunkować i dostarczyć dodatkowych informacji. Trzeba zaznaczyć, że na etapie rozpatrywania sprawy pod względem merytorycznym Komitet ma prawo uchylić wcześniejszą decyzję stwierdzającą dopuszczalność skargi.

Gdy skarga spełnia warunki dopuszczalności, następuje merytoryczne rozpatrzenie zarzutów, kończące się wydaniem przez Komitet Praw Człowieka rozstrzygnięcia mającego postać opinii (nie wyroku). W praktyce projekt rozstrzygnięcia opracowuje z pomocą Sekretariatu wyznaczony dla danej sprawy sprawozdawca, który przedkłada go następnie Grupie Roboczej ds. Zawiadomień. Po przyjęciu przez Grupę, projekt przedstawiany jest Komitetowi na posiedzeniu plenarnym. Eksperti nie zgadzający się ze stanowiskiem większości mają prawo przedłożyć Komitetowi jego alternatywne wersje. Decyzje zapadają większością głosów, ale najpierw podejmowane są próby osiągnięcia konsensusu (tzn. uzgodnienia stanowiska bez przeprowadzenia formalnego głosowania).

Opinię Komitetu przekazuje się stronom postępowania: autorowi skargi oraz zainteresowanemu państwu, które ma obowiązek poinformowania w wyznaczonym terminie (nieprzekraczającym 180 dni) o środkach zastosowanych w celu jej realizacji. Ponadto opinia jest podawana do publicznej wiadomości, choć czasem nie ujawnia się niektórych zawartych w niej danych (np. dotyczących tożsamości skarżącego). Teksty opinii zamieszczane są w dorocznym sprawozdaniu z działalności Komitetu oraz udostępniane na stronie internetowej Biura Wysokiego Komisarza NZ ds. Praw Człowieka. Sprawozdanie zawiera również informacje na temat działań podjętych przez Komitet w ramach kontroli realizacji zaleceń udzielonych państwom.

2.4.4 Środki tymczasowe

Jeśli skarżącemu grozi wyrządzenie trwałej, niedającej się naprawić szkody, Komitet Praw Człowieka (a w praktyce upoważniony przez niego Sprawozdawca ds. Nowych Zawiadomień, a później Grupa ds. Zawiadomień) ma prawo zwrócić się do państwa, którego skarga dotyczy, z wnioskiem o bezzwłoczne podjęcie przez nie wszystkich środków (tzw. środków tymczasowych), jakie są konieczne dla uniknięcia takiej nieodwracalnej szkody. Zalecane środki mogą polegać np. na zbadaniu stanu zdrowia skarżącego albo na

powstrzymaniu się przez władze krajowe od wykonania kary śmierci bądź natychmiastowego wydalenia danej osoby do państwa, w którym groziłoby jej skazanie na karę śmierci lub stosowanie tortur. Prośba Komitetu nie oznacza jednak, że po merytorycznym rozpatrzeniu skargi organ na pewno stwierdzi, iż w danej sprawie pogwałcone zostały prawa człowieka wymienione w Pakcie i wyda rozstrzygnięcie korzystne dla skarżącego. Zastosowanie środków tymczasowych pozwala natomiast zapobiec sytuacji, w której w przypadku ewentualnego stwierdzenia, że doszło do naruszenia Paktu, skarżący i tak nie miałby już praktycznie możliwości realizacji swoich praw.

Państwa z reguły spełniają prośby Komitetu, a w rzadkich przypadkach, w których zalecone środki nie są wykonywane, organ traktatowy reaguje ostro i zdecydowanie, wyrażając swoją dezaprobatę dla postępowania władz krajowych oraz prosząc o wyjaśnienie na piśmie przyczyn zlekceważenia jego prośby i zapewnienie, że podobne sytuacje nie powtórzą się w przyszłości.

2.5 Jak długo może trwać rozpatrywanie skargi?

Komitet Praw Człowieka składa się z osiemnastu członków i pracuje sesyjnie, a ponadto rozpatrywanie skarg indywidualnych nie jest jego jedynym zadaniem. Nie można zatem spodziewać się szybkiego zakończenia postępowania skargowego. Od momentu wniesienia skargi do chwili wydania opinii przez organ traktatowy upływa przeciętnie od 3 do 5 lat. Jeżeli postępowanie kończy się decyzją stwierdzającą, że skarga jest niedopuszczalna, czas ten ulega skróceniu do około 30 miesięcy.

Warto jednak pamiętać, że staranne przygotowanie skargi, przetłumaczenie jej na jeden z języków roboczych używanych w Sekretariacie wspomagającym Komitet oraz bezzwłoczne odpowiadanie na pisma przesyłane przez Sekretariat (np. prośby o uzupełnienie brakujących informacji lub dokumentów) ułatwia i przyspiesza rozpatrzenie sprawy.

2.6 Czy wolno wycofać skargę?

Skarżący ma prawo wycofać swoją skargę na każdym etapie postępowania (poprzez pisemne poinformowanie o tym Komitetu). W tej sytuacji Komitet Praw Człowieka wydaje decyzję o jego umorzeniu.

2.7 Jakie są rezultaty postępowania?

Postępowanie skargowe może zakończyć się decyzją o uznaniu skargi za niedopuszczalną lub decyzją o umorzeniu postępowania, ze względu na fakt, że skarga została wycofana lub utracono kontakt z jej autorem. W pozostałych wypadkach Komitet Praw Człowieka, po merytorycznym rozpatrzeniu przedstawionych mu zarzutów, rozstrzyga, czy doszło do naruszenia praw i wolności wymienionych w Międzynarodowym Pakcie Praw Obywatelskich i Politycznych. Komitet nie wydaje jednak wyroku, a jego stanowisko nazywane jest opinią.

Jeśli organ uzna, że postanowienia Paktu zostały pogwałcone, z reguły wskazuje także konkretne działania, jakie powinno podjąć zaskarżone państwo w celu usunięcia skutków naruszenia lub zapobieżenia podobnym naruszeniom w przyszłości. Jedynie wyjątkowo zdarza się, że już sam fakt stwierdzenia pogwałcenia prawa zostaje uznany za wystarczający środek zaradczy.

Rekomendowane kroki mogą mieć charakter ogólny lub dotyczyć jedynie ofiary naruszenia. Państwu zaleca się np.:

- zmianę ustawodawstwa wewnętrznego niezgodnego z postanowieniami Paktu lub dokonanie przeglądu praktyki w określonych sprawach;
- zmianę kary (w przypadku skazanych na karę śmierci);
- zwolnienie danej osoby z więzienia lub aresztu;
- udzielenie skarżącemu zezwolenia na opuszczenie kraju;
- zapewnienie danej osobie odpowiedniej opieki medycznej;
- zagwarantowanie skarżącemu regularnych kontaktów z dziećmi;
- przeprowadzenie dochodzenia i pociągnięcie do odpowiedzialności osób odpowiedzialnych w sprawach związanych ze stosowaniem tortur, zabójstwami lub wymuszonymi zaginięciami;
- umożliwienie skarżącemu wniesienie środka odwoławczego;
- przywrócenie danej osoby na poprzednio zajmowane stanowisko pracy.;
- udzielenie ofierze naruszenia słusznego odszkodowania (ale co do zasady bez wskazywania konkretnej kwoty).
-

Uwaga! Komitet nie może unieważnić, uchylić lub zmienić prawa wewnętrznego państwa ani decyzji krajowych organów.

Trzeba pamiętać, że Komitet Praw Człowieka nie jest międzynarodowym sądem i nie wydaje prawnie wiążących orzeczeń (tzn. państwa nie są prawnie zobowiązane do wykonywania zaleceń Komitetu). Komitet uznaje jednak, że ratyfikacja przez państwo Protokołu fakultatywnego do Paktu i wyrażenie w ten sposób zgody na stosowanie procedury skargowej oznacza dobrowolną akceptację przez państwo wszystkich wynikających stąd konsekwencji i wolę realizacji opinii wydanych w wyniku rozpatrywania skarg.

Komitet Praw Człowieka stara się kontrolować, czy jego zalecenia są wykonywane. W tym celu powołuje Specjalnego Sprawozdawcę ds. Monitorowania Realizacji Opinii. Działania Specjalnego Sprawozdawcy polegają przede wszystkim na wysyłaniu do zainteresowanych państw not z prośbą o udzielenie szczegółowych informacji na temat kroków podjętych zgodnie z zaleceniami Komitetu oraz na konsultacjach z przedstawicielami rządów. Sprawozdawca może także przeprowadzić badania na miejscu – udać się z wizytą do kraju, przeciwko któremu skierowana była skarga, pod warunkiem, że zainteresowany kraj wyrazi na to zgodę.

2.8 Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych

Dz. U. 1977 Nr 38, poz. 137
(fragmenty)

CZĘŚĆ II

Artykuł 2

1. Każde z Państw Stron niniejszego Paktu zobowiązuje się przestrzegać i zapewnić wszystkim osobom, które znajdują się na jego terytorium i podlegają jego jurysdykcji, prawa uznane w niniejszym Pakcie, bez względu na jakiegokolwiek różnice, takie jak: rasa, kolor skóry, płeć, język, religia, poglądy polityczne lub inne, pochodzenie narodowe lub społeczne, sytuacja majątkowa, urodzenie lub jakiegokolwiek inne okoliczności.

2. Państwa Strony niniejszego Paktu zobowiązują się podjąć, zgodnie z własnym trybem konstytucyjnym i postanowieniami niniejszego Paktu, odpowiednie kroki mające na celu przyjęcie tego rodzaju środków ustawodawczych lub innych, jakie okażą się konieczne w celu realizacji praw uznanych w niniejszym Pakcie, jeżeli nie jest to już przewidziane w obowiązujących przepisach prawnych lub w inny sposób.

3. Każde z Państw Stron niniejszego Paktu zobowiązuje się:

- a) zapewnić każdej osobie, której prawa lub wolności uznane w niniejszym Pakcie zostały naruszone, skuteczny środek ochrony prawnej, nawet gdy naruszenie to zostało dokonane przez osoby działające w charakterze urzędowym;
- b) zapewnić, aby prawo każdego człowieka do takiego środka ochrony prawnej było określone przez właściwe władze sądowe, administracyjne lub ustawodawcze albo przez jakąkolwiek inną właściwą władzę, przewidzianą w systemie prawnym danego Państwa, oraz rozwijać możliwości ochrony praw na drodze sądowej;
- c) zapewnić realizowanie przez właściwe władze środków ochrony prawnej, gdy zostały one przyznane.

Artykuł 3

Państwa Strony niniejszego Paktu zobowiązują się zapewnić mężczyznom i kobietom równe prawo do korzystania ze wszystkich praw obywatelskich i politycznych wymienionych w niniejszym Pakcie.

Artykuł 4

1. W przypadku gdy wyjątkowe niebezpieczeństwo publiczne zagraża istnieniu narodu i zostało ono urzędowo ogłoszone, Państwa Strony niniejszego Paktu mogą podjąć kroki mające na celu zawieszenie stosowania zobowiązań wynikających z niniejszego Paktu w zakresie ściśle odpowiadającym wymogom sytuacji, pod warunkiem, że kroki te nie są sprzeczne z innymi ich zobowiązaniami wynikającymi z prawa międzynarodowego i nie pociągają za sobą dyskryminacji wyłącznie z powodu rasy, koloru skóry, płci, języka, religii lub pochodzenia społecznego.

2. Powyższe postanowienie nie upoważnia do zawieszenia stosowania postanowień artykułów 6, 7, 8 (ustępy 1 i 2), 11, 15, 16 i 18.

3. Każde z Państw Stron niniejszego Paktu, korzystające z prawa do zawieszenia stosowania zobowiązań, poinformuje natychmiast pozostałe Państwa Strony niniejszego Paktu, za pośrednictwem Sekretarza Generalnego Organizacji Narodów Zjednoczonych, jakie postanowienia Paktu zostały zawieszane oraz jakie były tego powody. Następnie Państwo to zawiadomi tą samą drogą o terminie, w którym zawieszenie przestaje obowiązywać.

Artykuł 5

1. Żadne postanowienie niniejszego Paktu nie może być interpretowane jako przyznanie jakiegokolwiek Państwu, grupie lub osobie jakiegokolwiek prawa do podjęcia czynności lub dokonania aktu mającego na celu zniweczenie praw lub wolności uznanych w niniejszym Pakcie albo ich ograniczenie w szerszym stopniu, niż przewiduje to niniejszy Pakt.
2. Żadne z podstawowych praw człowieka uznanych lub istniejących w którymkolwiek z Państw Stron niniejszego Paktu na podstawie ustaw, konwencji, zarządzeń lub zwyczaju nie może być ograniczone ani zawieszane pod pretekstem, że niniejszy Pakt nie uznaje takich praw lub że uznaje je w węższym zakresie.

CZEŚĆ III

Artykuł 6

1. Każda istota ludzka ma przyrodzone prawo do życia. Prawo to powinno być chronione przez ustawę. Nikt nie może być samowolnie pozbawiony życia.
2. W krajach, w których kara śmierci nie została zniesiona, wyrok śmierci może być wydany jedynie za najcięższe zbrodnie, zgodnie z ustawą, która obowiązywała w chwili popełnienia zbrodni i nie narusza postanowień niniejszego Paktu i Konwencji o zapobieganiu i karaniu zbrodni ludobójstwa. Kara ta może być wykonana tylko na podstawie prawomocnego wyroku wydanego przez właściwy sąd.
3. W przypadku gdy pozbawienie życia stanowi zbrodnię ludobójstwa, jest oczywiste, że żadne postanowienie niniejszego artykułu nie upoważnia żadnego Państwa Strony niniejszego Paktu do uchylania się w jakikolwiek sposób od zobowiązań przyjętych przez nie na podstawie postanowień Konwencji o zapobieganiu i karaniu zbrodni ludobójstwa.
4. Każdy skazany na śmierć ma prawo ubiegać się o ułaskawienie lub zamianę kary. Amnestia, ułaskawienie lub zamiana kary śmierci mogą być zastosowane we wszystkich przypadkach.
5. Wyrok śmierci nie będzie wydany w odniesieniu do przestępstw popełnionych przez osoby w wieku poniżej 18 lat i nie będzie wykonywany w stosunku do kobiet ciężarnych.
6. Nie można powoływać się na żadne postanowienie niniejszego artykułu w celu opóźnienia lub niedopuszczenia do zniesienia kary śmierci przez jakiegokolwiek Państwo Stronę niniejszego Paktu.

Artykuł 7

Nikt nie będzie poddawany torturom lub okrutnemu, nieludzkiemu albo poniżającemu traktowaniu lub karaniu. W szczególności nikt nie będzie poddawany, bez swej zgody swobodnie wyrażonej, doświadczeniom lekarskim lub naukowym.

Artykuł 8

1. Nie wolno nikogo trzymać w niewoli; niewolnictwo i handel niewolnikami, we wszystkich formach, są zakazane.
2. Nie wolno nikogo trzymać w poddaństwie.
3. a) Nie wolno nikogo zmuszać do pracy przymusowej lub obowiązkowej;
b) punkt a) niniejszego ustępu nie może być interpretowany jako zakazujący wykonywania ciężkiej pracy zgodnie z wyrokiem właściwego sądu w krajach, w których pozbawienie wolności połączone z ciężkimi robotami może być orzeczone jako kara za zbrodnię;
c) w rozumieniu niniejszego ustępu wyrażenie „praca przymusowa lub obowiązkowa” nie obejmuje:

- i) wszelkiej pracy lub świadczeń nie wymienionych w punkcie b), a zwykle wymaganych od osób pozbawionych wolności na skutek prawomocnego orzeczenia sądu lub od osób w okresie warunkowego zwolnienia od takiego pozbawienia wolności;
- ii) wszelkich świadczeń o charakterze wojskowym, a w krajach uznających uchylanie się od służby wojskowej ze względów religijnych wszelkich świadczeń na rzecz Państwa wymaganych przez ustawę od osób uchylających się;
- iii) wszelkich świadczeń wymaganych w przypadkach wyjątkowej sytuacji albo klęski zagrażającej życiu lub dobrobytowi społeczeństwa;
- iv) wszelkiej pracy lub świadczeń stanowiących część normalnych obowiązków obywatelskich.

Artykuł 9

1. Każdy ma prawo do wolności i bezpieczeństwa osobistego. Nikt nie może być samowolnie aresztowany lub zatrzymany. Nikt nie może być pozbawiony wolności inaczej, jak tylko na zasadach i w trybie ustalonym przez ustawę.
2. Osobę aresztowaną należy poinformować w chwili aresztowania o przyczynach aresztowania i w krótkim czasie powiadomić o wysuwanych przeciwko niej zarzutach.
3. Osoba aresztowana lub zatrzymana pod zarzutem dokonania przestępstwa powinna być w krótkim czasie postawiona przed sędzią lub przed inną osobą ustawowo uprawnioną do sprawowania władzy sądowej i powinna być osądzona w rozsądnym terminie lub zwolniona. Nie powinno stanowić ogólnej zasady, że osoby oczekujące na rozprawę mają być zatrzymane w areszcie, lecz zwolnienie ich może być uzależnione od gwarancji zapewniających ich stawienie się na rozprawę, w każdej innej fazie postępowania sądowego oraz - w razie potrzeby - w celu wykonania wyroku.
4. Każdy pozbawiony wolności przez aresztowanie lub zatrzymanie ma prawo odwołania się do sądu w celu niezwłocznego orzeczenia przez sąd o legalności zatrzymania i zarządzenia zwolnienia, jeżeli to zatrzymanie okaże się bezprawne.
5. Każdy, kto został bezprawnie aresztowany lub zatrzymany, ma prawo do odszkodowania, którego może dochodzić w drodze sądowej.

Artykuł 10

1. Każda osoba pozbawiona wolności będzie traktowana w sposób humanitarny i z poszanowaniem przyrodzonej godności człowieka.
2. a) Osoby oskarżone będą, oprócz wyjątkowych okoliczności, oddzielone od osób skazanych i będą podlegały innemu traktowaniu, odpowiadającemu ich statusowi osób nie skazanych.
b) oskarżeni młodociani będą oddzieleni od dorosłych i możliwie jak najszybciej postawieni przed sądem celem osądzenia.
3. System penitencjarny obejmować będzie traktowanie więźniów, którego zasadniczym celem będzie ich poprawa i rehabilitacja społeczna. Przestępcy młodociani będą oddzieleni od dorosłych i traktowani stosownie do swego wieku i statusu prawnego.

Artykuł 11

Nikt nie może być pozbawiony wolności jedynie z powodu niemożności wywiązywania się z zobowiązań umownych.

Artykuł 12

1. Każdy człowiek przebywający legalnie na terytorium jakiegokolwiek Państwa będzie miał prawo, w obrębie tego terytorium, do swobody poruszania się i wolności wyboru miejsca zamieszkania.

2. Każdy człowiek ma prawo opuścić jakikolwiek kraj, włączając w to swój własny.
3. Wymienione wyżej prawa nie mogą podlegać żadnym ograniczeniom, z wyjątkiem tych, które są przewidziane przez ustawę, są konieczne do ochrony bezpieczeństwa państwowego, porządku publicznego, zdrowia lub moralności publicznej albo praw i wolności innych i są zgodne z pozostałymi prawami uznanymi w niniejszym Pakcie.
4. Nikt nie może być samowolnie pozbawiony prawa wjazdu do swego własnego kraju.

Artykuł 13

Cudzoziemiec przebywający legalnie na terytorium Państwa Strony niniejszego Paktu może być z niego wydalony jedynie w wykonaniu decyzji podjętej zgodnie z ustawą i będzie miał prawo, jeżeli ważne względy bezpieczeństwa państwowego nie przemawiają przeciw temu, przedłożyć argumenty przeciwko swemu wydaleniu oraz domagać się ponownego zbadania swej sprawy przez właściwe władze albo osobę lub osoby specjalnie przez te władze wyznaczone i być przed nimi w tym celu reprezentowanym.

Artykuł 14

1. Wszyscy ludzie są równi przed sądami i trybunałami. Każdy ma prawo do sprawiedliwego i publicznego rozpatrzenia sprawy przez właściwy, niezależny i bezstronny sąd, ustanowiony przez ustawę, przy orzekaniu co do zasadności oskarżenia przeciw niemu w sprawach karnych bądź co do jego praw i obowiązków w sprawach cywilnych. Prasa i publiczność mogą być wykluczone z całości lub części rozprawy sądowej ze względu na moralność, porządek publiczny lub bezpieczeństwo państwowe w demokratycznym społeczeństwie albo jeżeli interes życia prywatnego stron tego wymaga, albo w stopniu, w jakim sąd uzna to za bezwzględnie konieczne w szczególnych okolicznościach, kiedy jawność mogłaby przynieść szkodę interesom sprawiedliwości; jednakże każde orzeczenie sądu wydane w jakiegokolwiek sprawie karnej lub cywilnej będzie publicznie ogłoszone, z wyjątkiem przypadków, gdy wymaga tego interes młodocianych lub gdy sprawa dotyczy sporów małżeńskich albo opieki nad dziećmi.
2. Każda osoba oskarżona o popełnienie przestępstwa ma prawo być uważana za niewinną aż do udowodnienia jej winy zgodnie z ustawą.
3. Każda osoba oskarżona o popełnienie przestępstwa ma prawo, na zasadach pełnej równości, co najmniej do następujących gwarancji:
  - a) otrzymania niezwłocznie szczegółowej informacji w języku dla niej zrozumiałym o rodzaju i przyczynie oskarżenia;
  - b) dysponowania odpowiednim czasem i możliwościami w celu przygotowania obrony i porozumienia się z obrońcą przez siebie wybranym;
  - c) rozprawy bez nieuzasadnionej zwłoki;
  - d) obecności na rozprawie, bronięcia się osobiście lub przez obrońcę przez siebie wybranego; do otrzymania informacji, jeżeli nie posiada obrońcy, o istnieniu powyższego prawa oraz posiadania obrońcy wyznaczonego dla niej w każdym przypadku, kiedy interesy sprawiedliwości tego wymagają, bez ponoszenia kosztów obrony w przypadkach, kiedy oskarżony nie posiada dostatecznych środków na ich pokrycie;
  - e) przesłuchania lub spowodowania przesłuchania świadków oskarżenia i zapewnienia obecności i przesłuchania świadków obrony na tych samych warunkach, co świadków oskarżenia;
  - f) korzystania z bezpłatnej pomocy tłumacza, jeżeli oskarżony nie rozumie lub nie mówi językiem używanym w sądzie;
  - g) nieprzymuszania do zeznawania przeciwko sobie lub do przyznania się do winy.
4. W stosunku do młodocianych postępowanie powinno brać pod uwagę ich wiek oraz potrzebę wpływania na ich reedukację.

5. Każda osoba skazana za przestępstwo ma prawo odwołania się do sądu wyższej instancji w celu ponownego rozpatrzenia orzeczenia o winie i karze zgodnie z ustawą.

6. Jeżeli prawomocne orzeczenie skazujące zostało następnie uchylone lub nastąpiło ulaskawienie na podstawie nowych lub nowo ujawnionych faktów, które niezbitnie wykazywały, że zaszła omyłka sądowa, wówczas osobie, która poniosła karę w wyniku takiego skazania, będzie przyznane odszkodowanie zgodnie z ustawą, chyba że zostanie udowodnione, iż osoba ta ponosi całkowicie lub częściowo winę za nieujawnienie w porę nieznanego faktu.

7. Nikt nie może być ponownie ścigany lub karany za przestępstwo, za które już raz został prawomocnie skazany lub uniewinniony zgodnie z ustawą i procedurą karną danego kraju.

Artykuł 15

1. Nikt nie może być skazany za czyn lub zaniechanie, które w myśl prawa wewnętrznego lub międzynarodowego nie stanowiły przestępstwa w chwili ich popełnienia. Nie może być również zastosowana kara surowsza od tej, którą można było wymierzyć w chwili popełnienia przestępstwa. Jeżeli po popełnieniu przestępstwa ustanowiona zostanie przez ustawę kara łagodniejsza za takie przestępstwo, przestępca będzie miał prawo z tego korzystać.

2. Nic w niniejszym artykule nie ogranicza sądenia i karania jakiegokolwiek osoby za jakikolwiek czyn lub zaniechanie, które w chwili ich popełnienia stanowiły przestępstwo w myśl ogólnych zasad prawa uznanych przez społeczność międzynarodową.

Artykuł 16

Każdy ma prawo do uznawania wszędzie jego podmiotowości prawnej.

Artykuł 17

1. Nikt nie może być narażony na samowolną lub bezprawną ingerencję w jego życie prywatne, rodzinne, dom czy korespondencję ani też na bezprawne zamachy na jego cześć i dobre imię.

2. Każdy ma prawo do ochrony prawnej przed tego rodzaju ingerencjami i zamachami.

Artykuł 18

1. Każdy ma prawo do wolności myśli, sumienia i wyznania. Prawo to obejmuje wolność posiadania lub przyjmowania wyznania lub przekonań według własnego wyboru oraz do uzewnętrzniania indywidualnie czy wspólnie z innymi, publicznie lub prywatnie, swej religii lub przekonań przez uprawianie kultu, uczestniczenie w obrzędach, praktykowanie i nauczanie.

2. Nikt nie może podlegać przymusowi, który stanowiłby zamach na jego wolność posiadania lub przyjmowania wyznania albo przekonań według własnego wyboru.

3. Wolność uzewnętrzniania wyznania lub przekonań może podlegać jedynie takim ograniczeniom, które są przewidziane przez ustawę i są konieczne dla ochrony bezpieczeństwa publicznego, porządku, zdrowia lub moralności publicznej albo podstawowych praw i wolności innych osób.

4. Państwa Strony niniejszego Paktu zobowiązują się do poszanowania wolności rodziców lub, w odpowiednich przypadkach, opiekunów prawnych do zapewnienia swym dzieciom wychowania religijnego i moralnego zgodnie z własnymi przekonaniem.

Artykuł 19

1. Każdy człowiek ma prawo do posiadania bez przeszkód własnych poglądów.

2. Każdy człowiek ma prawo do swobodnego wyrażania opinii; prawo to obejmuje swobodę poszukiwania, otrzymywania i rozpowszechniania wszelkich informacji i poglądów, bez względu na granice państwowe, ustnie, pismem lub drukiem, w postaci dzieła sztuki bądź w jakikolwiek inny sposób według własnego wyboru.

3. Realizacja praw przewidzianych w ustępie 2 niniejszego artykułu pociąga za sobą specjalne obowiązki i specjalną odpowiedzialność. Może ona w konsekwencji podlegać pewnym ograniczeniom, które powinny być jednak wyraźnie przewidziane przez ustawę i które są niezbędne w celu:

- a) poszanowania praw i dobrego imienia innych;
- b) ochrony bezpieczeństwa państwowego lub porządku publicznego albo zdrowia lub moralności publicznej.

Artykuł 20

1. Wszelka propaganda wojenna powinna być ustawowo zakazana.

2. Popieranie w jakikolwiek sposób nienawiści narodowej, rasowej lub religijnej, stanowiące podżeganie do dyskryminacji, wrogości lub gwałtu, powinno być ustawowo zakazane.

Artykuł 21

Uznaje się prawo do spokojnego zgromadzania się. Na wykonywanie tego prawa nie mogą być nałożone ograniczenia inne niż ustalone zgodnie z ustawą i konieczne w demokratycznym społeczeństwie w interesie bezpieczeństwa państwowego lub publicznego, porządku publicznego bądź dla ochrony zdrowia lub moralności publicznej albo praw i wolności innych osób.

Artykuł 22

1. Każdy ma prawo do swobodnego stowarzyszania się z innymi, włącznie z prawem do tworzenia i przystępowania do związków zawodowych w celu ochrony swych interesów.

2. Na wykonywanie tego prawa nie mogą być nałożone ograniczenia inne niż przewidziane przez ustawę i konieczne w demokratycznym społeczeństwie w interesie bezpieczeństwa państwowego lub publicznego, porządku publicznego bądź dla ochrony zdrowia lub moralności publicznej albo praw i wolności innych osób. Niniejszy artykuł nie stanowi przeszkody w nałożeniu ograniczeń zgodnych z ustawą na wykonywanie tego prawa przez członków sił zbrojnych i policji.

3. Żadne z postanowień niniejszego artykułu nie uprawnia Państw Stron Konwencji Międzynarodowej Organizacji Pracy z 1948 r. dotyczącej wolności związkowej do podejmowania kroków ustawodawczych lub stosowania prawa w sposób, który naruszałby gwarancje przewidziane w tej Konwencji.

Artykuł 23

1. Rodzina jest naturalną i podstawową komórką społeczeństwa i ma prawo do ochrony ze strony społeczeństwa i Państwa.

2. Uznaje się prawo mężczyzn i kobiet w wieku małżeńskim do zawarcia małżeństwa i założenia rodziny.

3. Żaden związek małżeński nie może być zawarty bez swobodnie wyrażonej i pełnej zgody przyszłych małżonków.

4. Państwa Strony niniejszego Paktu podejmą odpowiednie kroki w celu zapewnienia równych praw i obowiązków małżonków w odniesieniu do zawarcia małżeństwa, podczas jego trwania i przy jego rozwiązaniu. W przypadku rozwiązania małżeństwa należy podjąć środki w celu zapewnienia dzieciom niezbędnej ochrony.

Artykuł 24

1. Każde dziecko, bez żadnej dyskryminacji ze względu na rasę, kolor skóry, płeć, język, religię, pochodzenie narodowe lub społeczne, sytuację majątkową lub urodzenie, ma prawo do środków ochrony, jakich wymaga status małoletniego, ze strony rodziny, społeczeństwa i Państwa.
2. Każde dziecko powinno być zarejestrowane niezwłocznie po urodzeniu i posiadać nazwisko.
3. Każde dziecko ma prawo do nabycia obywatelstwa.

Artykuł 25

Każdy obywatel ma prawo i możliwości, bez żadnej dyskryminacji, o której mowa w artykule 2, i bez nieuzasadnionych ograniczeń:

- a) uczestniczenia w kierowaniu sprawami publicznymi bezpośrednio lub za pośrednictwem swobodnie wybranych przedstawicieli;
- b) korzystania z czynnego i biernego prawa wyborczego w rzetelnych wyborach, przeprowadzanych okresowo, opartych na głosowaniu powszechnym, równym i tajnym, gwarantujących wyborcom swobodne wyrażenie woli;
- c) dostępu do służby publicznej w swoim kraju na ogólnych zasadach równości.

Artykuł 26

Wszyscy są równi wobec prawa i są uprawnieni bez żadnej dyskryminacji do jednakowej ochrony prawnej. Jakakolwiek dyskryminacja w tym zakresie powinna być ustawowo zakazana oraz powinna być zagwarantowana przez ustawę równą dla wszystkich i skuteczna ochrona przed dyskryminacją z takich względów, jak: rasa, kolor skóry, płeć, język, religia, poglądy polityczne lub inne, pochodzenie narodowe lub społeczne, sytuacja majątkowa, urodzenie lub jakiegokolwiek inne okoliczności.

Artykuł 27

W Państwach, w których istnieją mniejszości etniczne, religijne lub językowe, osoby należące do tych mniejszości nie mogą być pozbawione prawa do własnego życia kulturalnego, wyznawania i praktykowania własnej religii oraz posługiwania się własnym językiem wraz z innymi członkami danej grupy.

3 Skarga na naruszenie Międzynarodowej konwencji w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji rasowej

3.1 Informacje ogólne

Międzynarodowa konwencja w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji rasowej weszła w życie, także w stosunku do Polski, 4 stycznia 1969 r.

Zgodnie z jej postanowieniami, dyskryminacja rasowa to wszelkie zróżnicowanie, wykluczenie, ograniczenie lub uprzywilejowanie z powodu rasy, koloru skóry, urodzenia, pochodzenia narodowego lub etnicznego, które ma na celu lub pociąga za sobą przekreślenie bądź uszczuplenie uznania, wykonywania lub korzystania, na zasadzie równości, z praw człowieka i podstawowych wolności w dziedzinie politycznej, gospodarczej, społecznej i kulturalnej lub w jakiegokolwiek innej dziedzinie życia publicznego.

Konwencja zobowiązuje państwa, które są jej stronami, do potępienia dyskryminacji rasowej, a zwłaszcza segregacji rasowej i apartheidu oraz do bezzwłocznego wprowadzenia polityki zmierzającej do likwidacji takiej dyskryminacji we wszystkich jej formach. Władze państwowe (zarówno ogólnokrajowe, jak i lokalne) powinny m.in. powstrzymać się od aktów lub praktyk stanowiących dyskryminację rasową, uchylić lub unieważnić przepisy prawne stwarzające lub utrwalające dyskryminację, a także zakazać i wyeliminować dyskryminację rasową praktykowaną przez jakiegokolwiek osoby, grupy, organizacje.

Państwa mają obowiązek zagwarantować równość wobec prawa wszystkim ludziom, bez względu na rasę, kolor skóry, pochodzenie narodowe czy etniczne, a zwłaszcza równe korzystanie z praw osobistych, politycznych, gospodarczych, społecznych i kulturalnych, które zostały wymienione w art. 5 Konwencji. Powinny potępić wszelką propagandę i organizacje oparte na ideach lub teoriach o wyższości jakiejś rasy, bądź usprawiedliwiające lub popierające nienawiść i dyskryminację rasową oraz podjąć niezwłocznie właściwe kroki, aby wykorzenić zjawisko podlegania do aktów dyskryminacji. Mają także zastosować skuteczne środki, zwłaszcza w sferze oświaty, wychowania, kultury i informacji, zmierzające do zwalczania uprzedzeń prowadzących do dyskryminacji rasowej oraz do popierania wzajemnego zrozumienia, tolerancji i przyjaźni między różnymi narodami, grupami rasowymi i etnicznymi.

Wszystkim osobom podlegającym ich jurysdykcji, państwa, które są stronami Konwencji, muszą zapewnić skuteczną obronę i środki ochrony przed aktami dyskryminacji rasowej oraz prawo dochodzenia słusznego odszkodowania lub zadośćuczynienia za wszelkie szkody poniesione w wyniku takiej dyskryminacji.

3.2 Jaki organ rozpatruje skargę?

Skargi na naruszenie Konwencji rozpatruje utworzony na mocy jej postanowień organ, który nosi nazwę Komitetu ds. Likwidacji Dyskryminacji Rasowej i składa się z osiemnastu niezależnych ekspertów. Jego członkowie nie reprezentują krajowych rządów, lecz działają wyłącznie we własnym imieniu. Komitet zbiera się okresowo na sesjach. Z reguły odbywają się one dwa razy do roku w Genewie. Posiedzenia Komitetu zasadniczo są jawne. Spotkania poświęcone rozpatrywaniu skarg indywidualnych stanowią jednak wyjątek od tej zasady i odbywają się przy drzwiach zamkniętych.

W wykonywaniu zadań związanych z procedurą skargową, zwłaszcza na początkowym etapie postępowania, Komitetowi pomaga Sekretariat ONZ, a konkretnie Zespół ds. Petycji

(*Petitions Team*), powołany w strukturach Biura Wysokiego Komisarza NZ ds. Praw Człowieka.

Uwaga! Komitet ds. Likwidacji Dyskryminacji Rasowej nie jest sądem ani organem ONZ, choć ściśle z tą organizacją współpracuje.

3.3 Jak przygotować i złożyć skargę?

3.3.1 Kto jest uprawniony do złożenia skargi?

Skargi indywidualne na naruszenia Konwencji mogą wnosić wyłącznie osoby lub grupy osób, które twierdzą, iż stały się ofiarami pogwałcenia któregośkolwiek z wymienionych w niej praw. Skarżący musi zatem spełniać jednocześnie dwa warunki:

- być osobą lub grupą osób,
- być ofiarą naruszenia.

Określenie „osoba” oznacza osobę fizyczną – każdego człowieka uważającego, że jego prawa zostały naruszone. Dopuszczalna jest skarga od kilku występujących wspólnie osób fizycznych, dotkniętych podobnymi naruszeniami. Komitet ds. Likwidacji Dyskryminacji Rasowej stwierdził także, że nie wyklucza możliwości złożenia skargi przez grupę osób reprezentujących np. interesy pewnej zbiorowości rasowej lub etnicznej, pod warunkiem, że grupa ta będzie w stanie wykazać, iż stała się ofiarą naruszenia Konwencji lub że ofiarą jest jeden z jej członków, jeżeli jednocześnie grupa ta przedstawi w tym zakresie stosowne upoważnienie. Nie wymaga się przy tym, aby każdy członek danej grupy został indywidualnie dotknięty naruszeniem.

Ofiarą co do zasady jest ten, kogo rzeczywiście i osobiście dotyczy lub potencjalnie może dotyczyć pogwałcenie Konwencji. Skarżący powinien zatem wykazać, że działanie lub brak działania ze strony danego państwa już negatywnie wpłynęło na korzystanie przez niego z określonego prawa, albo że taki skutek bezpośrednio mu zagraża, na przykład w świetle obowiązującego prawa bądź praktyki sądowej lub administracyjnej.

Przykład: Pani Y to osoba pochodzenia romskiego. Złożyła skargę do Komitetu ds. Likwidacji Dyskryminacji Rasowej, ponieważ samorząd miasta M położonego w państwie, którego jest obywatelką, podjął uchwałę zakazującą Romom osiedlania się w tej miejscowości. Wprawdzie Pani Y osobiście nie próbowała zamieszkać w M, ale fakt, że należy do grupy etnicznej, do której uchwała magistratu bezpośrednio się odnosi, skłonił Komitet do uznania skarżącej za ofiarę naruszenia Konwencji. Skarga Pani Y została uznana za dopuszczalną.

Ofiara naruszenia często sama przygotowuje i składa skargę – czyli jest jej autorem.

Dopuszcza się także wnoszenie skarg w imieniu ofiar przez osoby trzecie, które:

- są krewnymi ofiary albo
- działają na podstawie wyraźnego upoważnienia udzielonego przez ofiarę – mogą to być np. adwokaci bądź organizacje pozarządowe, posiadające odpowiednie pełnomocnictwa albo
- w wyjątkowych przypadkach nie otrzymały wprawdzie wyraźnego umocowania do działania w imieniu osoby dotkniętej naruszeniem, lecz ofiara nie jest w stanie sama przedstawić skargi (np. zmarła, zaginęła lub jest pozbawiona wolności w warunkach, które uniemożliwiają jej kontakt ze światem zewnętrznym), a autor pisma uzasadni działanie w jej imieniu.

Przykład: Syn pana X, należący do mniejszości narodowej, został ciężko pobity podczas pobytu w areszcie śledczym i zmarł w wyniku odniesionych obrażeń. Po wyczerpaniu krajowych środków prawnych Pan X może wnieść skargę do Komitetu ds. Likwidacji Dyskryminacji Rasowej, zarzucając w niej, że doszło do naruszenia przysługującego jego synowi prawa do osobistego bezpieczeństwa i do ochrony przez państwo przed przemocą lub naruszeniem nietykalności cielesnej.

3.3.2 Przeciwno komu można wnieść skargę?

Skargi można składać wyłącznie przeciwko państwom, które są stronami Międzynarodowej konwencji w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji rasowej i dodatkowo oświadczyły, że uznają kompetencję Komitetu ds. Likwidacji Dyskryminacji Rasowej do przyjmowania i rozpatrywania takich skarg – innymi słowy dobrowolnie zadeklarowały, iż akceptują procedurę skargową. Każdy kraj ma prawo w dowolnym momencie wycofać taką deklarację, ale nie wpływa to na rozpatrywanie już przedstawionych Komitetowi spraw.

Polska złożyła Sekretarzowi Generalnemu ONZ oświadczenie o uznaniu kompetencji Komitetu do rozpatrywania skarg indywidualnych 1 grudnia 1998 r., z zastrzeżeniem, że odnosi się ono do rozpatrywania skarg dotyczących wszystkich czynów, decyzji i faktów, które miały miejsce dopiero po dniu złożenia oświadczenia, tj. od 2 grudnia 1998 r.

Niedopuszczalne są skargi wnoszone przeciwko organizacjom międzynarodowym czy podmiotom prywatnym (np. innym osobom fizycznym, związkom zawodowym, przedsiębiorstwom). Warto jednak pamiętać, iż w pewnych przypadkach za naruszające Konwencję działania prywatnych osób fizycznych i prawnych odpowiada państwo.

Przykład: Dzieci pana X nie zostały przyjęte do prywatnej szkoły S działającej w państwie P. Dyrektor szkoły D jako jedyną przyczynę odmowy przyjęcia podał ich kolor skóry i pochodzenie etniczne. Po wyczerpaniu krajowych środków prawnych pan X może wnieść skargę na naruszenie Międzynarodowej konwencji w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji rasowej, kierując ją przeciwko państwu P, ale nie może złożyć skargi bezpośrednio przeciwko szkole S ani dyrektorowi D.

3.3.3 Czy skargi przeciwko Polsce mają prawo wnosić tylko polscy obywatele?

Prawo do złożenia skargi nie zależy od posiadania obywatelstwa państwa, przeciwko któremu jest ona skierowana. Ważne jest jednak, aby skarżący znajdował się pod jurysdykcją – czyli władzą tego kraju - w momencie, gdy nastąpiło naruszenie. Obywatele polscy podlegają jurysdykcji Polski, np. w zakresie spraw paszportowych, nawet jeśli znajdują się poza jej terytorium. Osoby posiadające obywatelstwo obcych państw oraz osoby niemające żadnego obywatelstwa (tzw. bezpaństwowcy) mogą także znaleźć się pod polską jurysdykcją – np. w czasie pobytu na terenie naszego kraju i w tej sytuacji będą korzystać z prawa wniesienia skargi przeciwko Polsce.

3.3.4 Co może być przedmiotem skargi?

Skarga powinna dotyczyć naruszenia wyłącznie tych praw, które zostały wymienione w Międzynarodowej konwencji w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji rasowej. Trzeba podkreślić, że nie są to wszystkie prawa człowieka – Konwencja nie gwarantuje np. korzystania z prawa do azylu, prawa do strajku i prawa do wolności od głodu, choć chronią je inne międzynarodowe dokumenty. Ważne jest zatem, aby przed złożeniem skargi dokładnie

zapoznać się z tekstem traktatu (odpowiednie fragmenty Konwencji można znaleźć na końcu tego rozdziału informatora). Należy także pamiętać, iż Konwencja nie dotyczy problemu dyskryminacji z powodu wyznawanej religii, jeśli nie wiąże się ona z dyskryminacją z uwagi na rasę, kolor skóry, pochodzenie narodowe lub etniczne.

Przykład: Pan Z jest buddystą i uważa że jest z tego powodu dyskryminowany. Nie należy przy tym do żadnej mniejszości narodowej ani etnicznej, jego rasa ani kolor skóry nie odróżniają go od większości obywateli kraju, w którym mieszka. W tej sytuacji pan Z nie może wnieść skargi do Komitetu ds. Likwidacji Dyskryminacji Rasowej, powinien jednak rozważyć skierowanie jej do Komitetu Praw Człowieka.

Zasadniczo przedmiotem skargi może być tylko takie naruszenie praw wymienionych w Konwencji, do którego doszło po jej wejściu w życie dla danego kraju i po złożeniu przez ten kraj deklaracji, iż akceptuje procedurę skargową. Od tej reguły Komitet stosuje jednak wyjątek - jeżeli naruszenie jest kontynuowane po dacie złożenia przez państwo oświadczenia o uznaniu kompetencji Komitetu do rozpatrywania skarg indywidualnych (np. postępowanie sądowe, w związku z którym mogło dojść do dyskryminacji, zostało wszczęte jeszcze przed dniem oświadczenia o uznaniu kompetencji Komitetu do przyjmowania i rozpatrywania skarg, ale trwało nadal po tym dniu).

3.3.5 Czy trzeba skorzystać ze środków ochrony prawnej w kraju przed złożeniem skargi?

Międzynarodowe systemy ochrony praw człowieka mają wspomagać systemy krajowe, ale nie powinny ich zastępować. Instytucje międzynarodowe nie interweniują tam, gdzie skutecznie działają wewnętrzne organy i procedury, które zapewniają ofiarom naruszeń odpowiednią ochronę prawną. Z tego powodu przed wniesieniem skargi do Komitetu ds. Likwidacji Dyskryminacji Rasowej wymagane jest, aby ofiara naruszenia wyczerpała (innymi słowy wykorzystwała) wszelkie dostępne krajowe środki ochrony prawnej. Warto zaznaczyć, że niespełnienie tego wymogu stanowi jedną z najczęściej występujących w praktyce przyczyn odrzucenia skargi.

Określenie „krajowe środki ochrony prawnej” oznacza zarówno środki administracyjne, jak i sądowe (takie jak np. apelacja, zażalenie, sprzeciw). W niektórych państwach mogą one obejmować również wniesienie skargi do specjalnego wewnętrznego organu, utworzonego lub wskazanego w tym celu przez państwo zgodnie z postanowieniami Konwencji. Należy zaznaczyć, że dotychczas takie organy zostały wyznaczone tylko przez kilka państw – Belgię, Liechtenstein, Luksemburg, Portugalię, RPA, Rumunię i Serbię.

Skarżący powinien, gdy są do tego podstawy, wnieść kasację od orzeczenia sądu krajowego, natomiast zasadniczo nie jest wymagane posłużenie się środkami o wyjątkowym charakterze, takimi jak petycja do krajowego parlamentu, skarga do rzecznika praw obywatelskich, czy prośba o ułaskawienie.

Ofiara naruszenia praw człowieka musi wyczerpać jedynie te krajowe środki ochrony prawnej, które są dla niej rzeczywiście, a nie tylko teoretycznie, dostępne w konkretnej sytuacji. Trzeba jednocześnie pamiętać, że przy korzystaniu ze środków krajowych należy postępować z należytą starannością, przestrzegając obowiązujących reguł proceduralnych, w tym wiążących terminów.

Wykorzystanie wszystkich dostępnych wewnętrznych środków ochrony prawnej nie jest natomiast potrzebne w sytuacji:

- nieuzasadnionej zwłoki w zastosowaniu środków krajowych lub
- braku skuteczności środków krajowych.

Czas, który musi upłynąć, aby wystąpiła „nieuzasadniona zwłoka” nie został wyraźnie określony. Niekiedy będzie to kilka tygodni lub nawet miesiące. Zawsze kwestię tę ocenia się w świetle okoliczności danej sprawy, uwzględniając stopień jej skomplikowania, charakter zarzutów oraz postępowanie autora skargi, który sam mógł opóźniać krajowe postępowanie.

Brak skuteczności środków krajowych wstępuje wtedy, gdy w razie ich zastosowania ofiara naruszenia Konwencji obiektywnie nie ma realnych szans na powodzenie. Wynikać to może np. z sytuacji politycznej w danym państwie, nieprzestrzegania w nim proceduralnych gwarancji sprawiedliwego i publicznego procesu przed kompetentnym, niezależnym i bezstronnym sądem albo z ustalonej i niekorzystnej dla skarżącego linii orzecznictwa wyższych sądów krajowych. Z wymogu wyczerpania wewnętrznych środków ochrony prawnej nie zwalniają wyłącznie subiektywne wątpliwości autora skargi co do efektywności tych środków lub jego przekonanie, że skorzystanie z nich może wymagać poniesienia wydatków finansowych.

Uwaga! Jeśli przed wniesieniem skargi na naruszenie Międzynarodowej konwencji w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji rasowej skarżący nie wyczerpał krajowych środków ochrony prawnej, to sam powinien wykazać w skardze, że byłyby one w jego sprawie niedostępne, nieskuteczne lub nadmiernie przewlekłe.

3.3.6 Czy można jednocześnie wnieść skargę dotyczącą tego samego naruszenia do innych międzynarodowych organów?

Choć obecnie na świecie istnieje wiele międzynarodowych procedur, które pozwalają ofiarom naruszeń praw człowieka wnosić skargi indywidualne, to nie zawsze wolno korzystać z nich równocześnie. Przykładowo, Komitet Praw Człowieka odrzuca skargę, jeśli ta sama sprawa jest równolegle rozpatrywana w ramach innej międzynarodowej procedury badań lub rozstrzygania sporów. Warunek ten określany jest jako zakaz zbiegu międzynarodowych procedur kontrolnych.

W przypadku skargi do Komitetu ds. Likwidacji Dyskryminacji Rasowej sytuacja wygląda odmiennie - zakaz zbiegu procedur skargowych nie został przewidziany ani w Konwencji, ani w regulaminie Komitetu. Trzeba jednak pamiętać, że niektóre państwa wprowadziły to ograniczenie w stosunku do siebie, zgłaszając tzw. zastrzeżenia przy składaniu oświadczeń, iż akceptują procedurę skargową. Pamiętać należy, że zakaz zbiegu procedur występuje w postępowaniu przed Europejskim Trybunałem Praw Człowieka w Strasburgu. Warto jest więc zawsze zastanowić się, czy w konkretnej sytuacji dla skarżącego lepiej będzie złożyć skargę do Strasburga, czy do Genewy.

3.3.7 Jaki jest termin do wniesienia skargi?

Skargę należy złożyć w ciągu sześciu miesięcy od wykorzystania wszystkich dostępnych krajowych środków ochrony prawnej, chyba że zachodzą należycie potwierdzone, wyjątkowe okoliczności. Do spełnienia tego warunku nie wystarcza przesłanie w terminie sześciomiesięcznym listu, który w sposób ogólny porusza pewien problem dotyczący dyskryminacji, gdy z jego treści nie wynika, że jest to skarga w rozumieniu Konwencji.

3.3.8 Jakie są koszty wniesienia skargi?

Za złożenie skargi nie są pobierane żadne opłaty. Nawet jeśli skarga okaże się niedopuszczalna albo po merytorycznym rozpatrzeniu sprawy nie zostanie stwierdzone naruszenie praw skarżącego, autor skargi nie będzie obciążony żadnymi kosztami. Jedyne wydatki, jakie wiążą się z korzystaniem z procedury, to ewentualnie koszt sporządzenia kopii niezbędnych dokumentów oraz tłumaczeń.

3.3.9 W jakiej formie należy przygotować skargę?

Skarga musi być sporządzona na piśmie i podpisana. Każdy, kto uważa, że jego prawa zostały naruszone, może ją przygotować samodzielnie lub poprosić o to inną osobę, np. profesjonalnego prawnika. Nie ma jednak obowiązku korzystania z pomocy adwokata lub radcy prawnego (czyli tzw. przymusu adwokackiego). W systemie traktatowym nie działa żaden program pozwalający otrzymać darmową pomoc prawną. Fachowego wsparcia ofiarom naruszeń praw człowieka, które chcą skorzystać z procedur skargowych, udziela wiele organizacji pozarządowych, takich jak Helsińska Fundacja Praw Człowieka czy Amnesty International.

Językami oficjalnymi Komitetu są, zgodnie z jego regulaminem: angielski, arabski, chiński, francuski, hiszpański i rosyjski, w praktyce jednak w Sekretariacie używa się trzech języków roboczych: angielskiego, francuskiego i hiszpańskiego. Zaleca się sporządzenie skargi w jednym z tych trzech języków roboczym Sekretariatu wspomagającego Komitet Przeciwko Torturom. Postępowanie Komitetu w sprawach skarg złożonych w innych językach nie jest jednolite. Skargi takie zostaną albo przetłumaczone przez tłumaczy ONZ albo zostaną zwrócone do skarżącego z prośbą o przetłumaczenie na któryś ze wskazanych trzech języków (tak się najprawdopodobniej stanie w przypadku złożenia skargi w języku polskim). W obu przypadkach postępowanie przez Komitetem znacznie się wydłuży.

W skardze należy podać swoje dane osobowe (imię i nazwisko, adres, wiek i zawód); wskazać przeciwko któremu państwu jest skierowana; opisać w sposób jasny i zwięzły, najlepiej w porządku chronologicznym, fakty mające związek ze sprawą; wyjaśnić dlaczego przedstawione zdarzenia świadczą, że doszło do pogwałcenia Konwencji (warto wymienić naruszone przepisy Konwencji); wskazać wszystkie krajowe środki ochrony prawnej wykorzystane przed złożeniem skargi lub wyjaśnić, dlaczego nie zostały one wyczerpane; a także wskazać, czy dana sprawa jest rozpatrywana przez inny międzynarodowy organ. Do skargi powinny być załączone kopie decyzji krajowych organów wydane w sprawie oraz wszelkie dokumenty, które potwierdzają zgłaszane zarzuty (np. świadectwa lekarskie). Nie należy jednak przysyłać taśm wideo, płyt CD, ani innych nośników elektronicznych informacji, chyba że autor skargi zostanie o to wyraźnie poproszony.

Właściwe przygotowanie skargi jest o wiele łatwiejsze, jeśli skorzysta się z gotowych formularzy. Można je odnaleźć na końcu informatora.

3.3.10 Jakie są inne warunki, które musi spełniać skarga?

Zawarte w skardze twierdzenie, że prawa danej osoby zostały naruszone, powinno być wystarczająco uzasadnione. Nie oznacza to, iż skarżący musi od razu fakt naruszenia Konwencji w pełni udowodnić, ale oczekuje się od niego przedstawienia wystarczającego materiału (argumentów, dowodów) uzasadniającego zgłaszane zarzuty. Trzeba także mieć na uwadze, że wprowadzicie Komitet ds. Likwidacji Dyskryminacji Rasowej sprawdza, czy

zakazana przez Konwencję dyskryminacja nie wystąpiła w postępowaniu przed krajowymi organami, ale nie może być traktowany jak sąd apelacyjny – kolejna instancja odwoławcza od orzeczeń wydawanych przez sądy krajowe.

Należy również pamiętać, iż zgodnie z regulaminem Komitetu ds. Likwidacji Dyskryminacji Rasowej nie wolno nadużywać prawa do wniesienia skargi, choć do chwili obecnej Komitet nie uznał jeszcze żadnej skargi za niedopuszczalną na tej podstawie.

3.3.11 W jaki sposób należy przekazać skargę?

Podpisaną skargę należy przesłać do Genewy na adres:

Petitions Team
Office of the High Commissioner for Human Rights
United Nations Office at Geneva
1211 Geneva 10, Switzerland

Nie ma potrzeby osobistego przekazywania skargi. W razie wątpliwości i pytań dotyczących procedury skargowej można pomocą faksu lub poczty elektronicznej kontaktować się z Sekretariatem wspomagającym Komitet ds. Likwidacji Dyskryminacji Rasowej - Biurem Wysokiego Komisarza Narodów Zjednoczonych ds. Praw Człowieka. Dane kontaktowe to:

fax: (41 22) 917-9022
email: tb-petitions.hchr@unog.ch

3.3.12 Czy tożsamość autora skargi może być zachowana w tajemnicy?

Skarga na naruszenie Konwencji nie może być anonimowa. Wymóg ten oznacza, iż jej autor musi być znany Komitetowi ds. Likwidacji Dyskryminacji Rasowej, lecz niekoniecznie państwu. Tożsamości osoby lub grupy osób, których skarga dotyczy, nie ujawnia się bez ich wyraźnej zgody. Należy podkreślić, że w sytuacji, gdy krajowe organy nie wiedzą, od kogo pochodzą zarzuty przedstawione Komitetowi, często nie są w stanie rzeczowo odnieść się do nich w toku postępowania.

3.4 Jak przebiega postępowanie?

3.4.1 Ogólne zasady postępowania

W postępowanie w sprawie skarg indywidualnych zaangażowany jest nie tylko pełen skład Komitetu ds. Likwidacji Dyskryminacji Rasowej, ale także powoływani przez niego Specjalni Sprawozdawcy ds. Kontroli nad Realizacją Opinii wydawanych w sprawach indywidualnych. Istotną rolę odgrywa również wspomagająca Komitet jednostka organizacyjna Sekretariatu – Zespół ds. Petycji utworzony w strukturze Biura Wysokiego Komisarza NZ ds. Praw Człowieka.

W rozpatrywaniu skargi nie może brać udziału członek Komitetu, który:

- jest osobiście zainteresowany w sprawie;
- uczestniczył w jakiegokolwiek roli w podejmowaniu decyzji w sprawie, której dotyczy skarga.

Wszelkie wątpliwości co do tego, czy w konkretnej sytuacji ekspert zasiadający w Komitecie podlega wyłączeniu ze względu na wskazane wyżej okoliczności, rozstrzyga Komitet, bez

udziału zainteresowanej osoby. Jeżeli członek tego organu sam uzna, że z jakichkolwiek innych powodów nie powinien zajmować się daną skargą, może poinformować Przewodniczącego Komitetu o wycofaniu się ze sprawy.

Procedura skargowa opiera się na zasadach pisemności, poufności oraz kontrydiktoryjności i równouprawnienia stron (skarżącego oraz państwa) – każda z nich ma w toku postępowania prawo ustosunkowania się do twierdzeń drugiej strony.

Skargę rozpatruje się w oparciu o dokumenty przedstawione przez jej autora i rząd zainteresowanego kraju. Zasadniczo nie przeprowadza się przesłuchań stron, świadków, czy biegłych ani nie organizuje badań na miejscu. Regulamin Komitetu ds. Likwidacji Dyskryminacji Rasowej przewiduje wprawdzie możliwość zaproszenia autora skargi, jego przedstawiciela lub reprezentantów zainteresowanego państwa do udziału w posiedzeniu, w celu dostarczenia dodatkowych informacji lub odpowiedzi na pytania dotyczące meritum sprawy, w praktyce jednak Komitet z tej możliwości nie korzysta.

Spotkania Komitetu poświęcone skargom indywidualnym odbywają się przy drzwiach zamkniętych. O działaniach i decyzjach podejmowanych w ramach procedury skargowej opinia publiczna i media mogą być informowane w drodze komunikatów, wydawanych za pośrednictwem Sekretarza Generalnego ONZ. Wszelkie dokumenty związane z rozpatrywaniem skarg są również poufne. Komitet zamieszcza natomiast teksty podjętych rozstrzygnięć, streszczenia rozpatrzonych skarg, a także, jeśli uzna to za wskazane, streszczenia wyjaśnień i stanowisk przedstawionych przez zainteresowane państwa w swoich dorocznych sprawozdaniach, składanych Zgromadzeniu Ogólnemu ONZ. Są one dostępne na stronie internetowej Biura Wysokiego Komisarza NZ ds. Praw Człowieka.

Komitet co do zasady rozpatruje skargi w takiej kolejności, w jakiej zostały przekazane przez Sekretariat. Kilka spraw może być rozpatrzonych łącznie, jeśli Komitet uzna to za wskazane (np. gdy są to skargi dotyczące podobnych naruszeń, oparte na tym samym stanie faktycznym).

3.4.2 Rejestracja skargi

Wszystkie listy adresowane do siedziby ONZ w Genewie trafiają najpierw do Sekretariatu i tam przeprowadzana jest ich wstępna selekcja. Jednostka Sekretariatu wspomagająca komitety traktatowe, czyli Zespół ds. Petycji, przedstawia następnie Komitetowi ds. Likwidacji Dyskryminacji Rasowej te sprawy, które należą lub wydają się należeć do jego kompetencji. Gdy to konieczne, może zwrócić się do autora skargi o sprecyzowanie, czy życzy on sobie, żeby jego sprawa trafiła właśnie do tego organu. Jeżeli nadal istnieją wątpliwości co do zamiaru skarżącego, sprawa kierowana jest do Komitetu. Autorzy skarg mogą być również proszeni o dostarczenie w wyznaczonym terminie uzupełniających informacji, dotyczących, w szczególności:

- nazwiska, adresu, wieku i zawodu osoby wnoszącej skargę oraz potwierdzenia jej tożsamości;
- przedmiotu skargi;
- państwa, przeciwko któremu skarga jest złożona;
- naruszonego postanowienia Międzynarodowej konwencji w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji rasowej;
- okoliczności faktycznych sprawy;
- kroków podjętych przez skarżącego w celu wyczerpania krajowych środków zaradczych i potwierdzających je dokumentów;

- rozpatrywania tej samej sprawy w ramach innej międzynarodowej procedury kontrolnej.

Każda skarga musi zostać zarejestrowana. Jeżeli jest w sposób oczywisty niedopuszczalna, w szczególności dotyczy państwa, które nie złożyło deklaracji, że akceptuje procedurę skargową, skargę traktuje się jedynie jako „list kontaktowy”.

Sekretariat prowadzi rejestr skarg i dokonuje ich rejestracji oraz przygotowuje listy wszystkich pism przedłożonych Komitetowi wraz z krótkim podsumowaniem ich treści i przekazuje je członkom organu. Pełne teksty skarg są udostępniane każdemu ekspertowi Komitetu na jego prośbę.

Autor skargi otrzymuje od Sekretariatu potwierdzenie otrzymania wysłanego do Genewy pisma, a także informację o szczegółach procedury oraz o tym, że jego skarga zostanie w trybie poufnym przedstawiona państwu, którego dotyczy.

Następnie Sekretariat przekazuje skargę rządowi danego kraju, prosząc o udzielenie na nią pisemnej odpowiedzi w terminie trzech miesięcy.

3.4.3 Badanie dopuszczalności i badanie merytoryczne skargi

Zanim zarzuty przedstawione w skardze zostaną merytorycznie rozpatrzone i Komitet ds. Likwidacji Dyskryminacji Rasowej rozstrzygnie, czy doszło do naruszenia Konwencji, ocenia się, czy skarga jest dopuszczalna – innymi słowy, czy spełnia warunki opisane w poprzedniej części informatora. Dawniej były to dwa ściśle rozdzielone etapy procedury kończące się wydaniem odrębnych decyzji. Taki sposób postępowania miał istotną wadę - znacznie wydłużał czas jego trwania. Obecnie kwestie te mogą być rozpatrywane łącznie, pod warunkiem, że Komitet uzyska na to zgodę stron postępowania.

W sytuacji kiedy etapy oceny dopuszczalności i meritum skargi są rozdzielone, Komitet podejmuje osobną decyzję o tym, że uznaje skargę za dopuszczalną albo niedopuszczalną. Najpierw jednak rząd kraju, którego sprawa dotyczy, powinien w ciągu trzech miesięcy przedstawić swoje stanowisko w kwestii dopuszczalności skargi, w tym swe uwagi na temat wyczerpania przez skarżącego wewnętrznych środków ochrony prawnej. Autor skargi ma prawo ustosunkować się we wskazanym mu terminie do odpowiedzi państwa.

W przypadku, gdy skarga zostanie uznana za niedopuszczalną lub postępowanie zostanie zawieszono albo umorzono, decyzją Komitetu, tak szybko jak to możliwe, przekazuje się skarżącemu oraz zainteresowanemu państwu. Nie zawsze odrzucenie skargi jest jednak definitywne. Jeśli przyczynę niedopuszczalności stanowiło niespełnienie wymogu wyczerpania krajowych środków ochrony prawnej, a skarżący wykorzysta później środek, który powinien był zastosować przed zwróceniem się do Komitetu, decyzja o niedopuszczalności może zostać zmieniona na pisemny wniosek złożony przez osobę, której skarga dotyczyła.

Gdy skarga spełnia warunki dopuszczalności, decyzją Komitetu przesyła się zainteresowanemu państwu, a autora petycji informuje o jej treści. Następnie państwo w ciągu trzech miesięcy przedstawia Komitetowi pisemne wyjaśnienia dotyczące meritum sprawy oraz ewentualnie wskazuje już zastosowane przez siebie środki zaradcze. Autor skargi w wyznaczonym mu terminie może się do tych wyjaśnień ustosunkować lub dostarczyć dodatkowych informacji. Trzeba zaznaczyć, że na etapie rozpatrywania sprawy pod względem merytorycznym, Komitet ma prawo uchylić wcześniejszą decyzję stwierdzającą dopuszczalność skargi.

Merytoryczne rozpatrzenie zarzutów kończy się wydaniem przez Komitet ds. Likwidacji Dyskryminacji Rasowej rozstrzygnięcia mającego postać opinii (nie wyroku). Przy jego podejmowaniu Komitet dąży do uzyskania wśród jego członków konsensusu (tzn. uzgodnienia stanowiska bez przeprowadzenia formalnego głosowania).

Opinię Komitetu przekazuje się stronom postępowania: autorowi skargi oraz zainteresowanemu państwu, które z reguły jest proszone, aby w wyznaczonym terminie (90 – 180 dni) poinformowało organ o środkach zastosowanych w celu jej realizacji. Ponadto teksty opinii zamieszczane są w dorocznym sprawozdaniu z działalności Komitetu oraz udostępniane na witrynie internetowej Biura Wysokiego Komisarza NZ ds. Praw Człowieka.

3.4.4 Środki tymczasowe

Jeśli skarżącemu grozi wyrządzenie trwałej, niedającej się naprawić szkody, w sytuacji niecierpiącej zwłoki, Komitet ds. Likwidacji Dyskryminacji Rasowej ma prawo zwrócić się do państwa, którego skarga dotyczy, z wnioskiem o bezzwłoczne podjęcie przez nie wszystkich środków (tzw. środków tymczasowych), jakie są konieczne dla uniknięcia takiej nieodwracalnej szkody. Prośba Komitetu nie oznacza jednak, że po merytorycznym rozpatrzeniu skargi organ na pewno stwierdzi, iż w danej sprawie pogwałcone zostały prawa zawarte w Konwencji i wyda rozstrzygnięcie korzystne dla skarżącego. Zastosowanie środków tymczasowych pozwala natomiast zapobiec sytuacji, w której w przypadku ewentualnego stwierdzenia, że doszło do naruszenia, skarżący i tak nie miałby już praktycznie szans na realizację swoich praw.

Należy zaznaczyć, że dotychczas Komitet nigdy jeszcze nie zażądał od państwa podjęcia środków tymczasowych.

3.5 Jak długo może trwać rozpatrywanie skargi?

Komitet ds. Likwidacji Dyskryminacji Rasowej składa się z osiemnastu członków i pracuje sesyjnie, a ponadto rozpatrywanie skarg indywidualnych nie jest jego jedynym zadaniem. Nie można zatem spodziewać się szybkiego zakończenia postępowania skargowego. Od momentu wniesienia skargi do chwili wydania opinii przez organ traktatowy upływa przeciętnie od roku do dwóch lat.

Warto jednak pamiętać, że staranne przygotowanie skargi, przetłumaczenie jej na jeden z języków roboczych używanych w Sekretariacie wspomagającym Komitet oraz bezzwłoczne odpowiadanie na pisma przesyłane przez Sekretariat (np. prośby o uzupełnienie brakujących informacji lub dokumentów) ułatwia i przyspiesza rozpatrzenie sprawy.

3.6 Czy wolno wycofać skargę?

Skarżący ma prawo wycofać swoją skargę na każdym etapie postępowania (poprzez pisemne poinformowanie o tym Komitetu). W tej sytuacji Komitet ds. Likwidacji Dyskryminacji Rasowej wydaje decyzję o jego umorzeniu.

3.7 Jakie są rezultaty postępowania?

Postępowanie skargowe może zakończyć się decyzją o uznaniu skargi za niedopuszczalną lub decyzją o umorzeniu postępowania, ze względu na fakt, że skarga została wycofana lub utracono kontakt z jej autorem. W pozostałych wypadkach Komitet ds. Likwidacji

Dyskryminacji Rasowej, po merytorycznym rozpatrzeniu przedstawionych mu zarzutów, rozstrzyga, czy doszło do naruszenia praw wymienionych w Konwencji. Komitet nie wydaje jednak wyroku, a jego stanowisko nazywane jest opinią.

Jeśli Komitet uzna, że postanowienia Konwencji zostały pogwałcone, z reguły wskazuje także konkretne działania, jakie powinno podjąć zaskarżone państwo w celu usunięcia skutków naruszenia lub zapobieżenia podobnym naruszeniom w przyszłości.

Rekomendowane kroki mogą mieć charakter ogólny lub dotyczyć jedynie ofiary naruszenia. Komitet zalecał państwom np.:

- wyeliminowanie praktyk ograniczających prawa ludności o określonym pochodzeniu etnicznym do swobodnego przemieszczania się i wyboru miejsca zamieszkania;
- podjęcie działań w celu zwalczania dyskryminacji na rynku kredytów i pożyczek;
- uproszczenie krajowych procedur skargowych dotyczących dyskryminacji rasowej i usunięcie opóźnień w rozpatrywaniu takich skarg;
- podjęcie koniecznych wysiłków dla zapobieżenia jakimkolwiek przejawom uprzedzeń rasowych w czasie postępowań sądowych i zwrócenie odpowiedniej uwagi na kwestię bezstronności sędziów w procesach karnych;
- zapewnienie, aby policja, prokuratura i sądy w sposób należyty zajmowały się oskarżeniami dotyczącymi aktów dyskryminacji, które powinny być zgodnie z Konwencją karalne;
- usunięcie obraźliwego wyrażenia („nigger”) umieszczonego na tablicy z nazwą obiektu sportowego;
- pomoc w znalezieniu dla skarżącego innego miejsca zatrudnienia;
- udzielenie ofierze naruszenia słusznego odszkodowania (ale co do zasady bez wskazywania konkretnej kwoty).

Uwaga! Komitet nie może unieważnić, uchylić lub zmienić prawa wewnętrznego państwa ani decyzji krajowych organów.

Trzeba pamiętać, że Komitet ds. Likwidacji Dyskryminacji Rasowej nie jest międzynarodowym sądem i nie wydaje prawnie wiążących orzeczeń (tzn. państwa nie są prawnie zobowiązane do wykonywania zaleceń Komitetu).

Komitet stara się jednak kontrolować, czy jego zalecenia są wykonywane. W tym celu powołuje Specjalnych Sprawozdawców ds. Kontroli nad Realizacją Opinii. Działania Specjalnego Sprawozdawcy polegają przede wszystkim na wysyłaniu do zainteresowanych państw not z prośbą o udzielenie szczegółowych informacji na temat kroków podjętych zgodnie z zaleceniami Komitetu oraz na konsultacjach z przedstawicielami rządów.

Niestety, w praktyce wykonywanie zaleceń Komitetu zależy przede wszystkim od dobrej woli rządów, która często okazuje się być niewystarczająca. Zdarzało się np., że zainteresowany kraj wprost oświadczał, iż nie zgadza się z opinią organu traktatowego i nie zamierza jej realizować.

3.8 Międzynarodowa konwencja w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji rasowej

Dz. U. 1969 Nr 25, poz. 187
(fragmenty)

CZEŚĆ I

Artykuł 1

1. W niniejszej Konwencji wyrażenie „dyskryminacja rasowa” oznacza wszelkie zróżnicowanie, wykluczenie, ograniczenie lub uprzywilejowanie z powodu rasy, koloru skóry, urodzenia, pochodzenia narodowego lub etnicznego, które ma na celu lub pociąga za sobą przekreślenie bądź uszczuplenie uznania, wykonywania lub korzystania, na zasadzie równości z praw człowieka i podstawowych wolności w dziedzinie politycznej, gospodarczej, społecznej i kulturalnej lub w jakiegokolwiek innej dziedzinie życia publicznego.

2. Niniejsza Konwencja nie ma zastosowania do zróżnicowania, wykluczenia, ograniczenia lub uprzywilejowania, ustalanych przez Państwo Stronę niniejszej Konwencji w zależności od tego, czy chodzi o własnych obywateli, czy też o osoby nie posiadające jego obywatelstwa.

3. Żadne postanowienie niniejszej Konwencji nie może być interpretowane jako naruszające w jakikolwiek sposób przepisy prawne Państw Stron Konwencji dotyczące narodowości, obywatelstwa lub naturalizacji, pod warunkiem że przepisy takie nie dyskryminują żadnej określonej narodowości.

4. Specjalne środki podjęte wyłącznie w celu zapewnienia odpowiedniego rozwoju pewnych grup rasowych czy etnicznych lub jednostek, potrzebujących takiej ochrony, jaka może być konieczna do zapewnienia tym grupom lub jednostkom wykonywania lub korzystania na zasadach równości z praw człowieka i podstawowych wolności, nie będą uważane za dyskryminację rasową, pod warunkiem jednak, że środki te nie będą prowadzić w konsekwencji do utrzymywania odrębnych praw dla różnych grup rasowych i nie pozostaną w mocy po osiągnięciu celów, dla których zostały podjęte.

Artykuł 2

1. Państwa Strony Konwencji potępiają dyskryminację rasową i zobowiązują się prowadzić przy pomocy wszelkich właściwych środków i bezzwłocznie politykę zmierzającą do likwidacji dyskryminacji rasowej we wszystkich jej formach oraz do pogłębiania zrozumienia między wszystkimi rasami i w tym celu:

(a) każde Państwo Strona Konwencji zobowiązuje się nie dokonywać żadnych aktów lub stosować praktyk stanowiących dyskryminację rasową przeciwko osobom, grupom osób lub instytucjom i zapewnić, by wszystkie władze i instytucje publiczne, tak ogólnokrajowe, jak i lokalne, działały zgodnie z tym zobowiązaniem;

(b) każde Państwo Strona Konwencji zobowiązuje się, że nie będzie udzielać poparcia, występować w obronie ani podtrzymywać dyskryminacji rasowej stosowanej przez jakiegokolwiek osoby lub organizacje;

(c) każde Państwo Strona Konwencji podejmie skuteczne środki w celu dokonania przeglądu polityki rządowej ogólnokrajowej i lokalnej oraz zmiany, uchylecia lub unieważnienia wszelkich ustaw i przepisów, których skutkiem jest stwarzanie dyskryminacji rasowej lub utrwalenie jej tam, gdzie ona istnieje;

(d) każde Państwo Strona Konwencji przy użyciu wszelkich właściwych środków, włączając w to - jeżeli okoliczności tego wymagają - środki ustawodawcze, zabroni i położy kres dyskryminacji rasowej uprawianej przez jakiegokolwiek osoby, grupy osób lub organizacje;

(e) każde Państwo Strona Konwencji zobowiązuje się popierać, w odpowiednich wypadkach, integracjonistyczne wielorasowe organizacje i ruchy oraz stosować inne środki mające na celu likwidację barier między rasami i przeciwdziałać wszystkiemu, co zmierza do umocnienia podziału rasowego.

2. Państwa Strony Konwencji podejmą - jeżeli okoliczności tego wymagają - specjalne i konkretne środki w dziedzinie społecznej, gospodarczej, kulturalnej i innych dziedzinach dla zapewnienia odpowiedniego rozwoju i ochrony określonych grup rasowych i jednostek do nich należących w celu zagwarantowania im na zasadach równości pełnego korzystania z praw człowieka i podstawowych wolności. Środki te w żadnym wypadku nie powinny pociągać za sobą utrzymania nierównych lub odrębnych praw dla różnych grup rasowych po osiągnięciu celów, dla których zostały podjęte.

Artykuł 3

Państwa Strony Konwencji potępiają szczególnie segregację rasową i apartheid i zobowiązują się zapobiegać na terytoriach podległych ich jurysdykcji wszelkim tego rodzaju praktykom, zakazać takich praktyk i wykorzeniać je.

Artykuł 4

Państwa Strony Konwencji potępiają wszelką propagandę i wszelkie organizacje oparte na ideach lub teoriach o wyższości jednej rasy lub grupy osób określonego koloru skóry lub pochodzenia etnicznego bądź usiłujące usprawiedliwić czy popierać nienawiść i dyskryminację rasową w jakiegokolwiek postaci oraz zobowiązują się podjąć niezwłocznie właściwe środki zmierzające do wykorzeniaenia wszelkiego podżegania do tego rodzaju dyskryminacji bądź też aktów dyskryminacji i w tym celu uwzględniając zasady zawarte w Powszechnej deklaracji praw człowieka oraz prawa szczegółowo określone w artykule 5 niniejszej Konwencji zobowiązują się między innymi:

(a) uznać za przestępstwo podlegające karze zgodnie z prawem wszelkie rozpowszechnianie idei opartych na wyższości lub nienawiści rasowej, wszelkie podżeganie do dyskryminacji rasowej, jak również wszelkie akty przemocy lub podżeganie do tego rodzaju aktów wobec jakiegokolwiek rasy bądź grupy osób o innym kolorze skóry lub innego pochodzenia etnicznego, a także udzielanie pomocy w prowadzeniu działalności rasistowskiej, włączając w to finansowanie tej działalności;

(b) uznać za nielegalne organizacje mające na celu popieranie dyskryminacji rasowej i podżeganie do niej oraz wprowadzić zakaz ich działalności, jak również zorganizowanej i wszelkiej innej działalności propagandowej mającej takie same cele oraz uznać udział w takich organizacjach lub w takiej działalności za przestępstwo podlegające karze zgodnie z prawem;

(c) nie zezwalać władzom i instytucjom publicznym, tak ogólnokrajowym, jak i lokalnym, na podżeganie do dyskryminacji rasowej czy też na popieranie jej.

Artykuł 5

Zgodnie z podstawowymi obowiązkami określonymi w artykule 2 niniejszej Konwencji Państwa Strony Konwencji zobowiązują się wydać zakaz dyskryminacji rasowej we wszelkich jej formach i wyeliminować ją oraz zagwarantować wszystkim bez różnicy rasy, koloru skóry, pochodzenia narodowego bądź etnicznego równość wobec prawa, a zwłaszcza korzystanie z następujących praw:

- (a) prawa do równego traktowania przed sądami i wszystkimi innymi organami wymiaru sprawiedliwości;
- (b) prawa do osobistego bezpieczeństwa i do ochrony przez państwo przed przemocą lub naruszeniem nietykalności cielesnej bądź przez urzędników państwowych, bądź przez jakąkolwiek jednostkę, grupę lub instytucję;
- (c) praw politycznych, w szczególności prawa do udziału w wyborach - do głosowania i do kandydowania - na zasadzie powszechnego i równego prawa wyborczego, do uczestniczenia w rządzie, jak również w kierowaniu sprawami publicznymi na wszystkich szczeblach oraz prawa do równego dostępu do służby publicznej;
- (d) innych praw obywatelskich, w szczególności:
  - (i) prawa swobodnego poruszania się i wyboru miejsca zamieszkania w obrębie granic państwa;
  - (ii) prawa do opuszczenia jakiegokolwiek kraju, również własnego, oraz powrotu do swego kraju;
  - (iii) prawa do obywatelstwa;
  - (iv) prawa do zawierania małżeństwa i do wyboru małżonka;
  - (v) prawa do własności, zarówno indywidualnie, jak i wspólnie z innymi;
  - (vi) prawa do dziedziczenia;
  - (vii) prawa do wolności myśli, sumienia i wyznania;
  - (viii) prawa do wolności poglądów i wypowiedzania ich;
  - (ix) prawa do wolności pokojowych zgromadzeń i do zrzeszania się;
- (e) praw gospodarczych, społecznych i kulturalnych, w szczególności:
  - (i) prawa pracy, swobodnego wyboru zatrudnienia, sprawiedliwych i zadowalających warunków pracy, do ochrony przed bezrobociem, do równej płacy za równą pracę, do sprawiedliwego i zadowalającego wynagrodzenia;
  - (ii) prawa do tworzenia związków zawodowych i należenia do nich;
  - (iii) prawa do mieszkania;
  - (iv) prawa do publicznej ochrony zdrowia, opieki lekarskiej oraz ubezpieczeń społecznych i świadczeń socjalnych;
  - (v) prawa do oświaty i szkolenia zawodowego;
  - (vi) prawa do równego udziału w działalności kulturalnej;
- (f) prawa dostępu do wszystkich miejsc i urzędzeń przeznaczonych do publicznego użytku, takich jak transport, hotele, restauracje, kawiarnie, teatry i parki.

Artykuł 6

Państwa Strony Konwencji zapewnią za pośrednictwem właściwych sądów krajowych i innych instytucji państwowych wszystkim osobom podległym ich jurysdykcji skuteczną obronę i środki ochrony przeciwko wszelkim aktom dyskryminacji rasowej, naruszającym wbrew postanowieniom niniejszej Konwencji prawa człowieka i podstawowe wolności, jak również zagwarantują im prawo dochodzenia przed tymi sądami słusznego i odpowiedniego odszkodowania lub zadośćuczynienia za wszelkie szkody poniesione w wyniku tego rodzaju dyskryminacji.

Artykuł 7

Państwa Strony Konwencji zobowiązują się podjąć niezwłocznie skuteczne środki, zwłaszcza w dziedzinie oświaty, wychowania, kultury i informacji, w celu zwalczania przesądów prowadzących do dyskryminacji rasowej oraz w celu popierania wzajemnego zrozumienia, tolerancji i przyjaźni między narodami i grupami rasowymi lub etnicznymi, jak również propagowania celów i zasad Karty Narodów Zjednoczonych, Powszechnej deklaracji praw człowieka, Deklaracji Narodów Zjednoczonych w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji rasowej oraz niniejszej Konwencji.

4 Skarga na naruszenie Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania

4.1 Informacje ogólne

Konwencja w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania weszła w życie 26 czerwca 1987 r., a w stosunku do Polski - 25 sierpnia 1989 r.

Zgodnie z jej postanowieniami tortury to każde działanie, którym jakiegokolwiek osobie umyślnie zadaje się ostry ból lub cierpienie, fizyczne bądź psychiczne, w celu uzyskania od niej lub od osoby trzeciej informacji lub wyznania, w celu ukarania za czyn popełniony przez nią bądź osobę trzecią albo o dokonanie którego są one podejrzane, a także w celu zastraszenia lub wywarcia nacisku na tę osobę lub osobę trzecią albo z jakiegokolwiek innego powodu wynikającego z dyskryminacji. Ból lub cierpienie muszą być zadawane przez lub za namową, zgodą bądź przyzwoleniem funkcjonariusza państwowego albo innej osoby działającej w charakterze urzędowym. W odróżnieniu od terminu „tortury”, określenie „okrutne, niehumanitarne lub poniżające traktowanie albo karanie” nie zostało w Konwencji wyjaśnione. Przyjmuje się, że tortury stanowią najdotkliwszą, umyślną formę niehumanitarnego traktowania lub karania, a jednocześnie są poniżające. Poniżające traktowanie ma natomiast wzbudzić u ofiary strach i poczucie upokorzenia.

Należy zaznaczyć, iż z zakresu pojęcia tortur Konwencja wyłącza dolegliwości wynikające ze stosowania zgodnych z prawem sankcji, nierozdzielnie z takimi sankcjami związane lub wywołane przypadkowo.

Przykład: Ze stosowaniem kary długoletniego pozbawienia wolności naturalnie i nierozdzielnie związane są dolegliwości, w tym cierpienie psychiczne doznawane przez osoby skazane na taką karę, nawet jeśli warunki jej odbywania są względnie dobre (przestronna cela z nowoczesnym wyposażeniem, odpowiednie wyżywienie, opieka lekarska itp.). Zgodnie z prawem pozbawienie wolności przestępcy na podstawie prawomocnego orzeczenia właściwego sądu nie stanowi jednak tortur.

Stosowanie tortur jest bezwzględnie zakazane. Nie usprawiedliwiają go ani żadne okoliczności wyjątkowe, ani polecenie zwierzchnika bądź władzy państwowej.

Każde państwo, które jest stroną Konwencji, ma podjąć skuteczne środki w celu zapobiegania torturom oraz innym aktom okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania na całym terytorium znajdującym się pod jego jurysdykcją. Powinno uznać stosowanie tortur (a także usiłowanie i współdziałanie w dokonywaniu tych czynów) za przestępstwa, zatrzymywać osoby podejrzane o ich popełnienie, udzielać innym państwom możliwie najpełniejszej pomocy w postępowaniach karnych dotyczących tych przestępstw, a w razie uzasadnionego podejrzenia, że na terytorium podlegającym jego jurysdykcji zdarzyły się przypadki tortur, zapewnić, by właściwe organy prowadziły szybkie i bezstronne dochodzenie.

Konwencja zobowiązuje również państwa do ochrony ofiar tortur lub innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania. Osoby, które twierdzą, że zostały poddane takim aktom, korzystają z prawa do złożenia skargi oraz jej szybkiego i

bezsronnego rozpatrzenia przez właściwe organy. Ofiarom zapewnia się także prawo do zadośćuczynienia i sprawiedliwego odszkodowania. Żadne oświadczenie uzyskane w wyniku tortur nie może być dowodem w postępowaniu, chyba że zostanie wykorzystane jedynie przeciw osobie oskarżonej o ich stosowanie.

Warto pamiętać, że Konwencja zakazuje krajom, które są jej stronami, wydalenia, zwracania lub ekstradycji osób innym państwom, jeżeli istnieją poważne podstawy wskazujące, iż osobom tym mogą grozić tortury. Przykładowo, państwo-strona Konwencji nie powinno zgadzać się na dokonanie ekstradycji cudzoziemca podejrzanego o popełnienie w innym kraju przestępstwa, w przypadku, gdy wie, że cudzoziemcowi temu będą grozić okrutne kary cielesne. Nie powinno również wydalać ze swojego terytorium nielegalnego imigranta, jeśli jest wysoce prawdopodobne, iż w ojczystym kraju będzie on prześladowany i zostanie poddany torturom ze względu na posiadane poglądy polityczne i prowadzoną działalność opozycyjną. Państwo, które we wskazanych wyżej sytuacjach dokona ekstradycji lub wydalenia, może zostać uznane za winne naruszenia Konwencji, choć samo bezpośrednio nie stosowało tortur.

4.2 Jaki organ rozpatruje skargę?

Skargi na naruszenie Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania rozpatruje utworzony na mocy jej postanowień organ, który nosi nazwę Komitetu Przeciwko Torturom i składa się z dziesięciu niezależnych ekspertów. Jego członkowie nie reprezentują krajowych rządów, lecz działają wyłącznie we własnym imieniu. Komitet zbiera się okresowo na sesjach, które z reguły odbywają się dwa razy do roku w Genewie. Sesje poprzedzają posiedzenia grupy roboczej Komitetu zajmującej się skargami indywidualnymi. Posiedzenia Komitetu zasadniczo są jawne. Spotkania poświęcone rozpatrywaniu skarg indywidualnych stanowią jednak wyjątek od tej zasady i odbywają się przy drzwiach zamkniętych.

W wykonywaniu zadań związanych z procedurą, zwłaszcza na początkowym etapie postępowania, Komitetowi pomaga Sekretariat ONZ, a konkretnie Zespół ds. Petycji (*Petitions Team*), powołany w strukturach Biura Wysokiego Komisarza NZ ds. Praw Człowieka.

Uwaga! Komitet Przeciwko Torturom nie jest sądem ani organem ONZ, choć ściśle z tą organizacją współpracuje.

4.3 Jak przygotować i złożyć skargę?

4.3.1 Kto jest uprawniony do złożenia skargi?

Skargi indywidualne na naruszenia Konwencji mogą we własnym imieniu wносить wyłącznie osoby, które twierdzą, iż stały się ofiarami pogwałcenia któregośkolwiek z jej postanowień. Skarżący musi zatem spełniać jednocześnie dwa warunki:

- być osobą
- być ofiarą naruszenia

Określenie „osoba” oznacza osobę fizyczną – każdego człowieka uważającego, że jego prawa zostały naruszone. Z możliwości składania skarg we własnym imieniu nie korzystają osoby prawne, np. spółki, partie polityczne, stowarzyszenia. Dopuszczalna jest natomiast skarga od kilku występujących wspólnie osób fizycznych, które stały się ofiarami podobnych naruszeń.

Ofiarą co do zasady jest ten, kogo rzeczywiście i osobiście dotyczy pogwałcenie Konwencji.

Przykład: Pani Y uważa, że w kraju, w którym mieszka, zdarzają się przypadki okrutnego, niehumanitarnego i poniżającego traktowania pacjentów zamkniętych w szpitalach psychiatrycznych. Pani X nigdy nie przebywała jednak w takim szpitalu i nie doznała zakazanego przez Konwencję traktowania, dlatego nie może wnieść skargi indywidualnej we własnym imieniu.

Ofiara naruszenia bardzo często sama przygotowuje i składa skargę – czyli jest jej autorem. Dopuszcza się jednak także wnoszenie skarg w imieniu ofiar przez osoby trzecie, które:

- są krewnymi ofiary lub wyznaczonymi dla niej przedstawicielami albo
- przedłożyły Komitetowi odpowiednie upoważnienie, a ofiara nie jest w stanie osobiście przedstawić skargi (np. ze względu na zły stan zdrowia).

Przykład: Podczas pobytu w zakładzie karnym syn pana X został ciężko pobity. Zakazano mu również prowadzenia korespondencji. Pan X, który dowiedział się o sytuacji syna, może w jego imieniu wnieść skargę do Komitetu Przeciwko Torturom, po wyczerpaniu krajowych środków ochrony prawnej.

4.3.2 Przeciwko komu można wnieść skargę?

Skargi można składać wyłącznie przeciwko państwu, które są stronami Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania, a ponadto oświadczyły, że uznają kompetencję Komitetu Przeciwko Torturom do przyjmowania i rozpatrywania takich skarg – innymi słowy dobrowolnie zadeklarowały, iż akceptują procedurę skargową. Każdy kraj ma prawo w dowolnym momencie wycofać swoją deklarację, ale nie wpływa to na rozpatrywanie już przedstawionych Komitetowi Przeciwko Torturom spraw.

Polska złożyła Sekretarzowi Generalnemu ONZ wymagane oświadczenie 12 maja 1993 r. Niedopuszczalne są skargi wnoszone przeciwko organizacjom międzynarodowym czy podmiotom prywatnym (np. innym osobom fizycznym, przedsiębiorstwom). Warto jednak pamiętać, iż w pewnych przypadkach za naruszające Konwencję działania prywatnych osób fizycznych i prawnych odpowiadają państwa.

Przykład: Pan X podczas odbywania kary pozbawienia wolności poważnie zachorował. Strażnicy S i T, którym zgłaszał swoje dolegliwości, zbagatelizowali je, uznając, że więzień symuluje, i odmówili wezwania lekarza. Panu X zapewniono pomoc lekarską dopiero po kilku dniach, kiedy stracił przytomność i wymagał hospitalizacji. Strażnicy tłumaczyli swoje postępowanie wytycznymi otrzymanymi od dyrektora zakładu karnego W. Po wyczerpaniu krajowych środków ochrony prawnej pan X może wnieść do Komitetu Przeciwko Torturom skargę na naruszenie Konwencji, kierując ją przeciwko państwu, na terytorium którego znajdował się zakład karny, ale nie może złożyć skargi bezpośrednio przeciwko strażnikom S i T ani dyrektorowi W.

4.3.3 Czy skargi przeciwko Polsce mają prawo wnosić tylko polscy obywatele?

Prawo do złożenia skargi nie zależy od posiadania obywatelstwa państwa, przeciwko któremu jest ona skierowana. Ważne jest jednak, aby skarżący znajdował się pod jurysdykcją – czyli władzą tego kraju w momencie, gdy nastąpiło naruszenie. Obywatele polscy podlegają jurysdykcji Polski, np. w zakresie spraw paszportowych, nawet jeśli znajdują się poza jej

terytorium. Osoby posiadające obywatelstwo obcych państw oraz osoby niemające żadnego obywatelstwa (tzw. bezpaństwowcy) mogą także znaleźć się pod polską jurysdykcją – np. w czasie pobytu na terenie naszego kraju – i w tej sytuacji będą korzystać z prawa wniesienia skargi przeciwko Polsce.

4.3.4 Co może być przedmiotem skargi?

Skarga powinna dotyczyć wyłącznie naruszenia postanowień Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania. Umowa ta, jak wskazuje jej nazwa, poświęcona jest tylko jednej, choć niezmiernie istotnej kwestii – wolności każdego człowieka od tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania. Ważne jest zatem, aby przed złożeniem skargi dokładnie zapoznać się z tekstem Konwencji (jej fragmenty można znaleźć na końcu tego rozdziału informatora).

Warto wspomnieć, że Konwencja nie daje podstawy do składania skarg dotyczących odmowy udzielenia przez państwo azylu politycznego.

Niektóre kraje przy ratyfikacji Konwencji zgłosiły do niej tzw. zastrzeżenia. Są to oświadczenia, które powodują, iż pewne postanowienia Konwencji w stosunku do danego państwa nie są w ogóle stosowane bądź ich skutki ulegają zmianie. W przypadku, gdy skarga dotyczy naruszenia właśnie takiego postanowienia, trzeba liczyć się z ryzykiem jej odrzucenia, jeśli Komitet Przeciwko Torturom uwzględni zastrzeżenie uczynione przez zainteresowany kraj. Polska nie zgłosiła do Konwencji zastrzeżeń odnoszących się do treści gwarantowanych w niej praw, a jedynie zastrzeżenia związane z kwestiami proceduralnymi.

4.3.5 Czy trzeba skorzystać ze środków ochrony prawnej w kraju przed złożeniem skargi?

Międzynarodowe systemy ochrony praw człowieka mają wspomagać systemy krajowe, ale nie powinny ich zastępować. Instytucje międzynarodowe nie interweniują tam, gdzie skutecznie działają wewnętrzne organy i procedury, które zapewniają ofiarom naruszeń odpowiednią ochronę prawną. Z tego powodu przed wniesieniem skargi do Komitetu Przeciwko Torturom wymagane jest, aby ofiara naruszenia wyczerpała (innymi słowy wykorzystwała) wszelkie dostępne krajowe środki ochrony prawnej. Warto zaznaczyć, że niespełnienie tego wymogu stanowi jedną z najczęściej występujących w praktyce przyczyn odrzucenia skargi.

Określenie „krajowe środki ochrony prawnej” oznacza zarówno środki administracyjne, jak i sądowe (takie jak np. apelacja, zażalenie, sprzeciw).

Skarżący powinien wnieść kasację od orzeczenia sądu krajowego, natomiast zasadniczo nie jest wymagane posłużenie się środkami o wyjątkowym charakterze, takimi jak petycja do krajowego parlamentu, skarga do rzecznika praw obywatelskich, czy prośba o ułaskawienie.

Ofiara naruszenia praw człowieka musi wyczerpać jedynie te krajowe środki ochrony prawnej, które są dla niej rzeczywiście, a nie tylko teoretycznie, dostępne w konkretnej sytuacji. Trzeba jednocześnie pamiętać, że przy korzystaniu ze środków krajowych należy postępować z należytą starannością, przestrzegając obowiązujących reguł proceduralnych, w tym wiążących terminów.

Wykorzystanie wszystkich dostępnych wewnętrznych środków ochrony prawnej nie jest natomiast potrzebne w sytuacji, gdy:

- stosowanie tych środków przewleka się w sposób nieuzasadniony lub

- jest wątpliwe, czy przyniosą one zadośćuczynienie osobie będącej ofiarą naruszenia Konwencji.

Na pierwszy z wymienionych wyjątków można powoływać się zwłaszcza w przypadkach, gdy domniemana ofiara naruszenia jest pozbawiona wolności. Komitet Przeciwko Torturom często uwzględniał ten wyjątek od zasady wyczerpania środków krajowych, kiedy oceniał dopuszczalność skarg dotyczących wydalania osób do krajów, w którym mogło im grozić stosowanie tortur.

Czas, który musi upłynąć, aby wystąpiła „nieuzasadniona zwłoka” nie został wyraźnie określony w Konwencji. Niekiedy będzie to kilka tygodni lub nawet miesięcy albo lat. Zawsze kwestię tę ocenia się w świetle okoliczności konkretnej sprawy, uwzględniając stopień jej skomplikowania, charakter zarzutów oraz postępowanie autora skargi, który sam mógł opóźnić krajowe postępowanie.

Brak skuteczności środków krajowych wstępuje wtedy, gdy w razie ich zastosowania ofiara naruszenia Konwencji obiektywnie nie ma realnych szans na powodzenie. Wynikać to może np. z sytuacji politycznej w danym państwie, nieprzestrzegania w nim proceduralnych gwarancji sprawiedliwego i publicznego procesu przed kompetentnym, niezależnym i bezstronnym sądem albo z ustalonej i niekorzystnej dla skarżącego linii orzecznictwa wyższych sądów krajowych. Z wymogu wyczerpania wewnętrznych środków ochrony prawnej nie zwalniają wyłącznie subiektywne wątpliwości autora skargi co do efektywności tych środków lub jego przekonanie, że skorzystanie z nich może wymagać poniesienia wydatków finansowych.

Uwaga! Jeśli przed wniesieniem skargi na naruszenie Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, nieludzkiego lub poniżającego traktowania albo karania skarżący nie wyczerpał krajowych środków ochrony prawnej, to sam powinien wykazać w skardze, że byłyby one w jego sprawie niedostępne, nieskuteczne lub nadmiernie przewlekłe.

4.3.6 Czy można jednocześnie wnieść skargę dotyczącą tego samego naruszenia do innych międzynarodowych organów?

Choć obecnie na świecie istnieje wiele międzynarodowych procedur, które pozwalają ofiarom naruszeń praw człowieka wносить skargi indywidualne, to z reguły nie wolno korzystać z nich równocześnie.

Zgodnie z postanowieniami Konwencji, Komitet Przeciwko Torturom nie rozpatruje żadnej skargi przed upewnieniem się, że ta sama sprawa nie była i nie jest rozpatrywana przez inny organ międzynarodowy zajmujący się postępowaniem wyjaśniającym lub rozstrzyganiem. Warunek ten określany jest jako zakaz zbiegu międzynarodowych procedur kontrolnych. Trzeba podkreślić, że odnosi się on nie tylko postępowań skargowych trwających równoległe, ale także uniemożliwia wniesienie do Komitetu Przeciwko Torturom skargi w tej samej sprawie, w której postępowanie przed innym międzynarodowym organem kontrolnym zostało już wcześniej zakończone.

Sformułowanie „ta sama sprawa” oznacza sprawę obejmującą ten sam zarzut dotyczący praw tej samej osoby, przedstawiony bezpośrednio przez nią lub przez jej upoważnionego przedstawiciela, oparty na tym samym stanie faktycznym (czyli na tych samych zdarzeniach).

Praktyczne znaczenie zakazu zbiegu procedur polega przede wszystkim na tym, że osoba, która doznała tortur lub innego, okrutnego, poniżającego lub niehumanitarnego traktowania musi dokonać wyboru: czy złożyć skargę do Komitetu Przeciwko Torturom, czy do Komitetu Praw Człowieka (ponieważ Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych również bezwzględnie zakazuje stosowania tortur), czy też zwrócić się do Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w Strasburgu.

4.3.7 Jaki jest termin do wniesienia skargi?

Nie ma ściśle określonego terminu ograniczającego możliwość wniesienia skargi indywidualnej do Komitetu Przeciwko Torturom. Trzeba jednak pamiętać, że, zgodnie z regulaminem Komitetu, uznaje on skargę za niedopuszczalną, jeśli pomiędzy jej przedłożeniem a wyczerpaniem krajowych środków ochrony prawnej, wystąpiła nadmierna zwłoka, która powoduje, iż badanie przedstawionych przez skarżącego zarzutów staje się dla samego Komitetu lub dla zainteresowanego państwa zbyt utrudnione. Może chodzić tu w szczególności o trudności dowodowe – wraz z upływem czasu zwiększa się ryzyko zaginięcia lub zniszczenia istotnych dla sprawy dokumentów, zmniejsza się także szansa na znalezienie świadków, którzy będą w stanie przypomnieć sobie wydarzenia sprzed wielu lat.

4.3.8 Jakie są koszty wniesienia skargi?

Za złożenie skargi nie są pobierane żadne opłaty. Nawet jeśli skarga okaże się niedopuszczalna albo po merytorycznym rozpatrzeniu sprawy nie zostanie stwierdzone naruszenie praw skarżącego, autor skargi nie będzie obciążony żadnymi kosztami. Jedyne wydatki, jakie wiążą się z korzystaniem z procedury, to ewentualnie koszt sporządzenia kopii niezbędnych dokumentów oraz tłumaczeń.

4.3.9 W jakiej formie należy przygotować skargę?

Skarga musi być sporządzona na piśmie i podpisana. Każdy, kto uważa, że jego prawa zostały naruszone, może ją przygotować samodzielnie lub poprosić o to inną osobę, np. profesjonalnego prawnika. Nie ma jednak obowiązku korzystania z pomocy adwokata lub radcy prawnego (czyli tzw. przymusu adwokackiego). W systemie traktatowym nie działa żaden program pozwalający otrzymać darmową pomoc prawną. Fachowego wsparcia ofiarom naruszeń praw człowieka, które chcą skorzystać z procedur skargowych, udziela wiele organizacji pozarządowych, takich jak Helsińska Fundacja Praw Człowieka czy Amnesty International.

Językami oficjalnymi Komitetu są, zgodnie z jego regulaminem: angielski, arabski, chiński, francuski, hiszpański i rosyjski, w praktyce jednak w Sekretariacie używa się trzech języków roboczych: angielskiego, francuskiego i hiszpańskiego. Zaleca się sporządzenie skargi w jednym z tych trzech języków. Postępowanie Komitetu w sprawach skarg złożonych w innych językach nie jest jednolite. Skargi takie zostaną albo przetłumaczone przez tłumaczy ONZ albo zostaną zwrócone do skarżącego z prośbą o przetłumaczenie na któryś ze wskazanych trzech języków (tak się najprawdopodobniej stanie w przypadku złożenia skargi w języku polskim). W obu przypadkach postępowanie przez Komitetem znacznie się wydłuży.

W skardze należy podać swoje dane osobowe (imię i nazwisko, adres, wiek i zawód); wskazać, przeciwko któremu państwu jest skierowana; opisać w sposób jasny i zwięzły, najlepiej w porządku chronologicznym, fakty mające związek ze sprawą; wyjaśnić dlaczego

przedstawione zdarzenia świadczą, że doszło do pogwałcenia Konwencji (warto wymienić jej naruszone przepisy); wskazać wszystkie krajowe środki ochrony prawnej wykorzystane przed złożeniem skargi lub wyjaśnić, dlaczego nie zostały one wyczerpane; a także wskazać, czy dana sprawa była już lub jest nadal rozpatrywana przez inny międzynarodowy organ. Do skargi powinny być załączone kopie decyzji krajowych organów wydane w sprawie (tj. orzeczenia sądów itp.) oraz wszelkie dokumenty i dowody, które potwierdzają zgłaszane zarzuty (np. świadectwa lekarskie, podpisane oświadczenia świadków, zdjęcia). Nie należy jednak przysyłać taśm wideo, płyt CD, ani innych nośników elektronicznych informacji, chyba że autor skargi zostanie o to wyraźnie poproszony.

Warto wyraźnie zaznaczyć w piśmie, że skarga jest składana Komitetowi Przeciwko Torturom, jeśli skarżący chce, aby na pewno trafiła do tego Komitetu. W ramach powszechnego systemu ochrony praw człowieka związanego z ONZ działają też inne organy, które zajmują się problemem stosowania tortur oraz przyjmują skargi i informacje na ten temat: Komitet Praw Człowieka oraz Specjalny Sprawozdawca ds. Tortur oraz Innego Okrutnego, Nieludzkiego lub Poniżającego Traktowania albo Karania.

Właściwe przygotowanie skargi jest o wiele łatwiejsze, jeśli skorzysta się z gotowych formularzy. Można je odnaleźć na końcu informatora.

4.3.10 Jakie są inne warunki, które musi spełniać skarga?

Skarga skierowana do Komitetu Przeciwko Torturom nie może być w oczywisty sposób bezzasadna. Nie oznacza to, że skarżący musi od razu fakt naruszenia Konwencji w pełni udowodnić, ale oczekuje się od niego przedstawienia wystarczającego materiału (argumentów, dowodów) uzasadniającego zgłaszane zarzuty. Trzeba także pamiętać, że Komitet nie powinien być traktowany jak sąd apelacyjny – kolejna instancja odwoławcza od orzeczeń wydawanych przez sądy krajowe. Ponadto, zgodnie z postanowieniami Konwencji, nie wolno nadużywać prawa do wniesienia skargi, choć Komitet Przeciwko Torturom bardzo rzadko odrzuca skargę z powodu nadużycia – do chwili obecnej zrobił to tylko raz.

Warto przypomnieć, że niedopuszczalna jest również skarga wniesiona przed datą złożenia przez państwo, którego dotyczy, deklaracji o uznaniu kompetencji Komitetu do przyjmowania i rozpatrywania skarg (w przypadku Polski jest to 12 maja 1993 r.) albo po dacie, kiedy taka deklaracja została wycofana.

4.3.11 W jaki sposób należy przekazać skargę?

Podpisaną skargę należy przesłać do Genewy na adres:

Petitions Team
Office of the High Commissioner for Human Rights
United Nations Office at Geneva
1211 Geneva 10, Switzerland

Nie ma potrzeby osobistego przekazywania skargi. W razie wątpliwości i pytań dotyczących procedury skargowej można pomocą faksu lub poczty elektronicznej kontaktować się z Sekretariatem wspomagającym Komitet Przeciwko Torturom – Biurem Wysokiego Komisarza Narodów Zjednoczonych ds. Praw Człowieka. Dane kontaktowe to:

fax: (41 22) 917-9022
email: tb-petitions.hchr@unog.ch

4.3.12 Czy tożsamość autora skargi może być zachowana w tajemnicy?

Skarga na naruszenie Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania nie może być anonimowa. Wymóg ten oznacza, iż jej autor musi być znany Komitetowi Przeciwko Torturom, lecz niekoniecznie państwu, którego sprawa dotyczy. Zdarza się, że Komitet, na prośbę skarżącego obawiającego się represji ze strony władz krajowych, zgadza się zachować tożsamość autora skargi w tajemnicy. Należy jednak podkreślić, iż w sytuacji, gdy krajowe organy nie wiedzą, od kogo pochodzą zarzuty przedstawione Komitetowi, często nie są w stanie rzeczowo odnieść się do nich w toku postępowania.

4.4 Jak przebiega postępowanie?

4.4.1 Ogólne zasady postępowania

W postępowanie w sprawie skarg indywidualnych zaangażowany jest nie tylko pełen skład Komitetu Przeciwko Torturom, ale też powoływana przez niego Grupa Robocza ds. Zawiadomień i specjali sprawozdawcy zajmujący się skargami (Sprawozdawca ds. Nowych Zawiadomień i Środków Tymczasowych oraz Specjalni Sprawozdawcy ds. Kontroli nad Realizacją Decyzji wydawanych w sprawach indywidualnych). Istotną rolę odgrywa również wspomagająca Komitet jednostka organizacyjna Sekretariatu – Zespół ds. Petycji – utworzony w strukturze Biura Wysokiego Komisarza NZ ds. Praw Człowieka.

W rozpatrywaniu skargi nie może brać udziału członek Komitetu, który:

- jest osobiście zainteresowany w sprawie;
- uczestniczył w jakiegokolwiek roli w podejmowaniu decyzji w sprawie, której dotyczy skarga;
- posiada obywatelstwo państwa, przeciwko któremu skarga została złożona, lub jest przez nie zatrudniony.

Wszelkie wątpliwości co do tego, czy w konkretnej sytuacji ekspert zasiadający w Komitecie Przeciwko Torturom podlega wyłączeniu ze względu na wskazane wyżej okoliczności, rozstrzyga Komitet. Jeżeli członek tego organu sam uzna, że z jakichkolwiek innych powodów nie powinien zajmować się daną skargą, może poinformować Przewodniczącego Komitetu o wycofaniu się ze sprawy.

Procedura skargowa opiera się na zasadach pisemności, poufności oraz kontrydiktoryjności i równouprawnienia stron (skarżącego oraz państwa) – każda z nich ma w toku postępowania prawo ustosunkowania się do twierdzeń drugiej strony.

Skargę rozpatruje się w oparciu o dokumenty przedstawione przez jej autora i rząd zainteresowanego kraju. Zasadniczo nie przeprowadza się przesłuchań stron, świadków, czy biegłych ani nie organizuje badań na miejscu. Regulamin Komitetu Przeciwko Torturom przewiduje wprawdzie możliwość zaproszenia autora skargi, jego przedstawiciela lub reprezentantów zainteresowanego państwa do udziału w posiedzeniu, w celu dostarczenia dodatkowych informacji lub odpowiedzi na pytania dotyczące meritum sprawy, w praktyce jednak Komitet z tej możliwości nie korzysta.

Spotkania Komitetu poświęcone skargom indywidualnym odbywają się przy drzwiach zamkniętych. O działaniach i decyzjach podejmowanych w ramach procedury skargowej opinia publiczna i media mogą być informowane w drodze komunikatów, wydawanych za pośrednictwem Sekretarza Generalnego ONZ.

Wszelkie dokumenty związane z rozpatrywaniem skarg są poufne. Komitet zamieszcza natomiast teksty podjętych decyzji w swoich dorocznych sprawozdaniach, składanych Zgromadzeniu Ogólnemu ONZ. Może w nim także zawrzeć streszczenia rozpatrzonych skarg oraz, jeśli uzna to za wskazane, streszczenie wyjaśnień i stanowisk przedstawionych przez zainteresowane państwa, wraz z ich oceną. Sprawozdania Komitetu są dostępne na stronie internetowej Biura Wysokiego Komisarza NZ ds. Praw Człowieka (<http://www2.ohchr.org/english/bodies/cat/reports.htm>).

Komitet Przeciwko Torturom co do zasady rozpatruje skargi w takiej kolejności, w jakiej zostały przekazane przez Sekretariat. Kilka spraw może być rozpatrzonych łącznie, jeśli Komitet uzna to za wskazane (np. gdy są to skargi dotyczące podobnych naruszeń, oparte na tym samym stanie faktycznym). Regulamin Komitetu przewiduje także możliwość rozdzielenia i osobnego zbadania poszczególnych spraw indywidualnych zawartych w jednej, zbiorowej skardze.

4.4.2 Rejestracja skargi

Wszystkie listy adresowane do siedziby ONZ w Genewie trafiają najpierw do Sekretariatu i tam przeprowadzana jest ich wstępna selekcja. Jednostka Sekretariatu wspomagająca komitety traktatowe, czyli Zespół ds. Petycji, przedstawia następnie Komitetowi Przeciwko Torturom te sprawy, które należą lub wydają się należeć do jego kompetencji. Gdy to konieczne, może zwrócić się do autora skargi o sprecyzowanie, czy życzy on sobie, żeby jego sprawa trafił właśnie do tego organu. Jeżeli nadal istnieją wątpliwości co do zamiaru skarżącego, sprawa kierowana jest do Komitetu. Autorzy skarg mogą być również proszeni o dostarczenie w wyznaczonym terminie uzupełniających informacji dotyczących, w szczególności,:

- nazwiska, adresu, wieku i zawodu osoby wnoszącej skargę oraz potwierdzenia jej tożsamości;
- przedmiotu skargi;
- państwa, przeciwko któremu skarga jest złożona;
- naruszonego postanowienia Konwencji ws. zakazu stosowania tortur;
- okoliczności faktycznych sprawy;
- kroków podjętych przez skarżącego w celu wyczerpania krajowych środków zaradczych i potwierdzających je dokumentów;
- rozpatrywania tej samej sprawy w ramach innej międzynarodowej procedury kontrolnej.

Uwaga! Jest bardzo ważne, aby na wszelką korespondencję od Sekretariatu dotyczącą skargi odpowiadać tak szybko, jak to tylko możliwe. Jeśli Komitet Przeciwko Torturom utraci kontakt z autorem, może podjąć decyzję o umorzeniu postępowania.

Każda skarga musi zostać zarejestrowana. Rejestracja następuje na podstawie decyzji Sprawozdawcy ds. Nowych Zawiadomień i Środków Tymczasowych, jeśli Sekretariat zwróci się do niego o instrukcje. Regulamin Komitetu Przeciwko Torturom przewiduje, że nie można rejestrować skarg anonimowych; skarg, które nie zostały złożone w formie pisemnej przez ofiarę naruszenia, jej krewnych lub przedstawiciela posiadającego pisemne upoważnienie do działania w imieniu ofiary ani skarg skierowanych przeciwko państwom, które nie zadeklarowały, że akceptują procedurę skargową.

Sekretariat prowadzi rejestr skarg, przygotowuje listy wszystkich pism przedłożonych Komitetowi wraz z krótkim podsumowaniem ich treści i przekazuje je regularnie członkom Komitetu. Pełne teksty skarg są udostępniane każdemu członkowi Komitetu na jego prośbę. Autor skargi otrzymuje od Sekretariatu potwierdzenie otrzymania wysłanego do Genewy pisma, a także informację o szczegółach procedury oraz o tym, że jego skarga zostanie w trybie poufnym przedstawiona państwu, którego dotyczy. Następnie Sekretariat przekazuje skargę rządowi danego kraju, prosząc o udzielenie na nią pisemnej odpowiedzi w terminie sześciu miesięcy.

4.4.3 Badanie dopuszczalności i badanie merytoryczne skargi

Zanim zarzuty przedstawione w skardze zostaną merytorycznie rozpatrzone i Komitet Przeciwko Torturom rozstrzygnie, czy doszło do naruszenia Konwencji, ocenia się, czy skarga jest dopuszczalna – innymi słowy, czy spełnia warunki opisane w poprzedniej części informatora. Obecnie obie te kwestie często są badane łącznie. Etap oceny dopuszczalności skargi może jednak zostać oddzielony od etapu merytorycznej oceny zawartych w niej zarzutów, np. gdy Komitet uzna to za wskazane ze względu na skomplikowany charakter sprawy.

Rząd kraju, którego sprawa dotyczy, powinien w ciągu sześciu miesięcy przekazać Komitetowi swoje pisemne wyjaśnienia, odnoszące się zarówno do dopuszczalności skargi, jak i jej strony merytorycznej, a także ewentualnych już zastosowanych środków zaradczych, chyba że ze względu na wyjątkowy charakter sprawy zostanie poproszony o uwagi wyłącznie na temat problemu dopuszczalności. Państwo może również samo ograniczyć swój komentarz jedynie do wskazania podstaw uznania skargi za niedopuszczalną, ale wtedy odpowiedź musi być udzielona w ciągu dwóch miesięcy, a sześciomiesięczny termin na merytoryczne ustosunkowanie się do sprawy co do zasady nie ulega przedłużeniu. Komitet lub jego Sprawozdawca ds. Nowych Zawiadomień i Środków Tymczasowych może, ale nie ma obowiązku, zgodzić się na oddzielne badanie dopuszczalności i meritum skargi.

Krajowe władze są zobowiązane do przeprowadzenia w dobrej wierze postępowania wyjaśniającego dotyczącego zarzucanych w skardze naruszeń i poinformowania Komitetu o swoich ustaleniach. Jeżeli państwo nie wywiązuje się z tego obowiązku lub formułuje swoje uwagi w sposób generalny, nie przedstawiając zadowalających dowodów świadczących przeciwko przekonującym, udokumentowanym twierdzeniom autora skargi, fakt naruszenia uznaje się udowodniony. Zasada ta ma szczególne znaczenie w sprawach, które dotyczą zakazu stosowania tortur, ponieważ w takich przypadkach skarżący i zainteresowany kraj nie zawsze posiadają równy dostęp do potrzebnego materiału dowodowego albo dostęp do niego ma wyłącznie państwo.

Autorzy skarg oraz zainteresowane państwa mogą być proszeni o przekazanie w wyznaczonym terminie dodatkowych informacji i uwag. Strony postępowania mają także prawo ustosunkowania się do stanowiska strony przeciwnej. Jeśli odpowiedź nie zostanie udzielona w wyznaczonym terminie, Komitet jest władny rozpatrzyć sprawę wyłącznie na podstawie informacji znajdujących się w jego dyspozycji

Jak już zostało wspomniane, Komitet Przeciwko Torturom w celu usprawnienia przebiegu postępowania skargowego powołuje spośród swoich członków Grupę Roboczą ds. Zawiadomień. Zbiera się ona z reguły na pięć dni w tygodniu poprzedzającym plenarną sesję

Komitetu. Spośród członków Grupy dla poszczególnych spraw mogą być wyznaczani sprawozdawcy, którzy zapoznają się z całością materiałów dotyczących tych spraw oraz przygotowują projekty rozstrzygnięć. Grupa podejmuje decyzję o uznaniu skargi za dopuszczalną większością głosów, a o uznaniu skargi za niedopuszczalną – jednomyślnie. Na forum plenarnym Komitetu decyzje dotyczące dopuszczalności petycji zapadają większością głosów.

W przypadku, gdy skarga zostanie uznana za niedopuszczalną lub postępowanie zostanie zawieszona albo umorzona, decyzja o tym, tak szybko jak to możliwe, zostaje przekazana skarżącemu oraz zainteresowanemu państwu. Nie zawsze odrzucenie skargi jest jednak definitywne. Jeśli przyczynę niedopuszczalności stanowił niedozwolony zbieg międzynarodowych procedur kontrolnych, a skarżący wycofa skargę złożoną do innego organu, decyzja o niedopuszczalności może zostać zmieniona na pisemny wniosek złożony przez członka Komitetu albo przez osobę, której skarga dotyczyła, lub w jej imieniu. Podobna szansa istnieje w przypadku, gdy skargę odrzucono z powodu niespełnienia wymogu wyczerpania krajowych środków zaradczych, a skarżący wykorzysta później środek, który powinien był zastosować przed zwróceniem się do Komitetu.

W sytuacjach, kiedy etapy oceny dopuszczalności i meritum skargi są rozdzielone, podejmowana jest osobna decyzja o uznaniu skargi za dopuszczalną. Przesyła się ją zainteresowanemu państwu, a autora petycji informuje o jej treści. Następnie państwo w wyznaczonym terminie (z reguły sześciomiesięcznym) przedstawia swoje stanowisko dotyczące istoty zarzutów, a autor może się do niego ustosunkować i dostarczyć dodatkowych informacji. Trzeba zaznaczyć, że na etapie rozpatrywania sprawy pod względem merytorycznym Komitet ma prawo uchylić wcześniejszą decyzję stwierdzającą dopuszczalność skargi.

Gdy skarga spełnia warunki dopuszczalności, następuje merytoryczne rozpatrzenie zarzutów, kończące się wydaniem przez Komitet Przeciwko Torturom rozstrzygnięcia mającego postać opinii (nie wyroku). W praktyce projekt rozstrzygnięcia opracowuje z pomocą Sekretariatu wyznaczony dla danej sprawy sprawozdawca, który przedkłada go następnie Grupie Roboczej ds. Zawiadomień. Po przyjęciu przez Grupę, projekt przedstawiany jest Komitetowi na posiedzeniu plenarnym. Przy podejmowaniu opinii dąży się do konsensusu (tzn. uzgodnienia stanowiska bez przeprowadzenia formalnego głosowania). Jeśli nie uda się go osiągnąć, Komitet rozstrzyga większością głosów.

Opinię Komitetu przekazuje się stronom postępowania: autorowi skargi oraz zainteresowanemu państwu, które ma obowiązek poinformowania w wyznaczonym terminie o środkach zastosowanych w celu jej realizacji. Teksty opinii zamieszczane są w rocznym sprawozdaniu z działalności Komitetu oraz udostępniane na stronie internetowej Biura Wysokiego Komisarza NZ ds. Praw Człowieka, choć czasem nie ujawnia się niektórych zawartych w nich danych (np. dotyczących tożsamości skarżącego). Sprawozdanie zawiera również informacje na temat działań podjętych przez Komitet w ramach kontroli realizacji zaleceń udzielanych państwom.

4.4.4 Środki tymczasowe

Jeśli skarżącemu grozi wyrządzenie trwałej, niedającej się naprawić szkody, Komitet Przeciwko Torturom, jego Sprawozdawca ds. Nowych Zawiadomień i Środków Tymczasowych lub Grupa Robocza ds. Zawiadomień, mają prawo zwrócić się do państwa,

którego skarga dotyczy, z wnioskiem o bezzwłoczne podjęcie przez nie wszystkich działań (tzw. środków tymczasowych), jakie są konieczne dla uniknięcia takiej nieodwracalnej szkody.

Jeśli z tej możliwości skorzysta Sprawozdawca lub Grupa, członkowie Komitetu na najbliższej sesji muszą zostać poinformowani o charakterze prośby oraz o skardze, z którą jest ona związana. Komitet określił także kryteria, jakimi Sprawozdawca ma się kierować przy podejmowaniu decyzji dotyczących środków tymczasowych – skarga powinna spełniać warunki dopuszczalności, a ponadto powinno zachodzić uzasadnione prawdopodobieństwo, że sprawa zostanie rozstrzygnięta merytorycznie na korzyść skarżącego. W pewnych sytuacjach nie wymaga się jednak wyczerpania krajowych środków prawnych, w szczególności jeżeli takie środki nie wstrzymują wykonania decyzji o deportacji.

Zainteresowane państwo może poinformować Komitet, że przyczyny uzasadniające zastosowanie środków tymczasowych przestały istnieć lub przedstawić argumenty przemawiające za wycofaniem skierowanego do niego przez Komitet wniosku o podjęcie takich środków. Jeżeli okoliczności za tym przemawiają, w treści wniosku o zastosowanie środków tymczasowych zamieszcza się standardową formułę, stwierdzającą, że został on sporządzony w oparciu o informacje zawarte w skardze i może zostać zrewidowany z inicjatywy państwa, którego dotyczy, na podstawie informacji otrzymanych przez Komitet od tego państwa lub uwag przedstawionych przez autora skargi.

Prośba o podjęcie przez państwo środków tymczasowych nie oznacza, że po merytorycznym rozpatrzeniu skargi Komitet na pewno stwierdzi, iż w danej sprawie pogwałcone zostały postanowienia Konwencji i wyda rozstrzygnięcie korzystne dla skarżącego. Zastosowanie środków tymczasowych pozwala natomiast zapobiec sytuacji, w której w przypadku ewentualnego stwierdzenia przez Komitet, że doszło do naruszenia, skarżący i tak nie miałby już praktycznie szans na realizację swoich praw.

Państwa z reguły spełniają prośby Komitetu, a w rzadkich przypadkach, w których zalecone środki nie są wykonywane, organ traktatowy reaguje ostro i zdecydowanie, wyrażając swoją dezaprobatę dla postępowania władz krajowych, jako zachowania „niezgodnego z duchem Konwencji” oraz prosząc o wyjaśnienie przyczyn zlekceważenia jego prośby i zapewnienie, że podobne sytuacje nie powtórzą się w przyszłości. Monitorowaniem, czy państwa realizują kierowane do nich wnioski o zastosowanie środków tymczasowych, zgodnie z regulaminem Komitetu Przeciwko Torturom, zajmuje się Sprawozdawca ds. Nowych Zawiadomień i Środków Tymczasowych.

4.5 Jak długo może trwać rozpatrywanie skargi?

Komitet Przeciwko Torturom składa się z dziesięciu członków i pracuje sesyjnie, a ponadto rozpatrywanie skarg indywidualnych nie jest jego jedynym zadaniem. Nie można zatem spodziewać się szybkiego zakończenia postępowania skargowego. Od momentu wniesienia skargi do chwili zakończenia postępowania upływa przeciętnie od półtora roku do dwóch lat. Warto jednak pamiętać, że staranne przygotowanie skargi, przetłumaczenie jej na jeden z języków roboczych używanych w Sekretariacie wspomagającym Komitet oraz bezzwłoczne odpowiadanie na pisma przesyłane przez Sekretariat (np. prośby o uzupełnienie brakujących informacji lub dokumentów) ułatwia i przyspiesza rozpatrzenie sprawy.

4.6 Czy wolno wycofać skargę?

Skarżący ma prawo wycofać swoją skargę na każdym etapie postępowania (poprzez pisemne poinformowanie o tym Komitetu). W tej sytuacji Komitet Przeciwko Torturom wydaje decyzję o jego umorzeniu. Najpierw jednak stara się upewnić, czy na decyzję skarżącego nie wpłynęły naciski i groźby ze strony zainteresowanego państwa.

4.7 Jakie są rezultaty postępowania?

Postępowanie skargowe może zakończyć się decyzją o uznaniu skargi za niedopuszczalną lub decyzją o umorzeniu postępowania, ze względu na fakt, że skarga została wycofana lub utracono kontakt z jej autorem. W pozostałych wypadkach Komitet Przeciwko Torturom, po merytorycznym rozpatrzeniu przedstawionych mu zarzutów, rozstrzyga, czy doszło do naruszenia postanowień Konwencji. Komitet nie wydaje jednak wyroku, a jego stanowisko nazywane jest opinią.

Jeśli organ uzna, że postanowienia Konwencji zostały pogwałcone, z reguły wskazuje także konkretne działania, jakie powinno podjąć zaskarżone państwo w celu usunięcia skutków naruszenia lub zapobieżenia podobnym naruszeniom w przyszłości.

Rekomendowane kroki mogą mieć charakter ogólny lub dotyczyć jedynie ofiary naruszenia. Komitet zaleca państwom np.:

- przeprowadzenie należytego dochodzenia w sprawach o stosowanie tortur i pociągnięcie do odpowiedzialności sprawców;
- udzielenie ofierze naruszenia słusznego odszkodowania (ale co do zasady bez wskazywania konkretnej kwoty).

Uwaga! Komitet nie może unieważnić, uchylić lub zmienić prawa wewnętrznego państwa ani decyzji organów krajowych.

Trzeba pamiętać, że Komitet Przeciwko Torturom nie jest międzynarodowym sądem i nie wydaje prawnie wiążących orzeczeń (tzn. państwa nie są prawnie zobowiązane do wykonywania zaleceń Komitetu).

Komitet Przeciwko Torturom stara się jednak kontrolować, czy jego zalecenia są wykonywane. W tym celu powołuje Specjalnych Sprawozdawców ds. Kontroli nad Realizacją Decyzji. Działania Specjalnych Sprawozdawców polegają przede wszystkim na wysyłaniu do zainteresowanych państw not z prośbą o udzielenie szczegółowych informacji na temat kroków podjętych zgodnie z zaleceniami Komitetu oraz na konsultacjach z przedstawicielami rządów. W ramach wykonywanych funkcji mogą oni, za zgodą Komitetu, przeprowadzać wizyty na terytorium państw, których dotyczyły skargi, pod warunkiem, że zainteresowany kraj również wyrazi na to zgodę.

W praktyce wykonywanie zaleceń Komitetu zależy przede wszystkim od dobrej woli rządów, która często okazuje się być niewystarczająca. Zdarzało się np., że zainteresowany kraj wprost oświadczał, iż nie zgadza się z opinią organu traktatowego i nie zamierza jej realizować.

4.8 Konwencja w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania

Dz. U. 1989 Nr 63, poz. 378
(fragmenty)

CZĘŚĆ I

Artykuł 1

1. W rozumieniu niniejszej konwencji określenie „tortury” oznacza każde działanie, którym jakiegokolwiek osobie umyślnie zadaje się ostry ból lub cierpienie, fizyczne bądź psychiczne, w celu uzyskania od niej lub od osoby trzeciej informacji lub wyznania, w celu ukarania jej za czyn popełniony przez nią lub osobę trzecią albo o którego dokonanie jest ona podejrzana, a także w celu zastraszenia lub wywarcia nacisku na nią lub trzecią osobę albo w jakimkolwiek innym celu wynikającym z wszelkiej formy dyskryminacji, gdy taki ból lub cierpienie powodowane są przez funkcjonariusza państwowego lub inną osobę występującą w charakterze urzędowym lub z ich polecenia albo za wyraźną lub milczącą zgodą. Określenie to nie obejmuje bólu lub cierpienia wynikających jedynie ze zgodnych z prawem sankcji, nieodłącznie związanych z tymi sankcjami lub wywołanych przez nie przypadkowo.

2. Artykuł ten nie narusza umów międzynarodowych lub ustawodawstwa wewnętrznego, zawierających lub mogących zawierać postanowienia o szerszym zastosowaniu.

Artykuł 2

1. Każde Państwo Strona podejmuje skuteczne środki ustawodawcze, administracyjne, sądowe oraz inne w celu zapobieżenia stosowaniu tortur na całym terytorium znajdującym się pod jego jurysdykcją.

2. Żadne okoliczności wyjątkowe, takie jak stan wojny, groźba wojny, brak wewnętrznej stabilizacji politycznej lub jakakolwiek inna sytuacja wyjątkowa, nie mogą stanowić usprawiedliwienia dla stosowania tortur.

3. Polecenie zwierzchnika lub władzy państwowej nie może uzasadniać stosowania tortur.

Artykuł 3

1. Żadne Państwo Strona nie może wydalać, zwracać lub wydawać innemu państwu danej osoby, jeżeli istnieją poważne podstawy, by sądzić, że może jej tam grozić stosowanie tortur.

2. Dla ustalenia istnienia takich podstaw właściwe władze uwzględniają wszelkie stosowne okoliczności, w tym, w odpowiednich wypadkach, istnienie w danym państwie stałej praktyki poważnych, jawnych i masowych naruszeń praw człowieka.

Artykuł 4

1. Każde Państwo Strona zapewnia, aby wszelkie akty tortur stanowiły przestępstwa w rozumieniu jego prawa karnego. Powyższe odnosi się również do usiłowania użycia tortur i do czynów jakiegokolwiek osoby, stanowiących współudział lub udział w stosowaniu tortur.

2. Każde Państwo Strona przewiduje odpowiednie kary za te przestępstwa przy uwzględnieniu ich poważnego charakteru.

Artykuł 5

1. Każde Państwo Strona podejmuje środki niezbędne dla ustanowienia swojej właściwości w odniesieniu do przestępstw wymienionych w artykule 4 w następujących wypadkach:

- a) gdy przestępstwa zostały popełnione na terytorium podlegającym jego jurysdykcji lub na pokładzie statku powietrznego bądź morskiego, zarejestrowanego w tym państwie,
- b) gdy domniemany sprawca przestępstwa jest obywatelem tego państwa,
- c) gdy ofiara jest obywatelem tego państwa, a państwo to uzna to za celowe.

2. Każde Państwo Strona podejmuje również środki niezbędne dla ustanowienia swojej właściwości w odniesieniu do tych przestępstw w wypadkach, gdy domniemany ich sprawca znajduje się na dowolnym terytorium pozostającym pod jego jurysdykcją, a państwo to nie wydaje go, zgodnie z art. 8, jednemu z państw wymienionych w ustępie 1 niniejszego artykułu.

3. Niniejsza konwencja nie wyłącza jurysdykcji w sprawach karnych, wykonywanej zgodnie z ustawodawstwem wewnętrznym.

Artykuł 6

1. Upewniwszy się, po rozpatrzeniu będących w jego dyspozycji informacji, że okoliczności tego wymagają, każde Państwo Strona, na którego terytorium znajduje się osoba podejrzana o popełnienie przestępstwa określonego w artykule 4, dokonuje jej zatrzymania lub podejmuje inne środki prawne zabezpieczające jej obecność. Zatrzymanie oraz inne środki prawne realizowane są zgodnie z ustawodawstwem tego Państwa i mogą być utrzymane tylko na okres niezbędny dla podjęcia ścigania lub dokonania wydania osoby.

2. Wyżej wymienione Państwo przeprowadza niezwłocznie wstępne badanie sprawy.

3. Każdej osobie zatrzymanej na podstawie ustępu 1 niniejszego artykułu zapewnia się możliwość niezwłocznego porozumienia się z najbliższym odpowiednim przedstawicielem państwa, którego jest obywatelem, lub w razie gdy chodzi o bezpaństwowca, z przedstawicielem państwa, w którym zwykle zamieszkuje.

4. Jeżeli dane Państwo zgodnie z niniejszym artykułem dokonało zatrzymania osoby, zawiadamia o tym niezwłocznie państwa wymienione w ustępie 1 artykułu 5, informując jednocześnie o podstawach zatrzymania. Państwo prowadzące dochodzenie wstępne, określone w ustępie 2 niniejszego artykułu, informuje niezwłocznie o jego wynikach powyższe państwa i wskazuje, czy zamierza skorzystać z własnej jurysdykcji.

Artykuł 7

1. Państwo Strona, na którego terytorium pozostającym pod jego jurysdykcją została ujawniona osoba podejrzana o popełnienie przestępstwa określonego w artykule 4, w przypadkach określonych w artykule 5 i jeżeli nie wydaje tej osoby, przekazuje sprawę swoim właściwym organom w celu przeprowadzenia postępowania karnego.

2. Powyższe organy wydają orzeczenie na takich samych zasadach jak w wypadku każdego poważnego przestępstwa pospolitego, zgodnie z ustawodawstwem tego Państwa. W wypadkach określonych w ustępie 2 artykułu 5, wymogi dotyczące dowodów, obowiązujące w ramach ścigania i postępowania sądowego, nie mogą być mniej surowe niż te, które stosuje się w wypadkach określonych w ustępie 1 artykułu 5.

3. Osobie ściganej za jedno z przestępstw określonych w artykule 4 gwarantuje się sprawiedliwe traktowanie we wszystkich etapach postępowania.

Artykuł 8

1. Przestępstwa określone w artykule 4 są uważane za przestępstwa uzasadniające wydanie i podlegają włączeniu do wszelkich umów o ekstradycji zawartych między Państwami Stronami. Państwa Strony zobowiązują się włączyć te przestępstwa, jako

przestępstwa uzasadniające wydanie, do umów o ekstradycji, które zostaną między nimi zawarte.

2. Jeżeli Państwo Strona, które uzależnia wydanie od istnienia umowy, otrzymuje wnioski o wydanie od innego Państwa Strony, z którym nie posiada umowy o ekstradycji, może ono uznać niniejszą konwencję w odniesieniu do tych przestępstw za podstawę prawną wydania. Wydanie poddane jest innym warunkom, przewidzianym przez prawo państwa wezwanego.

3. Państwa Strony nie uzależniające wydania od istnienia umowy uznają w stosunkach między sobą przestępstwa te za przestępstwa uzasadniające wydanie, na warunkach przewidzianych przez prawo Państwa wezwanego.

4. Dla celów wydania w stosunkach między Państwami Stronami przestępstwa te są uznawane za popełnione zarówno w miejscu ich popełnienia, jak i na terytoriach pod jurysdykcją Państw obowiązanych do ustanowienia swojej jurysdykcji na mocy ustępu 1 artykułu 5.

Artykuł 9

1. Państwa Strony udzielają sobie wzajemnie możliwie najpełniejszej pomocy we wszelkich postępowaniach karnych dotyczących przestępstw określonych w artykule 4, łącznie z przekazywaniem wszystkich, będących w ich dyspozycji, dowodów, niezbędnych dla celów postępowania.

2. Państwa Strony wypełniają swoje zobowiązania określone w ustępie 1 niniejszego artykułu zgodnie z wszelkimi umowami o wzajemnej pomocy prawnej, zawartymi pomiędzy nimi.

Artykuł 10

1. Każde Państwo Strona czuwa, aby materiały szkoleniowe i informacje dotyczące zakazu stosowania tortur były w pełni włączone do programów szkoleniowych dla personelu cywilnego lub wojskowego organów wymiaru sprawiedliwości, personelu lekarskiego, funkcjonariuszy państwowych oraz innych osób, które mogą brać udział w nadzorowaniu, przesłuchiwanie lub postępowaniu z osobami poddanymi jakiegokolwiek formie zatrzymania, aresztowania lub pozbawienia wolności.

2. Każde Państwo Strona włącza powyższy zakaz do instrukcji lub regulaminów określających zadania i obowiązki wyżej określonego personelu.

Artykuł 11

Każde Państwo Strona systematycznie nadzoruje zasady, instrukcje, metody i praktykę, dotyczące przesłuchiwania, a także przepisy dotyczące nadzoru i obchodzenia się z osobami poddanymi wszelkim formom zatrzymania, aresztowania lub pozbawiania wolności na terytorium podlegającym jego jurysdykcji w celu niedopuszczenia do wypadków stosowania tortur.

Artykuł 12

Każde Państwo Strona zapewnia, aby jego właściwe organy przeprowadzały szybkie i bezstronne dochodzenie, gdy istnieją uzasadnione podstawy, by sądzić, iż na terytorium podlegającym jego jurysdykcji były stosowane tortury.

Artykuł 13

Każde Państwo Strona zapewnia, by każda osoba, która twierdzi, że została poddana torturom na terytorium podlegającym jurysdykcji tego Państwa, miała prawo złożenia skargi do właściwych organów oraz do szybkiego i bezstronnego rozpatrzenia przez nie takiej skargi.

Podjęmowane będą środki dla zapewnienia ochrony skarżącego i świadków przed wszelkimi formami złego traktowania lub zastraszania w związku z jego skargą lub zeznaniami świadków.

Artykuł 14

1. Każde Państwo Strona zapewni w swoim systemie prawnym, aby ofiara tortur miała gwarantowane prawo do zadośćuczynienia oraz sprawiedliwego i adekwatnego odszkodowania, łącznie ze środkami niezbędnymi dla możliwie najpełniejszej rehabilitacji. W razie śmierci ofiary w wyniku stosowania tortur, prawo do odszkodowania przechodzi na osoby, które pozostawały na jej utrzymaniu.

2. Artykuł niniejszy w niczym nie wyłącza prawa ofiary lub innych osób do odszkodowania na mocy przepisów prawa wewnętrznego.

Artykuł 15

Każde Państwo Strona zapewni, aby jakiegokolwiek oświadczenie, które, jak ustalono, zostało złożone w wyniku zastosowania tortur, nie zostało wykorzystane w charakterze dowodu w postępowaniu, z wyjątkiem wypadku, gdy jest ono wykorzystywane przeciwko osobie oskarżonej o stosowanie tortur, jako dowód na to, że oświadczenie zostało złożone.

Artykuł 16

1. Każde Państwo Strona zobowiązuje się do zapobiegania na całym terytorium podlegającym jego jurysdykcji stosowania innych aktów okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania, nie określonych w definicji tortur zawartej w artykule 1, gdy akty takie dokonywane są przez funkcjonariusza państwowego lub inną osobę występującą w charakterze urzędowym, na skutek ich polecenia lub za ich wyraźną lub milczącą zgodą. W szczególności zobowiązania zawarte w artykułach 10, 11, 12 i 13 stosowane są z zastąpieniem wzmianki o torturze wzmiankami o innych formach okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania.

2. Postanowienia niniejszej konwencji nie naruszają postanowień innych umów międzynarodowych lub ustawodawstwa wewnętrznego, które zakazują okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania bądź też dotyczą wydania lub wydalenia.

5 Skarga na naruszenie Konwencji w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji kobiet

5.1 Informacje ogólne

Konwencja w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji kobiet weszła w życie 3 września 1981 r.

Zgodnie z jej postanowieniami dyskryminacja kobiet to wszelkie zróżnicowanie, wyłączenie lub ograniczenie ze względu na płeć, które powoduje lub ma na celu uszczuplenie albo uniemożliwienie kobietom, niezależnie od ich stanu cywilnego, przyznania, realizacji bądź korzystania na równi z mężczyznami z praw człowieka oraz podstawowych wolności w dziedzinach życia politycznego, gospodarczego, społecznego, kulturalnego, obywatelskiego i innych. Za akty dyskryminacji nie są jednak uważane tymczasowe szczególne zarządzenia zmierzające do przyspieszenia faktycznej równości kobiet i mężczyzn, ani zarządzenia specjalne mające na celu ochronę macierzyństwa.

Państwa, które są stronami Konwencji, mają obowiązek potępić dyskryminację kobiet we wszelkich jej formach oraz wprowadzić bezzwłocznie, za pomocą wszelkich odpowiednich środków, politykę likwidującą to zjawisko. Powinny podjąć stosowne kroki, aby zapewnić kobietom korzystanie z praw człowieka i podstawowych wolności na równi z mężczyznami, a także doprowadzić do zmiany społecznych i kulturowych wzorców zachowania płci oraz likwidacji przesądów, zwyczajów i praktyk opierających się na stereotypach. Zobowiązane są ponadto do zwalczania handlu kobietami i zajęcia się problemem czerpania zysków z prostytucji.

Konwencja określa również szczegółowe obowiązki państw związane z likwidacją dyskryminacji kobiet w poszczególnych dziedzinach życia – w życiu politycznym i publicznym, w dziedzinie edukacji, zatrudnienia i opieki zdrowotnej, w życiu gospodarczym, społecznym i kulturalnym, w sferze prawa prywatnego, a także w sprawach wynikających z zawarcia małżeństwa i stosunków rodzinnych.

Konwencję uzupełnia dodatkowa umowa międzynarodowa – Protokół fakultatywny, który wprowadził możliwość składania skarg indywidualnych na naruszenia postanowień Konwencji. Protokół wszedł w życie 22 grudnia 2000 r., a w stosunku do Polski 22 marca 2004 r.

5.2 Jaki organ rozpatruje skargę?

Skargi na naruszenie Konwencji rozpatruje utworzony na mocy jej postanowień organ, który nosi nazwę Komitetu ds. Likwidacji Dyskryminacji Kobiet i składa się z dwudziestu trzech niezależnych ekspertów. Jego członkowie nie reprezentują krajowych rządów, lecz działają wyłącznie we własnym imieniu. W praktyce w Komitecie zasiadały i zasiadają niemal wyłącznie kobiety. Organ zbiera się okresowo na sesjach, które z reguły odbywają się dwa lub trzy razy do roku, w Genewie i w Nowym Jorku. Na tydzień przed sesją Komitetu spotyka się jego grupa robocza zajmująca się skargami indywidualnymi. Posiedzenia Komitetu zasadniczo są jawne. Spotkania poświęcone rozpatrywaniu skarg indywidualnych stanowią jednak wyjątek od tej zasady i odbywają się przy drzwiach zamkniętych.

Do końca 2007 r. obsługą administracyjną Komitetu, w odróżnieniu do pozostałych organów traktatowych, zajmował się ulokowany w Nowym Jorku Wydział Promocji Kobiet (tzw. DAW). Od 1 stycznia 2008 r. jego obowiązki w tym zakresie przejęło Biuro Wysokiego Komisarza NZ ds. Praw Człowieka. Zarówno DAW, jak i Biuro, stanowią część Sekretariatu

Narodów Zjednoczonych. W wykonywaniu zadań związanych z procedurą skargową, zwłaszcza na początkowym etapie postępowania, Komitetowi pomaga Zespół ds. Petycji (*Petitions Team*), powołany w strukturach Biura.

Uwaga! Komitet ds. Likwidacji Dyskryminacji Kobiet nie jest sądem ani organem ONZ, choć ściśle z tą organizacją współpracuje.

5.3 Jak przygotować i złożyć skargę?

5.3.1 Kto jest uprawniony do złożenia skargi?

Skargi indywidualne na naruszenia Konwencji mogą wносить wyłącznie osoby lub grupy osób, które twierdzą, iż stały się ofiarami pogwałcenia któregośkolwiek z wymienionych w niej praw. Skarżący musi zatem spełniać jednocześnie dwa warunki:

- być osobą lub grupą osób
- być ofiarą naruszenia

Określenie „osoba” oznacza osobę fizyczną – każdego człowieka uważającego, że jego prawa zostały złamane. Dopuszczalna jest skarga od kilku występujących wspólnie osób fizycznych, dotkniętych podobnymi naruszeniami.

Ofiarą co do zasady jest ten, kogo rzeczywiście i osobiście dotyczy lub potencjalnie może dotyczyć pogwałcenie Konwencji. Skarżący powinien zatem wykazać, że działanie lub brak działania ze strony danego państwa już negatywnie wpłynęło na korzystanie przez niego z określonego prawa, albo że taki skutek bezpośrednio mu zagraża, na przykład w świetle obowiązującego prawa bądź praktyki sądowej lub administracyjnej.

Ofiara naruszenia często sama przygotowuje i składa skargę – czyli jest jej autorem.

Dopuszcza się także wnoszenie skarg w imieniu ofiar przez osoby trzecie, które:

- są przedstawicielami wyznaczonymi dla ofiary albo
- działają za zgodą udzieloną przez ofiarę – mogą to być np. adwokaci bądź organizacje pozarządowe, posiadające odpowiednie pełnomocnictwa albo
- nie posiadają upoważnienia ofiary, ale podadzą na piśmie powody uzasadniające złożenie skargi bez jej wyraźnej zgody.

Przykład: Pani Y uważa, że w kraju, w którym mieszka, wiele kobiet cierpi z powodu przemocy domowej, a państwo nie zapewnia im odpowiedniej pomocy i ochrony. Pani X osobiście nie doznała takiej przemocy i nie jest bezpośrednio zagrożona naruszeniem Konwencji, dlatego nie może złożyć we własnym imieniu skargi do Komitetu ds. Likwidacji Dyskryminacji Kobiet. Ma jednak prawo, po wyczerpaniu krajowych środków prawnych, wnieść skargę dotyczącą swojej siostry, która zmarła w wyniku ciężkiego pobicia przez męża.

5.3.2 Przeciwno komu można wnieść skargę?

Skargi można składać wyłącznie przeciwko państwom będącym jednocześnie stronami Konwencji w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji kobiet oraz Protokołu fakultatywnego do Konwencji – inaczej mówiąc przeciwko tym krajom, które ratyfikowały obie umowy i w stosunku do których weszły one w życie.

Niedopuszczalne są skargi wnoszone przeciwko organizacjom międzynarodowym czy podmiotom prywatnym (np. innym osobom fizycznym, związkom zawodowym,

przedsiębiorstwom). Warto jednak pamiętać, iż w pewnych przypadkach za naruszające prawa człowieka działania prywatnych osób fizycznych i prawnych odpowiadają państwa.

5.3.3 Czy skargi przeciwko Polsce mają prawo wnosić tylko polscy obywatele?

Prawo do złożenia skargi nie zależy od posiadania obywatelstwa państwa, przeciwko któremu jest ona skierowana. Ważne jest jednak, aby skarżący znajdował się pod jurysdykcją – czyli władzą tego kraju w momencie, gdy nastąpiło naruszenie. Obywatele polscy podlegają jurysdykcji Polski, np. w zakresie spraw paszportowych, nawet jeśli znajdują się poza jej terytorium. Osoby posiadające obywatelstwo obcych państw oraz osoby nie mające żadnego obywatelstwa (tzw. bezpaństwowcy) mogą także znaleźć się pod polską jurysdykcją – np. w czasie pobytu na terenie naszego kraju i w tej sytuacji będą korzystać z prawa wniesienia skargi przeciwko Polsce.

5.3.4 Co może być przedmiotem skargi?

Skarga powinna dotyczyć naruszenia wyłącznie tych praw, które zostały wymienione w Konwencji w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji kobiet. Ważne jest zatem, aby przed złożeniem skargi dokładnie zapoznać się z tekstem Konwencji, a przynajmniej z zawartym w nim katalogiem praw (odpowiednie fragmenty umowy można znaleźć na końcu tego rozdziału informatora).

Niektóre państwa przy ratyfikacji Konwencji zgłosiły do niej tzw. zastrzeżenia. Są to oświadczenia, które powodują, iż pewne postanowienia traktatu w stosunku do danego państwa nie są w ogóle stosowane bądź ich skutki ulegają zmianie. W przypadku, gdy skarga dotyczy naruszenia właśnie takiego postanowienia, trzeba liczyć się z ryzykiem jej odrzucenia, jeśli Komitet ds. Likwidacji Dyskryminacji Kobiet uwzględni zastrzeżenie złożone przez zainteresowany kraj.

Polska w 1997 r. wycofała swoje zastrzeżenie zgłoszone przy ratyfikacji Konwencji, więc obecnie Polska jest związana wszystkim przepisami Konwencji

Przedmiotem skargi mogą być tylko takie fakty, które nastąpiły po wejściu w życie dla danego kraju Protokołu fakultatywnego do Konwencji – czyli od chwili, w którym państwo zaakceptowało procedurę skargową (w przypadku Polski jest to dzień 22 marca 2004 r.). Od tej reguły istnieje jednak wyjątek – skarga jest dopuszczalna, jeżeli naruszenie trwa nadal po dacie wejścia w życie Protokołu. Zauważyć trzeba, że kwestia dopuszczalności skargi pod kątem czasu jej złożenia nie jest w przypadku Konwencji jednoznacznie rozstrzygnięta: Konwencja nie reguluje tej sprawy, a Komitet Przeciwko Torturom nie wydał jeszcze orzeczenia, które wskazywałoby, jaką przyjmuje zasadę, i jakie są ewentualne wyjątki od tej zasady. Także przedstawiciele nauki są w tej kwestii podzieleni.

5.3.5 Czy trzeba skorzystać ze środków ochrony prawnej w kraju przed złożeniem skargi?

Międzynarodowe systemy ochrony praw człowieka mają wspomagać systemy krajowe, ale nie powinny ich zastępować. Instytucje międzynarodowe nie interweniują tam, gdzie skutecznie działają wewnętrzne organy i procedury, które zapewniają ofiarom naruszeń odpowiednią ochronę prawną. Z tego powodu przed wniesieniem skargi do Komitetu ds. Likwidacji Dyskryminacji Kobiet wymagane jest, aby ofiara naruszenia wyczerpała (innymi słowy wykorzystwała) wszelkie dostępne krajowe środki zaradcze. Warto zaznaczyć, że niespełnienie tego wymogu stanowi jedną z najczęściej występujących w praktyce przyczyn odrzucenia skargi.

Określenie „krajowe środki zaradcze” oznacza zarówno sądowe, jak i administracyjne środki ochrony prawnej (takie jak np. apelacja, zażalenie, sprzeciw).

Skarżący powinien wnieść kasację od orzeczenia sądu krajowego, natomiast zasadniczo nie jest wymagane posłużenie się środkami o wyjątkowym charakterze, takimi jak petycja do krajowego parlamentu, skarga do rzecznika praw obywatelskich, czy prośba o ułaskawienie.

Ofiara naruszenia praw człowieka musi wyczerpać jedynie takie krajowe środki ochrony prawnej, które są dla niej rzeczywiście, a nie tylko teoretycznie, dostępne w konkretnej sytuacji. Trzeba jednocześnie pamiętać, że przy korzystaniu ze środków krajowych należy postępować z należytą starannością, przestrzegając obowiązujących reguł proceduralnych, w tym wiążących terminów.

Przykład: Pani J nie dotrzymała terminu do wniesienia apelacji od niekorzystnego dla niej orzeczenia sądu rejonowego. Oznacza to, że nie wyczerpała krajowych środków zaradczych, a ponieważ z powodu upływu terminu nie jest już w stanie spełnić tego warunku, jej skarga do Komitetu ds. Likwidacji Dyskryminacji Kobiet zostanie uznana za niedopuszczalną.

Wykorzystanie wszystkich dostępnych wewnętrznych środków zaradczych nie jest potrzebne jeśli:

- nastąpiła nieuzasadniona zwłoka w stosowaniu środków krajowych lub
- jest mało prawdopodobne, że ich zastosowanie przyniesie skuteczną pomoc.

Czas, który musi upłynąć, aby wystąpiła „nieuzasadniona zwłoka” nie został wyraźnie określony. Niekiedy będzie to kilka dni, a czasem kilka tygodni lub nawet miesiące czy lat. Zawsze kwestię tę ocenia się w świetle okoliczności danej sprawy, uwzględniając stopień jej skomplikowania, charakter zarzutów oraz postępowanie autora skargi, który sam mógł opóźniać krajowe postępowanie.

Brak skuteczności środków krajowych wstępuje wtedy, gdy w razie ich zastosowania ofiara naruszenia praw człowieka obiektywnie nie ma realnych szans na powodzenie. Wynikać to może np. z sytuacji politycznej w danym państwie, nieprzestrzegania w nim proceduralnych gwarancji sprawiedliwego i publicznego procesu przed kompetentnym, niezależnym i bezstronnym sądem albo z ustalonej i niekorzystnej dla skarżącego linii orzecznictwa wyższych sądów krajowych. Z wymogu wyczerpania wewnętrznych środków ochrony prawnej nie zwalniają wyłącznie subiektywne wątpliwości autora skargi co do efektywności tych środków lub jego przekonanie, że skorzystanie z nich może wymagać poniesienia wydatków finansowych.

Uwaga! Jeśli przed wniesieniem skargi na naruszenie Konwencji w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji kobiet skarżący nie wyczerpał krajowych środków zaradczych, to sam powinien wykazać w skardze, że byłyby one w jego sprawie niedostępne, nieskuteczne lub nadmiernie przewlekłe.

5.3.6 Czy można jednocześnie wnieść skargę dotyczącą tego samego naruszenia do innych międzynarodowych organów?

Choć obecnie na świecie istnieje wiele międzynarodowych procedur, które pozwalają ofiarom naruszeń praw człowieka wnosić skargi indywidualne, to z reguły nie wolno korzystać z nich równocześnie.

Zgodnie z postanowieniami Protokołu fakultatywnego do Konwencji, Komitet ds. Likwidacji Dyskryminacji Kobiet uznaje skargę za niedopuszczalną, jeśli ta sama sprawa była lub jest badana w ramach innej międzynarodowej procedury zmierzającej do wyjaśnienia lub rozstrzygnięcia. Warunek ten określany jest jako zakaz zbiegu międzynarodowych procedur kontrolnych. Trzeba podkreślić, że odnosi się on nie tylko do postępowań skargowych trwających równolegle, ale także uniemożliwia wniesienie do Komitetu skargi w tej samej sprawie, w której postępowanie przed innym międzynarodowym organem kontrolnym już się wcześniej zakończyło. Protokół stanowi również, że skarga zostanie uznana za niedopuszczalną, jeśli ta sama sprawa już była rozpatrywana przez Komitet.

Sformułowanie „ta sama sprawa” oznacza sprawę obejmującą ten sam zarzut dotyczący praw tej samej osoby, przedstawiony bezpośrednio przez nią lub przez jej upoważnionego przedstawiciela, oparty na tym samym stanie faktycznym (tzn. na tych samych wydarzeniach).

Praktyczne znaczenie zakazu zbiegu procedur polega przede wszystkim na tym, że ofiara naruszenia musi dokonać wyboru: czy złożyć skargę do Komitetu ds. Likwidacji Dyskryminacji Kobiet, czy skierować ją do innego komitetu w systemie traktatowym, czy też zwrócić się do Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w Strasburgu.

5.3.7 Jaki jest termin do wniesienia skargi?

Możliwość wniesienia skargi indywidualnej na naruszenie Konwencji w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji kobiet nie została ograniczona terminem. W przypadku, długiej zwłoki skarżącego istnieje jednak pewne ryzyko, że Komitet ds. Likwidacji Dyskryminacji Kobiet uzna, iż doszło do naruszenia prawa do złożenia skargi i na tej podstawie ją odrzuci.

5.3.8 Jakie są koszty wniesienia skargi?

Za złożenie skargi nie są pobierane żadne opłaty. Nawet jeśli skarga okaże się niedopuszczalna albo po merytorycznym rozpatrzeniu sprawy nie zostanie stwierdzone naruszenie praw skarżącego, autor skargi nie będzie obciążony żadnymi kosztami. Jedyne wydatki, jakie wiążą się z korzystaniem z procedury, to ewentualnie koszt sporządzenia kopii niezbędnych dokumentów oraz tłumaczeń.

5.3.9 W jakiej formie należy przygotować skargę?

Skarga musi być sporządzona na piśmie i podpisana. Każdy, kto uważa, że jego prawa zostały naruszone, może ją przygotować samodzielnie lub poprosić o to inną osobę, np. profesjonalnego prawnika. Nie ma jednak obowiązku korzystania z pomocy adwokata lub radcy prawnego (czyli tzw. przymusu adwokackiego). W systemie traktatowym nie działa żaden program pozwalający otrzymać darmową pomoc prawną. Fachowego wsparcia ofiarom naruszeń praw człowieka, które chcą skorzystać z procedur skargowych, udziela wiele organizacji pozarządowych, takich jak Helsińska Fundacja Praw Człowieka czy Amnesty International.

Językami oficjalnymi Komitetu są, zgodnie z jego regulaminem: angielski, arabski, chiński, francuski, hiszpański i rosyjski, w praktyce jednak w Sekretariacie używa się trzech języków roboczych: angielskiego, francuskiego i hiszpańskiego. Zaleca się sporządzenie skargi w jednym z tych trzech języków roboczym Sekretariatu wspomagającego Komitet Przeciwko Torturom. Postępowanie Komitetu w sprawach skarg złożonych w innych językach nie jest

jednolite. Skargi takie zostaną albo przetłumaczone przez tłumaczy ONZ albo zostaną zwrócone do skarżącego z prośbą o przetłumaczenie na któryś ze wskazanych trzech języków (tak się najprawdopodobniej stanie w przypadku złożenia skargi w języku polskim). W obu przypadkach postępowanie przez Komitetem znacznie się wydłuży.

W skardze należy podać swoje dane osobowe (imię i nazwisko, adres, datę urodzenia i zawód); wskazać przeciwko któremu państwu jest skierowana; opisać w sposób jasny i zwięzły, najlepiej w porządku chronologicznym, fakty mające związek ze sprawą; wyjaśnić dlaczego przedstawione zdarzenia świadczą, że doszło do pogwałcenia Konwencji (warto wymienić naruszone przepisy umowy); wskazać wszystkie krajowe środki ochrony prawnej wykorzystane przed złożeniem skargi lub wyjaśnić, dlaczego nie zostały one wyczerpane; a także wskazać, czy dana sprawa była już lub jest nadal rozpatrywana przez inny międzynarodowy organ albo została już wcześniej rozpatrzona przez Komitet ds. Likwidacji Dyskryminacji Kobiet. Do skargi powinny być załączone kopie decyzji krajowych organów wydane w sprawie oraz wszelkie dokumenty, które potwierdzają zgłaszane zarzuty (np. świadectwa lekarskie). Nie należy jednak przysyłać taśm wideo, płyt CD, ani innych nośników elektronicznych informacji, chyba że autor skargi zostanie o to wyraźnie poproszony.

Właściwe przygotowanie skargi jest o wiele łatwiejsze, jeśli skorzysta się z gotowych formularzy. Można je odnaleźć na końcu tego informatora.

5.3.10 Jakie są inne warunki, które musi spełniać skarga?

Niedopuszczalna jest skarga oczywiście bezzasadna lub niedostatecznie uzasadniona. Nie oznacza to, iż skarżący musi od razu fakt naruszenia Konwencji w pełni udowodnić, ale oczekuje się od niego przedstawienia wystarczającego materiału (argumentów, dowodów) uzasadniającego zgłaszane zarzuty. Trzeba także mieć na uwadze, że Komitet ds. Likwidacji Dyskryminacji Kobiet nie może być traktowany jak sąd apelacyjny – kolejna instancja odwoławcza od orzeczeń wydawanych przez sądy krajowe.

Należy również pamiętać, iż zgodnie z Protokołem fakultatywnym do Konwencji nie wolno nadużywać prawa do wniesienia skargi, choć do chwili obecnej Komitet nie uznał jeszcze żadnej skargi za niedopuszczalną na tej podstawie.

5.3.11 W jaki sposób należy przekazać skargę?

Podpisaną skargę należy przesłać do Genewy na adres:

Petitions Team
Office of the High Commissioner for Human Rights
United Nations Office at Geneva
1211 Geneva 10, Switzerland

Nie ma potrzeby osobistego przekazywania skargi. W razie wątpliwości i pytań dotyczących procedury skargowej można pomocą faksu lub poczty elektronicznej kontaktować się z Sekretariatem wspomagającym Komitet ds. Likwidacji Dyskryminacji Kobiet - Biurem Wysokiego Komisarza Narodów Zjednoczonych ds. Praw Człowieka. Dane kontaktowe to:

fax: (41 22) 917-9022
email: tb-petitions.hchr@unog.ch

5.3.12 Czy tożsamość autora skargi może być zachowana w tajemnicy?

Skarga na naruszenie Konwencji w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji kobiet nie może być anonimowa. Komitet ds. Likwidacji Dyskryminacji Kobiet przekazuje skargę rządowi państwa, którego dotyczy, pod warunkiem, że skarżący zgodzi się na ujawnienie temu państwu swojej tożsamości.

5.4 Jak przebiega postępowanie?

5.4.1 Ogólne zasady postępowania

W postępowanie w sprawie skarg indywidualnych zaangażowany jest nie tylko pełen skład Komitetu ds. Likwidacji Dyskryminacji Kobiet, ale również powoływana przez niego Grupa Robocza ds. Zawiadomień. Istotną rolę odgrywa także wspomagająca Komitet jednostka organizacyjna Sekretariatu ONZ – Zespół ds. Petycji utworzony w strukturze Biura Wysokiego Komisarza NZ ds. Praw Człowieka.

W rozpatrywaniu skargi nie może brać udziału członek Komitetu, który:

- jest osobiście zainteresowany w sprawie;
- uczestniczył w jakiegokolwiek roli w podejmowaniu decyzji w sprawie, której dotyczy skarga;
- jest obywatelem zainteresowanego państwa.

Wszelkie wątpliwości co do tego, czy w konkretnej sytuacji ekspert zasiadający w Komitecie ds. Likwidacji Dyskryminacji Kobiet podlega wyłączeniu ze względu na wskazane wyżej okoliczności, rozstrzyga Komitet, bez udziału tego eksperta. Jeżeli członek Komitetu sam uzna, że z jakichkolwiek innych powodów nie powinien zajmować się daną skargą, może poinformować Przewodniczącego organu o wycofaniu się ze sprawy.

Procedura skargowa opiera się na zasadach pisemności, poufności oraz kontrydiktoryjności i równouprawnienia stron (skarżącego oraz państwa) – każda z nich ma w toku postępowania prawo ustosunkowania się do twierdzeń drugiej strony.

Skargę rozpatruje się w oparciu o dokumenty przedstawione przez jej autora i rząd zainteresowanego kraju. Zasadniczo nie przeprowadza się przesłuchań stron, świadków, czy biegłych ani nie organizuje badań na miejscu.

Posiedzenia Komitetu oraz jego grup roboczych poświęcone badaniu skarg odbywają się przy drzwiach zamkniętych. O działaniach i decyzjach podejmowanych w ramach postępowania opinia publiczna i media mogą być informowane w drodze komunikatów wydawanych za pośrednictwem Sekretarza Generalnego ONZ. Dokumenty związane z procedurą, w tym listy i streszczenia skarg opracowywane przez Sekretariat, są także poufne, jeżeli Komitet nie postanowi inaczej. Skarżący oraz zainteresowane państwo mają jednak prawo podawać do publicznej wiadomości swoje stanowiska i inne informacje dotyczące postępowania, chyba że Komitet lub jego Grupa Robocza zażąda, aby zachowali dyskrecję co do wszystkich lub niektórych aspektów sprawy. Komitet może zwłaszcza prosić, by nie ujawniano tożsamości ofiar naruszeń i autorów skarg.

Decyzje Komitetu o umorzeniu postępowania, decyzje w sprawie dopuszczalności skargi, a także jego merytoryczne opinie, są co do zasady publikowane, ale jeśli Komitet lub Grupa Robocza tak postanowi, z publikacji mogą zostać wyłączone personalia i inne dane identyfikujące autorów skarg lub ofiary naruszeń. Autorzy i ofiary mają prawo wystąpić z prośbą o nieujawnianie tych danych.

Komitet zamieszcza teksty podjętych rozstrzygnięć, streszczenia rozpatrzonych skarg, a także, jeśli uzna to wskazane, streszczenie wyjaśnień i stanowisk przedstawionych przez zainteresowane państwa, w swoich rocznych sprawozdaniach składanych Zgromadzeniu Ogólnemu ONZ. Są one dostępne na stronie internetowej Biura Wysokiego Komisarza NZ ds. Praw Człowieka.

Skargi rozpatruje się w takiej kolejności, w jakiej zostały otrzymane przez Sekretariat, chyba że Komitet ds. Likwidacji Dyskryminacji Kobiet albo jego Grupa Robocza postanowią inaczej. Kilka spraw może być rozpatrzonych łącznie, jeśli Komitet uzna to za wskazane (np. gdy są to skargi dotyczące podobnych naruszeń, oparte na tym samym stanie faktycznym).

5.4.2 Rejestracja skargi

Wszystkie listy adresowane do siedziby ONZ w Genewie trafiają najpierw do Sekretariatu i tam przeprowadzana jest ich wstępna selekcja. Jednostka Sekretariatu wspomagająca komitety traktatowe, czyli Zespół ds. Petycji, przedstawia następnie Komitetowi ds. Likwidacji Dyskryminacji Kobiet te sprawy, które należą lub wydają się należeć do jego kompetencji. Gdy to konieczne, może zwrócić się do autora skargi o sprecyzowanie, czy życzy on sobie, żeby jego sprawa trafiła właśnie do tego organu. Jeżeli nadal istnieją wątpliwości co do zamiaru skarżącego, sprawa kierowana jest do Komitetu. Autorzy skarg mogą być również proszeni o dostarczenie w wyznaczonym terminie uzupełniających informacji dotyczących, w szczególności:

- nazwiska, adresu, wieku i zawodu osoby wnoszącej skargę oraz potwierdzenia jej tożsamości;
- przedmiotu skargi;
- państwa, przeciwko któremu skarga jest złożona;
- naruszonego postanowienia Międzynarodowej konwencji w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji kobiet;
- okoliczności faktycznych sprawy;
- kroków podjętych przez skarżącego w celu wyczerpania krajowych środków zaradczych i potwierdzających je dokumentów;
- rozpatrywania tej samej sprawy w ramach innej międzynarodowej procedury kontrolnej.

Uwaga! Jest bardzo ważne, aby na wszelką korespondencję od Sekretariatu dotyczącą skargi odpowiadać tak szybko, jak to tylko możliwe. Jeśli Komitet ds. Likwidacji Dyskryminacji Kobiet utraci kontakt z autorem, może podjąć decyzję o umorzeniu postępowania.

Każda skarga musi zostać zarejestrowana. Decyzję o rejestracji podejmuje Grupa Robocza ds. Zawiadomień. Regulamin Komitetu przewiduje, że organ ten nie przyjmuje (czyli nie można rejestrować) skarg skierowanych przeciwko państwu, które nie jest stroną Protokołu Fakultatywnego do Konwencji, skarg anonimowych, a także skarg, które nie zostały złożone w formie pisemnej.

Sekretariat prowadzi rejestr skarg, przygotowuje listy wszystkich pism przedłożonych Komitetowi wraz z krótkim podsumowaniem ich treści i przekazuje je członkom Komitetu. Pełne teksty skarg są udostępniane każdemu ekspertowi Komitetu na jego prośbę.

Autor skargi otrzymuje od Sekretariatu potwierdzenie otrzymania wysłanego do Genewy pisma, a także informację o szczegółach procedury oraz o tym, że, jeśli wyrazi zgodę na

ujawnienie swojej tożsamości, jego skarga zostanie w trybie poufnym przedstawiona państwu, którego dotyczy.

Następnie Sekretariat przekazuje skargę rządowi danego kraju, prosząc o udzielenie na nią pisemnej odpowiedzi w terminie sześciu miesięcy.

5.4.3 Badanie dopuszczalności i badanie merytoryczne skargi

Zanim zarzuty przedstawione w skardze zostaną merytorycznie rozpatrzone i Komitet ds. Likwidacji Dyskryminacji Kobiet rozstrzygnie, czy doszło do naruszenia Konwencji, ocenia się, czy skarga jest dopuszczalna – innymi słowy, czy spełnia warunki opisane w poprzedniej części informatora. Kwestie te są z reguły rozpatrywane łącznie. Etap oceny dopuszczalności skargi może jednak w dalszym ciągu zostać oddzielony od etapu merytorycznej oceny zawartych w niej zarzutów, gdy Komitet tak postanowi.

Rząd kraju, którego sprawa dotyczy, powinien w ciągu sześciu miesięcy przekazać Komitetowi swoje pisemne wyjaśnienia, odnoszące się zarówno do dopuszczalności skargi, jak i jej strony merytorycznej, a także ewentualnych już zastosowanych środków zaradczych, chyba że zostanie poproszony o uwagi wyłącznie na temat problemu dopuszczalności. Państwo może również samo ograniczyć swój komentarz jedynie do wskazania podstaw uznania skargi za niedopuszczalną, ale wtedy odpowiedź musi być udzielona w ciągu dwóch miesięcy, a sześciomiesięczny termin na merytoryczne ustosunkowanie się do sprawy co do zasady nie ulega przedłużeniu.

Krajowe władze są zobowiązane do przeprowadzenia w dobrej wierze postępowania wyjaśniającego dotyczącego zarzucanych w skardze naruszeń i poinformowania Komitetu o swoich ustaleniach. Jeżeli państwo nie wywiązuje się z tego obowiązku lub formułuje swoje uwagi w sposób generalny, nie przedstawiając zadowalających dowodów świadczących przeciwko przekonującym, udokumentowanym twierdzeniom autora skargi, fakt naruszenia uznaje się udowodniony.

Jak już zostało wspomniane, Komitet ds. Likwidacji Dyskryminacji Kobiet w celu usprawnienia przebiegu postępowania skargowego powołuje spośród swoich członków Grupę Roboczą ds. Zawiadomień. Zbiera się ona na tydzień przed sesją Komitetu. Grupa może jednomyślnie uznać skargę za dopuszczalną, ale sama nie podejmuje decyzji o niedopuszczalności. Na forum plenarnym Komitetu decyzje dotyczące dopuszczalności lub niedopuszczalności skargi zapadają większością głosów.

W przypadku, gdy skarga zostanie uznana za niedopuszczalną, stosowną decyzję wraz z uzasadnieniem, tak szybko jak to możliwe, przekazuje się skarżącemu oraz zainteresowanemu państwu. Nie zawsze odrzucenie skargi jest definitywne. Decyzja stwierdzająca, że skarga jest niedopuszczalna, może zostać zmieniona przez Komitet na wniosek złożony przez skarżącego lub w jego imieniu i zawierający informacje, które wskazują, iż przyczyny niedopuszczalności przestały istnieć (np. skarżący wykorzystał już krajowy środek ochrony prawnej, którego nie zastosował przed wniesieniem skargi do Komitetu, choć powinien był to uczynić).

W sytuacjach, kiedy etapy oceny dopuszczalności i meritum skargi są rozdzielone, podejmowana jest osobna decyzja o uznaniu skargi za dopuszczalną. Przesyła się ją zainteresowanemu państwu, a autora petycji informuje o jej treści. Następnie państwo w wyznaczonym terminie przedstawia swoje stanowisko dotyczące istoty zarzutów, a autor

może się do niego ustosunkować i dostarczyć dodatkowych informacji. Trzeba zaznaczyć, że na etapie rozpatrywania sprawy pod względem merytorycznym Komitet ma prawo uchylić wcześniejszą decyzję stwierdzającą dopuszczalność skargi.

Gdy skarga spełnia warunki dopuszczalności, następuje merytoryczne rozpatrzenie zarzutów zawartych w skardze. Kończy się ono wydaniem przez Komitet ds. Likwidacji Dyskryminacji Kobiet rozstrzygnięcia określanego jako „pogląd” (a nie wyrok). W praktyce projekt rozstrzygnięcia opracowuje z pomocą Sekretariatu i przedstawia Komitetowi Grupa Robocza ds. Zawiadomień. Decyzje Komitetu zapadają większością głosów.

Stanowisko organu wraz z jego zaleceniami przekazuje się stronom postępowania: autorowi skargi oraz zainteresowanemu państwu, które ma obowiązek poinformowania w ciągu sześciu miesięcy o krokach podjętych w celu ich realizacji. Komitet może także, po upływie sześciomiesięcznego terminu, prosić o przedłożenie dalszych informacji na temat wszelkich środków zastosowanych w odpowiedzi na jego poglądy i zalecenia.

Teksty poglądów Komitetu zamieszczane są w rocznym sprawozdaniu z jego działalności oraz udostępniane na witrynie internetowej Biura Wysokiego Komisarza NZ ds. Praw Człowieka. Sprawozdanie zawiera również informacje na temat działań podjętych przez Komitet w ramach kontroli nad wykonywaniem zaleceń udzielonych państwu

5.4.4 Środki tymczasowe

W sytuacji niecierpiącej zwłoki, jeśli skarżącemu grozi wyrządzenie trwałej, niedającej się naprawić szkody, Komitet ds. Likwidacji Dyskryminacji Kobiet lub jego Grupa Robocza ds. Zawiadomień ma prawo zwrócić się do państwa, którego skarga dotyczy, z wnioskiem o bezzwłoczne podjęcie przez nie wszystkich środków (tzw. środków tymczasowych), jakie są konieczne dla uniknięcia takiej nieodwracalnej szkody. Jeśli z tej możliwości skorzysta Grupa, członkowie Komitetu na najbliższej sesji muszą zostać poinformowani o charakterze prośby oraz o skardze, z którą jest ona związana. Prośba Komitetu lub Grupy nie oznacza, że po merytorycznym rozpatrzeniu skargi Komitet na pewno stwierdzi, iż w danej sprawie pogwałcone zostały prawa zawarte w Konwencji i wyda rozstrzygnięcie korzystne dla skarżącego. Zastosowanie środków tymczasowych pozwala natomiast zapobiec sytuacji, w której, w przypadku ewentualnego stwierdzenia, że doszło do naruszenia, skarżący i tak nie miałby już praktycznie szans na realizację swoich praw.

Należy zaznaczyć, że dotychczas Komitet nigdy jeszcze nie skorzystał z możliwości żądania od państwa podjęcia środków tymczasowych.

5.5 Jak długo może trwać rozpatrywanie skargi?

Komitet ds. Likwidacji Dyskryminacji Kobiet składa się z dwudziestu trzech członków i pracuje sesyjnie, a ponadto rozpatrywanie skarg indywidualnych nie jest jego jedynym zadaniem. Nie można zatem spodziewać się szybkiego zakończenia postępowania skargowego. Od momentu wniesienia skargi do chwili wydania opinii przez organ traktatowy upływa przeciętnie około dwóch - trzech lat.

Warto jednak pamiętać, że staranne przygotowanie skargi, przetłumaczenie jej na jeden z języków roboczych używanych w Sekretariacie wspomagającym Komitet oraz bezzwłoczne odpowiadanie na pisma przesyłane przez Sekretariat (np. prośby o uzupełnienie brakujących informacji lub dokumentów) ułatwia i przyspiesza rozpatrzenie sprawy.

5.6 Czy wolno wycofać skargę?

Skarżący ma prawo wycofać swoją skargę na każdym etapie postępowania (poprzez pisemne poinformowanie o tym Komitetu). W tej sytuacji Komitet ds. Likwidacji Dyskryminacji Kobiet wydaje decyzję o jego umorzeniu.

5.7 Jakie są rezultaty postępowania?

Postępowanie skargowe może zakończyć się decyzją o uznaniu skargi za niedopuszczalną lub decyzją o umorzeniu postępowania, ze względu na fakt, że skarga została wycofana lub utracono kontakt z jej autorem. W pozostałych wypadkach Komitet ds. Likwidacji Dyskryminacji Kobiet, po merytorycznym rozpatrzeniu przedstawionych mu zarzutów, rozstrzyga, czy doszło do naruszenia postanowień Konwencji. Komitet nie wydaje jednak wyroku, a jego stanowisko nazywane jest opinią.

Jeśli organ uzna, że postanowienia Konwencji zostały pogwałcone, z reguły wskazuje także konkretne działania, jakie powinno podjąć zaskarżone państwo w celu usunięcia skutków naruszenia lub zapobieżenia podobnym naruszeniom w przyszłości. Komitet jest upoważniony do wydawania zaleceń pod adresem państw, których dotyczyła skarga, także wtedy, gdy jego zdaniem w danej sprawie nie doszło do pogwałcenia Konwencji.

Rekomendowane kroki mogą mieć charakter ogólny lub dotyczyć jedynie ofiary naruszenia. Dotychczas Komitet zalecał państwom np.:

- zapewnienie szybkiego, bezstronnego i należytego badania skarg dotyczących stosowania przemocy domowej i pociągania winnych do odpowiedzialności karnej;
- zagwarantowanie ofiarom bezpiecznego i bezzwłocznego dostępu do sądów oraz skutecznych środków ochrony;
- zapewnienie ofierze przemocy domowej bezpiecznego miejsca pobytu dla niej i jej dzieci, a także zasiłku rodzinnego;
- udzielenie ofierze naruszenia słusznego odszkodowania (ale co do zasady bez wskazywania konkretnej kwoty).

Uwaga! Komitet nie może unieważnić, uchylić lub zmienić prawa wewnętrznego państwa ani decyzji krajowych organów.

Trzeba pamiętać, że Komitet ds. Likwidacji Dyskryminacji Kobiet nie jest międzynarodowym sądem i nie wydaje prawnie wiążących orzeczeń (tzn. państwa nie są prawnie zobowiązane do wykonywania zaleceń Komitetu).

Komitet stara się jednak kontrolować, czy jego zalecenia są wykonywane. Zgodnie z Protokołem fakultatywnym do Konwencji zainteresowane państwo ma obowiązek wnikliwie rozważyć opinię Komitetu ds. Likwidacji Dyskryminacji Kobiet wraz z jego ewentualnymi zaleceniami i w ciągu sześciu miesięcy przedstawić pisemną odpowiedź, obejmującą informacje o działaniach podjętych w związku z tą opinią. Komitet może także, po upływie sześciomiesięcznego terminu, prosić o przedłożenie dalszych informacji na temat wszelkich środków zastosowanych w odpowiedzi na jego opinię.

Ponadto w celu kontroli nad realizacją opinii Komitet powołuje sprawozdawców lub grupy robocze, składające mu regularnie sprawozdania. Działania sprawozdawców polegają przede wszystkim na wysyłaniu do zainteresowanych państw not z prośbą o udzielenie szczegółowych informacji na temat kroków podjętych zgodnie z zaleceniami Komitetu oraz na konsultacjach z przedstawicielami rządów.

Niestety, w praktyce wykonywanie zaleceń Komitetu zależy przede wszystkim od dobrej woli rządów, która często okazuje się być niewystarczająca. Zdarzało się np., że zainteresowany kraj wprost oświadczał, iż nie zgadza się z opinią organu traktatowego i nie zamierza jej realizować.

5.8 Konwencja w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji kobiet

Dz. U. z 1982 r. Nr 10, poz. 71
(fragmenty)

CZĘŚĆ I

Artykuł 1

W rozumieniu niniejszej konwencji określenie „dyskryminacja kobiet” oznacza wszelkie zróżnicowanie, wyłączenie lub ograniczenie ze względu na płeć, które powoduje lub ma na celu uszczuplenie albo uniemożliwienie kobietom, niezależnie od ich stanu cywilnego, przyznania, realizacji bądź korzystania na równi z mężczyznami z praw człowieka oraz podstawowych wolności w dziedzinach życia politycznego, gospodarczego, społecznego, kulturalnego, obywatelskiego i innych.

Artykuł 2

Państwa Strony potępiają dyskryminację kobiet we wszelkich jej formach oraz zgadzają się prowadzić, za pomocą wszelkich odpowiednich środków i bez zwłoki, politykę likwidującą dyskryminację kobiet i w tym celu zobowiązują się:

- a) wprowadzić zasadę równości mężczyzn i kobiet do swych konstytucji państwowych lub innych odpowiednich aktów ustawodawczych, jeżeli dotychczas tego nie uczyniły, oraz zapewnić w drodze ustawodawczej lub za pomocą innych środków realizację tych zasad w praktyce,
- b) podjąć stosowne kroki ustawodawcze i inne działania, obejmujące tam, gdzie jest to niezbędne, sankcje i zabraniające wszelkiej dyskryminacji kobiet,
- c) ustanowić ochronę prawną praw kobiet na zasadach równości z mężczyznami oraz zapewnić w drodze postępowania przed właściwymi sądami państwowymi i innymi organami publicznymi skuteczną ochronę kobiet przed wszelkimi aktami dyskryminacji,
- d) powstrzymać się od wszelkich działań i praktyk dyskryminujących kobiety i zapewnić, aby władze i organy publiczne działały zgodnie z tym obowiązkiem,
- e) podejmować wszelkie stosowne kroki, aby likwidować dyskryminację kobiet przez jakiegokolwiek osoby, organizacje i przedsiębiorstwa,
- f) podejmować wszelkie stosowne kroki, łącznie z ustawodawczymi, w celu zmiany lub uchylecia wszelkich ustaw, zarządzeń, zwyczajów lub praktyk, które stanowią dyskryminację kobiet,
- g) uchylić wszelkie przepisy karne, które dyskryminują kobiety.

Artykuł 3

Państwa Strony podejmą we wszystkich dziedzinach, a w szczególności w dziedzinie życia politycznego, społecznego, gospodarczego i kulturalnego, wszelkie stosowne kroki, w tym również ustawodawcze, dla zapewnienia pełnego rozwoju i awansu kobiet w celu zapewnienia im posiadania i wykonywania praw człowieka oraz podstawowych wolności na zasadach równości z mężczyznami.

Artykuł 4

1. Wprowadzenie przez Państwa Strony tymczasowych zarządzeń szczególnych, zmierzających do przyspieszenia faktycznej równości mężczyzn i kobiet, nie będzie uważane za akt dyskryminacji w rozumieniu niniejszej konwencji, jednakże nie może w żaden sposób pociągać za sobą utrzymania nierównych lub odrębnych norm; zarządzenia te powinny być uchylone z chwilą osiągnięcia celów w zakresie równości szans i traktowania.

2. Wprowadzenie przez Państwa Strony specjalnych zarządzeń, w tym również zarządzeń przewidzianych w niniejszej konwencji, w celu ochrony macierzyństwa nie będzie uważane za akt dyskryminacji.

Artykuł 5

Państwa Strony podejmą wszelkie stosowne kroki w celu:

- a) zmiany społecznych i kulturowych wzorców zachowania mężczyzn i kobiet w celu osiągnięcia likwidacji przesądów i zwyczajów lub innych praktyk, opierających się na przekonaniu o niższości lub wyższości jednej z płci albo na stereotypach roli mężczyzny i kobiety,
- b) zapewnienia, aby wychowanie w rodzinie wyrabiało właściwe rozumienie macierzyństwa jako funkcji społecznej oraz poczucie wspólnej odpowiedzialności mężczyzn i kobiet za wychowanie i rozwój ich dzieci, przy założeniu, że wzgląd na dobro dzieci ma zawsze podstawowe znaczenie.

Artykuł 6

Państwa Strony podejmą wszelkie stosowne kroki, w tym również ustawodawcze, w celu położenia kresu wszelkim formom handlu kobietami oraz ciągnięciu zysków z prostytucji kobiet.

CZEŚĆ II

Artykuł 7

Państwa Strony podejmą wszelkie stosowne kroki, aby zlikwidować dyskryminację kobiet w życiu politycznym i publicznym państwa, a w szczególności aby zapewnić kobietom, na równych z mężczyznami warunkach, prawa:

- a) głosowania we wszystkich wyborach i referendach publicznych oraz wybieralności do wszelkich organów wybieranych powszechnie,
- b) uczestniczenia w kształtowaniu polityki Państwa i jej realizacji, zajmowania stanowisk publicznych i wykonywania wszelkich funkcji publicznych na wszystkich szczeblach zarządzania,
- c) uczestniczenia w organizacjach pozarządowych i stowarzyszeniach zajmujących się sprawami publicznymi i politycznymi Państwa.

Artykuł 8

Państwa Strony podejmą wszelkie stosowne kroki, aby kobiety, na warunkach równych z mężczyznami i bez żadnej dyskryminacji, miały możliwość reprezentowania swoich rządów w stosunkach międzynarodowych oraz uczestniczenia w pracach organizacji międzynarodowych.

Artykuł 9

1. Państwa Strony zapewnią kobietom równe prawa z mężczyznami w zakresie nabywania, zmiany lub zachowania obywatelstwa. W szczególności zapewnią one, że ani małżeństwo z cudzoziemcem, ani zmiana obywatelstwa przez małżonka podczas trwania małżeństwa nie spowodują automatycznie zmiany obywatelstwa małżonki ani nie uczynią jej bezpaństwowcem, ani też nie zmuszą jej do przyjęcia obywatelstwa małżonka.

2. Państwa Strony zapewnią kobietom równe prawa z mężczyznami w odniesieniu do obywatelstwa ich dzieci.

CZEŚĆ III

Artykuł 10

Państwa Strony podejmą wszelkie stosowne kroki w celu likwidacji dyskryminacji kobiet, aby zapewnić im równe prawa z mężczyznami w dziedzinie kształcenia, a w szczególności zapewniające na zasadzie równości kobiet i mężczyzn:

- a) równe warunki orientacji zawodowej, dostępu do studiów i uzyskiwania dyplomów we wszystkich rodzajach zakładów kształcących, zarówno na wsi, jak i w mieście; równość ta powinna być zapewniona zarówno w nauczaniu przedszkolnym, ogólnym, technicznym, zawodowym i wyższym technicznym, jak i we wszystkich formach szkolenia zawodowego,
- b) jednakowy dobór programów, jednakowe egzaminy oraz personel nauczający, posiadający takie same kwalifikacje, równej jakości pomieszczenia szkolne i wyposażenie,
- c) wyeliminowanie wszelkich stereotypowych koncepcji pozycji mężczyzny i kobiety na wszystkich szczeblach nauczania i we wszystkich rodzajach kształcenia przez popieranie koedukacji i innych form nauczania, które mogą być pomocne w osiągnięciu tego celu, a zwłaszcza przez rewizję podręczników i programów szkolnych oraz dostosowanie metod pedagogicznych,
- d) równe możliwości w dziedzinie otrzymywania stypendiów i innych subwencji na studia,
- e) równe możliwości dostępu do programów stałego nauczania, w tym również do programów nauki czytania i pisanie dla dorosłych i programów nauczania elementarnego, w celu jak najszybszego zniwelowania różnicy wykształcenia pomiędzy mężczyznami a kobietami,
- f) zmniejszenie liczby uczennic nie kończących szkół oraz organizowanie programów dla dziewcząt i kobiet, które przedwcześnie zaprzestały nauki,
- g) równe możliwości aktywnego uczestniczenia w sporcie i wychowaniu fizycznym,
- h) dostęp do informacji specjalistycznych o charakterze wychowawczym, mających na celu zapewnienie zdrowia i dobrobytu rodziny, w tym również do informacji i poradnictwa w zakresie planowania rodziny.

Artykuł 11

1. Państwa Strony zobowiązują się do podjęcia wszelkich stosownych kroków w celu likwidacji dyskryminacji kobiet w dziedzinie zatrudnienia, zmierzających do zapewnienia im na zasadzie równości mężczyzn i kobiet takich samych praw, a w szczególności:

- a) prawa do pracy jako niezbywalnego prawa każdego człowieka,
- b) prawa do takich samych możliwości zatrudnienia, w tym również równych kryteriów doboru w zakresie zatrudnienia,
- c) prawa swobodnego wyboru zawodu i zatrudnienia, prawa do awansu, stałej pracy oraz wszelkich świadczeń i warunków pracy, prawa do kształcenia i dokończenia zawodowego, w tym również do praktyk, doskonalenia zawodowego i stałego szkolenia,
- d) prawa do równego wynagradzania, w tym również do świadczeń oraz do równego traktowania za pracę tej samej wartości, jak również do równego traktowania w ocenie jakości pracy,
- e) prawa do zabezpieczenia społecznego, w szczególności w razie przejścia na emeryturę, bezrobocia, choroby, inwalidztwa i starości lub niezdolności do pracy z innych przyczyn, jak również prawa do płatnego urlopu,
- f) prawa do ochrony zdrowia i bezpiecznych warunków pracy, włączając w to ochronę zdolności do rodzenia potomstwa.

2. W celu zapobieżenia dyskryminacji kobiet w związku z zamążpójściem lub macierzyństwem oraz zapewnienia im faktycznego prawa do pracy, Państwa Strony podejmą stosowne kroki, aby;

- a) zabronić, pod groźbą zastosowania sankcji, zwalniania kobiet z powodu ciąży lub urlopu macierzyńskiego oraz dyskryminacyjnego zwalniania ze względu na to, że są zamężne,
- b) wprowadzić urlop macierzyński z prawem do wynagrodzenia lub do innych równoważnych świadczeń socjalnych, z zachowaniem prawa do powrotu do poprzedniego zatrudnienia, do stażu pracy i awansu oraz do uprawnień socjalnych,
- c) popierać udzielanie dodatkowych świadczeń społecznych, niezbędnych do umożliwienia rodzicom łączenia obowiązków rodzinnych z obowiązkami zawodowymi i udziałem w życiu publicznym, zwłaszcza przez popieranie tworzenia i rozwijania sieci instytucji zapewniających opiekę nad dziećmi,
- d) zapewnić szczególną ochronę kobietom w ciąży w razie stwierdzenia szkodliwości wykonywanych przez nie rodzajów pracy.

3. Ustawodawstwo mające na celu ochronę kobiet, w zakresie objętym niniejszym artykułem, będzie poddawane okresowemu przeglądowi z uwzględnieniem stanu wiedzy naukowej i technicznej oraz zależnie od potrzeb zmieniane, uchylane lub rozszerzane.

Artykuł 12

1. Państwa Strony podejmą wszelkie stosowne kroki zmierzające do likwidacji dyskryminacji kobiet w dziedzinie opieki zdrowotnej w celu zapewnienia im, na zasadach równości z mężczyznami, dostępu do korzystania z usług służby zdrowia, w tym również usług związanych z panowaniem rodziny.

2. Niezależnie od postanowień ustępu 1 niniejszego artykułu Państwa Strony zapewnią kobietom w czasie ciąży i porodu oraz po porodzie odpowiednie usługi w razie potrzeby, jak również odpowiednie odżywianie w czasie ciąży i karmienia.

Artykuł 13

Państwa Strony zobowiązują się do podjęcia wszelkich stosownych kroków dla likwidacji dyskryminacji w stosunku do kobiet w innych dziedzinach życia gospodarczego i społecznego w celu zapewnienia im, na zasadzie równości mężczyzn i kobiet, takich samych praw, a w szczególności:

- a) prawa do świadczeń rodzinnych,
- b) prawa do pożyczek bankowych i hipotecznych oraz innych form kredytu finansowego,
- c) prawa do uczestniczenia w działalności rekreacyjnej, sportowej oraz we wszystkich formach życia kulturalnego.

Artykuł 14

1. Państwa Strony wezmą pod uwagę szczególne problemy stojące przed kobietami na wsi i ważną rolę, jaką odgrywają one w życiu gospodarczym swoich rodzin, zwłaszcza przez pracę w tych dziedzinach gospodarki, w których praca nie jest wynagradzana, a także podejmą stosowne kroki w celu zapewnienia stosowania postanowień niniejszej konwencji do kobiet w środowisku wiejskim.

2. Państwa Strony podejmą wszelkie stosowne kroki dla likwidacji dyskryminacji kobiet w środowiskach wiejskich w celu zapewnienia im, na zasadzie równości z mężczyznami, udziału w rozwoju środowiska wiejskiego i korzyściach stąd płynących, w szczególności zaś zapewnienia im prawa do:

- a) pełnego udziału w przygotowaniu i realizacji planów rozwoju na wszystkich szczeblach,

- b) dostępu do odpowiednich usług w dziedzinie zdrowia, w tym również do informacji, poradnictwa i usług w zakresie planowania rodziny,
- c) bezpośredniego korzystania z programów zabezpieczenia społecznego,
- d) korzystania z wszelkich typów kształcenia i nauki, szkolnej lub pozaszkolnej, w tym również w zakresie nauki pisanie i czytania, oraz między innymi z możliwości korzystania z wszelkich form zbiorowego upowszechniania i popularyzacji, w celu podwyższenia umiejętności technicznych,
- e) organizowania zespołów samopomocy i spółdzielni w celu stworzenia równych szans dostępu do korzyści gospodarczych przez zatrudnienie za wynagrodzeniem lub pracę samodzielną,
- f) uczestniczenia we wszelkiej działalności zbiorowej,
- g) dostępu do kredytów i pożyczek dla rolników, do ułatwień handlowych, odpowiedniej technologii oraz równego traktowania w zakresie reform gruntowych i rolnych, jak również w projektowaniu inwestycji wiejskich,
- h) korzystania z odpowiednich warunków życia, a zwłaszcza warunków mieszkalnych, sanitarnych, dostawy energii elektrycznej i wody, transportu i łączności.

CZĘŚĆ IV

Artykuł 15

1. Państwa Strony zapewnią kobietom równość z mężczyznami wobec prawa.
2. Państwa Strony przyznają kobietom identyczną z mężczyznami zdolność prawną w sprawach cywilnych i jednakowe możliwości wykonywania tej zdolności. W szczególności zapewnią im równe prawa w zakresie zawierania umów i zarządzania mieniem oraz jednakowe traktowanie we wszystkich stadiach postępowania sądowego.
3. Państwa Strony zgadzają się, że wszystkie umowy i wszelkie inne dokumenty prywatne - bez względu na ich rodzaj - jeżeli ich skutki prawne mają na celu ograniczenie zdolności prawnej kobiet, będą uważane za nieważne i niebędące.
4. Państwa Strony zapewnią mężczyznom i kobietom równe uprawnienia w zakresie ustawodawstwa normującego prawa jednostek do wolności wyboru miejsca zamieszkania lub pobytu.

Artykuł 16

1. Państwa Strony podejmą wszelkie niezbędne kroki w celu likwidacji dyskryminacji kobiet we wszystkich sprawach wynikających z zawarcia małżeństwa i stosunków rodzinnych, a w szczególności zapewnią, na warunkach równości z mężczyznami:
  - a) równe prawo zawierania małżeństwa,
  - b) równe prawo swobodnego wyboru małżonka i zawierania małżeństwa wyłącznie za własną swobodną i pełną zgodą,
  - c) równe prawa i obowiązki w czasie trwania małżeństwa i po jego rozwiązaniu,
  - d) równe prawa i obowiązki rodzicielskie, niezależnie od tego, czy rodzice są małżeństwem, w sprawach dotyczących ich dzieci; we wszystkich przypadkach dobro dzieci będzie najważniejsze,
  - e) równe prawa w zakresie swobodnego i świadomego decydowania o liczbie dzieci i odstępach czasu między ich narodzinami oraz w sprawach dostępu do informacji, poradnictwa i środków umożliwiających korzystanie z tego prawa,
  - f) równe prawa i obowiązki w zakresie opieki, kurateli, wychowania i przysposobienia dzieci oraz w zakresie innych podobnych instytucji, jeżeli prawo krajowe je przewiduje; we wszystkich przypadkach dobro dzieci będzie najważniejsze,

g) równe prawa osobiste męża i żony, w tym również w zakresie wyboru nazwiska, zawodu i zajęcia,

h) równe prawa każdego z małżonków w odniesieniu do własności, nabywania, rozporządzania, zarządzania, użytkowania i dysponowania mieniem, zarówno bezpłatnie, jak i odpłatnie.

2. Przyrzeczenie małżeństwa oraz małżeństwo dziecka nie będą miały skutku prawnego; zostaną podjęte wszelkie niezbędne kroki, w tym również ustawodawcze, w kierunku określenia dolnej granicy wieku zdolności do zawarcia małżeństwa i wprowadzenia obowiązkowego wpisu małżeństw do urzędowego rejestru.

6 Czym się różni skarga do Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w Strasburgu od skarg indywidualnych do Komitetu Praw Człowieka i innych komitetów traktatowych?

Zdarza się, że osoba, której prawa zostały naruszone, ma do wyboru kilka procedur skarg indywidualnych i może przedstawić swoją sprawę różnym międzynarodowym organom funkcjonującym w ramach tego samego systemu ochrony praw człowieka (np. ONZ) lub w ramach systemów odrębnych (np. ONZ i Rada Europy). W przypadku spraw dotyczących Polski, wybór ten sprowadza się głównie do decyzji, czy skargę wnieść do Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w Strasburgu, czy też do Komitetu Praw Człowieka lub innych komitetów działających w systemie traktatowym Narodów Zjednoczonych. Aby dokonać go świadomie, warto znać różnice pomiędzy poszczególnymi procedurami. Przedstawia je poniższa tabela.

Skargi indywidualne do Komitetu Praw Człowieka i innych komitetów traktatowych	Skarga do Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w Strasburgu
Procedury skargowe działają w ramach tzw. traktatowego systemu ochrony praw człowieka, który stanowi jeden z filarów systemu powszechnego, związanego z ONZ.	Procedura działa w ramach regionalnego, europejskiego systemu ochrony praw człowieka, związanego z Radą Europy.
Skargi badają tzw. komitety traktatowe - organy, które nie są międzynarodowymi sądami i nie wydają wyroków lecz opinie bądź decyzje.	Skargi bada międzynarodowy sąd, który wydaje prawnie wiążące wyroki.
Skarga może dotyczyć naruszenia tylko praw człowieka wymienionych w danej umowie międzynarodowej, której realizację monitoruje konkretny komitet, np. praw wymienionych w Międzynarodowym Pakcie Praw Obywatelskich i Politycznych z 1966 r. (monitorowanym przez Komitet Praw Człowieka); Międzynarodowej konwencji w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji rasowej z 1966 r. (monitorowanej przez Komitet ds. Likwidacji Dyskryminacji Rasowej); Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania z 1984 r. (monitorowanej przez Komitet przeciwko Torturom) oraz Konwencji w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji kobiet z 1979 r. (monitorowanej przez	Skarga może dotyczyć naruszenia tylko tych praw człowieka, które zostały wymienione w Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności z 1950 r. lub protokołach dodatkowych do tej Konwencji – Protokole nr 4, 6 oraz 7.

Komitet ds. Likwidacji Dyskryminacji Kobiet).	
Procedura jest fakultatywna dla państw, które są stronami poszczególnych konwencji zaliczanych do systemu traktatowego. Skargę można złożyć przeciwko określonemu krajowi jedynie wtedy, gdy ratyfikował on odpowiedni protokół fakultatywny do danej konwencji lub złożył wymaganą deklarację.	Procedura jest obowiązkowa dla wszystkich państw, które są członkami Rady Europy i stronami Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności z 1950 r. Obecnie jest to 47 państw europejskich, w tym Polska.
Prawo do wniesienia skargi przysługuje osobom fizycznym, ewentualnie grupom osób. Nie korzystają z niego osoby prawne.	Prawo do wniesienia skargi przysługuje osobom (fizycznym i prawnym), organizacjom pozarządowym i grupom jednostek.
Termin złożenia skargi do Komitetu Praw Człowieka, Komitetu Przeciwko Torturom i Komitetu ds. Likwidacji Dyskryminacji Kobiet nie został ściśle określony, ale nieuzasadniona zwłoka skarżącego może zostać uznana za nadużycie prawa do wniesienia skargi i spowodować jej odrzucenie. Skargę do Komitetu ds. Likwidacji Dyskryminacji Rasowej należy złożyć w ciągu sześciu miesięcy od wykorzystania wszystkich dostępnych krajowych środków ochrony prawnej, chyba że zachodzą należycie potwierdzone i wyjątkowe okoliczności usprawiedliwiające zwłokę.	Skarga musi zostać wniesiona w ciągu sześciu miesięcy od daty podjęcia ostatecznej decyzji w kraju, dotyczącej danej sprawy.
Zaleca się sporządzenie skargi w jednym z trzech języków roboczych Sekretariatu Wspomagającego komitety traktatowe: angielskim, francuskim lub hiszpańskim. Skargi złożone w innych językach zostaną albo przetłumaczone przez tłumaczy ONZ albo będą zwrócone do skarżącego z prośbą o przetłumaczenie na któryś ze wskazanych wyżej języków roboczych.	Skarga może być sporządzona i złożona w języku polskim, ale na późniejszym etapie postępowania wszelka korespondencja z Kancelarią Trybunału co do zasady musi być prowadzona w języku angielskim lub francuskim.
Nie wymaga się, aby skarga została sporządzona i złożona przez prawnika.	Nie wymaga się, aby skarga została sporządzona i złożona przez prawnika, ale na późniejszym etapie postępowania co do zasady istnieje przymus adwokacki. Skarżący może prosić Trybunał o udzielenie bezpłatnej pomocy prawnej, jeżeli nie posiada wystarczających środków na pokrycie kosztów reprezentacji i jest to konieczne dla zapewnienia prawidłowego toku postępowania.
Dopuszczalność skargi co do zasady nie zależy od tego, czy skarżący doznał znaczącego uszczerbku, ale należy pamiętać,	Trybunał co do zasady uznaje skargę za niedopuszczalną, jeżeli skarżący nie doznał znaczącego uszczerbku. Skarga taka będzie

<p>że skarga w bardzo błażej sprawie może być odrzucona z powodu nadużycia prawa do jej wniesienia.</p>	<p>jednak rozpatrzona przez Trybunał, jeśli wymaga tego poszanowanie praw człowieka (np. sprawa zwraca uwagę na poważny problem dotyczący stosowania lub interpretacji Konwencji, choć skarżący nie został w sposób znaczący dotknięty naruszeniem). Trzeba także dodać, że skarga złożona w nawet bardzo błażej sprawie nie może być odrzucona, jeśli sprawa ta nie została należycie rozpatrzona przez sąd krajowy.</p>
<p>Nie przeprowadza się rozprawy. Autor skargi nie jest zapraszany na posiedzenie komitetu, na którym będzie rozpatrywana jego sprawa.</p>	<p>Może być przeprowadzona rozprawa z udziałem stron postępowania.</p>
<p>Jeśli skarga została uznana za dopuszczalną, postępowanie kończy się wydaniem przez dany komitet rozstrzygnięcia (w formie opinii), które nie jest formalnie wiążące dla zainteresowanych państw.</p>	<p>Jeśli skarga została uznana za dopuszczalną, postępowanie kończy się wydaniem przez Trybunał wyroku, który jest formalnie wiążący dla zainteresowanych państw.</p>
<p>Jeśli dany komitet traktatowy uzna, że doszło do naruszenia, może zalecić, aby zainteresowane państwo udzieliło ofierze słusznego odszkodowania. Nie wskazuje jednak jego konkretnej kwoty.</p>	<p>Jeśli Trybunał stwierdził, że nastąpiło naruszenie Konwencji, orzeka, gdy zachodzi potrzeba, słusne zadośćuczynienie pokrzywdzonej stronie, określając kwotowo jego wysokość.</p>
<p>Nie ma możliwości wniesienia odwołania albo żądania rewizji merytorycznego rozstrzygnięcia wydanego przez komitet traktatowy.</p>	<p>W ciągu trzech miesięcy od daty wydania wyroku przez Izbę Trybunału każda ze stron postępowania może, w wyjątkowych przypadkach, wnioskować o przekazanie sprawy do Wielkiej Izby.</p>

7 Dlaczego warto wnosić skargi indywidualne w traktatowym systemie ochrony praw człowieka związanym z ONZ?

Procedury skarg indywidualnych działające w ramach traktatowego systemu ochrony praw człowieka są bardzo rzadko wykorzystywane w sprawach dotyczących Polski - dotychczas jedynie dziewięć spraw odnoszących się do naszego kraju zostało zbadanych przez Komitet Praw Człowieka. Pozostałe komitety traktatowe jeszcze w ogóle nie zajmowały się takimi skargami.

Istnieje kilka przyczyn małego zainteresowania możliwościami, jakie ofiarom naruszeń daje system traktatowy. Przede wszystkim w Polsce brak jest wystarczającej wiedzy, nawet wśród prawników, o procedurach skargowych stworzonych pod auspicjami ONZ. Media znacznie częściej informują o działalności Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w Strasburgu, jego orzecznictwie i wysokości zadośćuczynień otrzymywanych przez skarżących, niż o pracach komitetów traktatowych. Skarga składana na podstawie Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności uważana jest także za środek bardziej skuteczny, ponieważ postępowanie przez Trybunałem, w przeciwieństwie do postępowania przed komitetami traktatowymi, kończy się wydaniem formalnie wiążącego wyroku. Z tych powodów ofiara naruszenia, która musi podjąć decyzję o skierowaniu swojej sprawy do rozpatrzenia w ramach określonej międzynarodowej procedury, co do zasady wybiera skargę do Strasburga.

Tymczasem skarga do Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, przy wszystkich jej zaletach, jest bardziej sformalizowana niż skargi do Komitetu Praw Człowieka i innych organów traktatowych. W szczególności, możliwość jej złożenia ogranicza sześciomiesięczny termin. Ogromna liczba skarg wpływających do Strasburga z Polski nie jest w ogóle merytorycznie rozpatrywana, ponieważ nie spełnia kryterium dopuszczalności z powodu upływu terminu. Zdarzają się zatem sytuacje, że ofiara naruszenia nie otrzymuje oczekiwanej pomocy ze strony Trybunału z przyczyn czysto formalnych. W takich przypadkach szansę na uzyskanie ochrony dają jeszcze procedury skargowe w systemie traktatowym. Warto o tej możliwości pamiętać.

8 Status ratyfikacji przez Polskę konwencji traktatowego systemu ochrony praw człowieka, z którymi związane są procedury skarg indywidualnych

NAZWA TRAKTATU	DATA WEJŚCIA W ŻYCIE	DATA WEJŚCIA KONWENCJI W ŻYCIE W STOSUNKU DO POLSKI
Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych	23 III 1976 r.	18 VI 1977 r.
Protokół fakultatywny do Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych (wprowadzający skargi indywidualne)	23 III 1976 r.	7 II 1992 r.
Protokół fakultatywny do Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych w sprawie zniesienia kary śmierci	11 VII 1991 r.	-
Międzynarodowy Pakt Praw Gospodarczych, Społecznych i Kulturalnych	3 I 1976 r.	18 VI 1977
Protokół fakultatywny do Międzynarodowego Paktu Praw Gospodarczych, Społecznych i Kulturalnych (wprowadzający skargi indywidualne)	-	-
Międzynarodowa konwencja w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji rasowej	4 I 1969 r.	5 XII 1968 r. (oświadczenie o akceptacji procedury skargowej złożone 1 XII 1998 r.)
Konwencja w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania	26 VI 1987 r.	25 VIII 1989 r. (oświadczenie o akceptacji procedury skargowej)

		złożone 12 V 1993 r.)
Konwencja w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji kobiet	3 IX 1981 r.	3 IX 1981 r.
Protokół fakultatywny do Konwencji w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji kobiet	22 XII 2000 r.	22 III 2004 r.
Międzynarodowa konwencja o ochronie praw wszystkich pracowników migrujących i członków ich rodzin	1 VII 2003 r.	-
Konwencja o prawach osób niepełnosprawnych	3 V 2008 r.	-
Protokół fakultatywny do Konwencji o prawach osób niepełnosprawnych (wprowadzający skargi indywidualne)	3 V 2008 r.	-
Międzynarodowa konwencja w sprawie ochrony wszystkich osób przed przymusowym zaginięciem	23 XII 2010 r.	-

9 Modelowe formularze skargi indywidualnej

9.1 Formularz skargi na naruszenie Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych; Międzynarodowej konwencji w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji rasowej lub Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania

Skargi składane na podstawie */For communications under/*:

- Protokołu Fakultatywnego do Międzynarodowego Paktu Praw Osobistych i Politycznych - do Komitetu Praw Człowieka
/Optional Protocol to the International Covenant on Civil and Political Rights/
- Międzynarodowej konwencji w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji rasowej - do Komitetu ds. Likwidacji Dyskryminacji Rasowej
/International Convention on the Elimination of Racial Discrimination/
- Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania - do Komitetu Przeciwko Torturom
/Convention against Torture/

Proszę wskazać, w ramach której z wskazanych wyżej procedur składana jest skarga:

/Please indicate which of the above procedures you are invoking/

.....

c/o Petitions Team
Office of the UN High Commissioner for Human Rights
United Nations Office at Geneva
1211 Geneva 10, Switzerland
Fax: + 41 22 917-9022
E-mail: tb-petitions@ohchr.org

Data */Date/* .....

I. Informacje dotyczące autora skargi */Information on the complainant/*

Nazwisko: ..... Imię /Imiona /.....
/Name/ */First name(s)/*

Narodowość: ..... Data oraz miejsce urodzenia .....
/Nationality/ */Date and place of birth/*

Adres do korespondencji dotyczącej skargi */Address for correspondence on this complaint/*:

.....
.....

Skarga jest wnoszona /Submitting the communication/:

w imieniu własnym jej autora /on the author's own behalf/: .....

w imieniu innej osoby /on behalf of another person/: .....

[Jeżeli skarga jest wnoszona w imieniu innej osoby:]

[If the complaint is being submitted on behalf of another person:]

Proszę przedstawić następujące dane personalne innej osoby, w imieniu której jest wnoszona skarga /Please provide the following personal details of that other person/:

Nazwisko: ..... Imię/Imiona /.....
/Name/ ..... /First name(s)/

Narodowość:..... Data oraz miejsce urodzenia .....
/Nationality/ ..... /Date and place of birth/

Adres lub aktualne miejsce pobytu /Address or current whereabouts/:

.....
.....

Jeżeli działa Pan(i) za wiedzą i zgodą osoby, w imieniu której jest wnoszona skarga, proszę dostarczyć jej pełnomocnictwo upoważniające Pana(i) do wniesienia skargi:

/If you are acting with the knowledge and consent of that person, please provide that person's authorization for you to bring this complaint/: .....

.....

Lub /Or/

Jeśli nie posiada Pan(i) pełnomocnictwa, proszę wyjaśnić charakter swoich relacji z osobą, w imieniu której jest wnoszona skarga:

/If you are not so authorized, please explain the nature of your relationship with that person/:

.....

oraz uzasadnić dlaczego uważa Pan(i) za właściwe wniesienie skargi w jej/jego imieniu:

/and detail why you consider it appropriate to bring this complaint on his or her behalf/:

.....

II. Państwo, którego dotyczy skarga/naruszone postanowienia /State concerned/Articles violated/

Nazwa Państwa, które jest stroną Protokołu Fakultatywnego (w przypadku skargi do Komitetu Praw Człowieka) lub złożyło stosowną deklarację (w przypadku skarg do Komitetu Przeciwko Torturom lub Komitetu ds. Likwidacji Dyskryminacji Rasowej):

/Name of the State that is either a party to the Optional Protocol (in the case of a complaint to the Human Rights Committee) or has made the relevant declaration (in the case of complaints to the Committee against Torture or the Committee on the Elimination of Racial Discrimination)/: .....

.....
Artykuły Paktu lub Konwencji, których naruszenie jest zarzucane:

/Articles of the Covenant or Convention alleged to have been violated/ .....

**III. Wyczerpanie krajowych środków ochrony prawnej/Przedłożenie sprawy innym
procedurom międzynarodowym**

/Exhaustion of domestic remedies/Application to other international procedures/

Kroki podjęte przez domniemane ofiary lub w ich imieniu, w celu uzyskania zadośćuczynienia w Państwie, któremu zarzuca się naruszenie praw – należy szczegółowo przedstawić jakie procedury, w tym odwołania do sądów oraz innych władz publicznych, zostały wykorzystane, jakie zarzuty zostały sformułowane, kiedy i z jakim skutkiem:

/Steps taken by or on behalf of the alleged victims to obtain redress within the State concerned for the alleged violation – detail which procedures have been pursued, including recourse to the courts and other public authorities, which claims you have made, at which times, and with which outcomes/ .....

Jeżeli nie wyczerpał(a) Pan(i) krajowych środków ochrony prawnej, ponieważ ich zastosowanie byłoby w sposób nieuzasadniony przewlekłe lub nieefektywne albo są one dla Pana/i niedostępne, lub z jakiegokolwiek innego powodu, proszę opisać szczegółowo te powody:

/If you have not exhausted these remedies on the basis that their application would be unduly prolonged, that they would not be effective, that they are not available to you, or for any other reason, please explain your reasons in detail/ .....

Czy tę samą sprawę przedłożył(a) Pan(i) do rozpatrzenia w ramach innej międzynarodowej procedury badania lub rozstrzygnięcia sporów (np. w ramach Europejskiego Trybunału Praw Człowieka)?

/Have you submitted the same matter for examination under another procedure of international investigation or settlement (e.g. the Inter-American Commission on Human Rights, the European Court of Human Rights, or the African Commission on Human and Peoples' Rights)?/ .....

Jeśli tak, proszę szczegółowo przedstawić, które procedury były lub są wykorzystywane, jakie zarzuty sformułowano, kiedy i z jakim skutkiem:

/If so, detail which procedure(s) have been, or are being, pursued, which claims you have made, at which times, and with which outcomes/ .....

IV. Stan faktyczny dotyczący skargi
/Facts of the complaint/

Proszę szczegółowo przedstawić, w porządku chronologicznym, fakty i okoliczności domniemyanych naruszeń. Proszę uwzględnić wszelkie kwestie, które mogą mieć znaczenie dla oceny i rozważenia Pana(i) sprawy. Proszę wyjaśnić, w jaki sposób, w Pana(i) ocenie, opisane fakty i okoliczności naruszają Pana(i) prawa.

/Detail, in chronological order, the facts and circumstances of the alleged violations. Include all matters which may be relevant to the assessment and consideration of your particular case. Please explain how you consider that the facts and circumstances described violate your rights/: .....

Podpis autora skargi */Author's signature/:* .....

[Wolne miejsca pod poszczególnymi częściami formularza wskazują jedynie, gdzie wymagane jest udzielenie odpowiedzi. Na odpowiedź należy wykorzystać tyle miejsca, ile okaże się potrzebne].

[The blanks under the various sections of this model communication simply indicate where your responses are required. You should take as much space as you need to set out your responses].

V. Lista załączników (kopie, nie oryginały, które należy dołączyć do skargi):
/Checklist of supporting documentation (copies, not originals, to be enclosed with your complaint)/

- Pisemne pełnomocnictwo do działania (jeżeli składa Pan(i) skargę w imieniu innej osoby, chyba, że uzasadni Pan(i) brak wyżej wymienionego pełnomocnictwa):
/Written authorization to act (if you are bringing the complaint on behalf of another person and are not otherwise justifying the absence of specific authorization)/: .....
- Decyzje krajowych sądów i władz w odniesieniu do Pana(i) zarzutów (kopia odnośnych przepisów krajowych jest również pomocna):
/Decisions of domestic courts and authorities on your claim (a copy of the relevant national legislation is also helpful)/: .....
- Skargi do i decyzje innych międzynarodowych procedur badania lub rozstrzygania sporów:
/Complaints to and decisions by any other procedure of international investigation or settlement/: .....
- wszelka dokumentacja lub inne dowody, jakie Pan(i) posiada, które potwierdzają opis faktów zawarty w części IV i /lub uzasadnienia, że opisane fakty stanowią naruszenie Pana(i) praw:
/Any documentation or other corroborating evidence you possess that substantiates your description in Part IV of the facts of your claim and/or your argument that the facts described amount to a violation of your rights/: .....

Jeżeli powyższe informacje nie zostaną załączone i konieczne będzie dodatkowe uzyskanie ich od Pana(i) lub jeśli dodatkowa dokumentacja nie jest dostarczona w jednym z języków roboczych Sekretariatu, rozpatrzenie Pana(i) skargi może ulec opóźnieniu.

/If you do not enclose this information and it needs to be sought specifically from you, or if accompanying documentation is not provided in the working languages of the Secretariat, the consideration of your complaint may be delayed/.

9.2 Formularz skargi na naruszenie Konwencji w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji kobiet

1. Informacje dotyczące autora(ów) skargi

/Information concerning the author(s) of the communication/

- Nazwisko */Family name/* .....
- Imię */First name/* .....
- Data i miejsce urodzenia */Date and place of birth/* .....
- Narodowość/obywatelstwo */Nationality/citizenship/* .....
- Numer paszportu/dowodu tożsamości */Passport/identity card number (if available)/* .....
- Płeć */Sex/* .....
- Stan cywilny/dzieci */Marital status/children/* .....
- Zawód */Profession/* .....
- Pochodzenie etniczne, wyznanie, przynależność społeczna (jeśli ma znaczenie dla sprawy) */Ethnic background, religious affiliation, social group (if relevant)/* .....
- Aktualny adres */Present address/* .....
- Adres pocztowy do poufnej korespondencji (jeśli jest inny niż aktualny adres wskazany powyżej) */Mailing address for confidential correspondence (if other than present address)/* .....
- Fax/telefon/e-mail */Fax/telephone/e-mail/* .....
- Proszę wskazać, czy składa Pan(i) skargę jako:
/Indicate whether you are submitting the communication as/

– Domniemana ofiara(y). Jeśli domniemanymi ofiarami jest grupa osób, proszę podać podstawowe informacje o każdej z tych osób.

/Alleged victim(s). If there is a group of individuals alleged to be victims, provide basic information about each individual/ .....

– W imieniu domniemanych(ej) ofiar(y). Proszę przedstawić dowód, że ofiara(y) wyraziła(y) zgodę lub powody, które usprawiedliwiają złożenie skargi bez takiej zgody.

/On behalf of the alleged victim(s). Provide evidence showing the consent of the victim(s), or reasons that justify submitting the communication without such consent/ .....

2. Informacje dotyczące domniemanej ofiary (jeśli nie jest nią autor)

/Information concerning the alleged victim(s) (if other than the author)/

- Nazwisko */Family name/* .....
- Imię */First name/* .....
- Data i miejsce urodzenia */Date and place of birth/* .....
- Narodowość/obywatelstwo */Nationality/citizenship/* .....
- Numer paszportu/dowodu tożsamości */Passport/identity card number (if available)/* .....
- Płeć */Sex/* .....
- Stan cywilny/dzieci */Marital status/children/* .....
- Zawód */Profession/* .....
- Pochodzenie etniczne, wyznanie, przynależność społeczna (jeśli ma znaczenie dla sprawy) */Ethnic background, religious affiliation, social group (if relevant)/* .....
- Aktualny adres */Present address/* .....

- Adres pocztowy do poufnej korespondencji (jesli jest inny niż aktualny adres wskazany powyżej /*Mailing address for confidential correspondence (if other than present address)*/ .....
- Fax/telefon/e-mail /*Fax/telephone/e-mail*/ .....

3. Informacje o zainteresowanym państwie
/Information on the State party concerned/

- Nazwa państwa (kraju) /*Name of the State party (country)*/

4. Charakter domniemanego naruszenia (naruszeń)
/Nature of the alleged violation(s)/

Proszę podać szczegółowe informacje uzasadniające Pana(i) zarzuty, w tym:
/Provide detailed information to substantiate your claim, including/:

- Przedstawienie domniemanego(ych) naruszenia(ń) oraz domniemanego(ych) sprawcy(ów)
/Description of alleged violation(s) and alleged perpetrator(s)/ .....
- Datę(y) /*Date(s)*/ .....
- Miejsce(a) /*Place(s)*/ .....
- Postanowienia Konwencji w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji kobiet, których naruszenie jest zarzucane. Jeśli skarga odnosi się do więcej niż jednego postanowienia, proszę przedstawić każdą kwestię oddzielnie.
/Provisions of the Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women that were allegedly violated. If the communication refers to more than one provision, describe each issue separately/.....

5. Kroki podjęte w celu wyczerpania krajowych środków ochrony prawnej
/Steps taken to exhaust domestic remedies/

Proszę opisać działania podjęte w celu wyczerpania krajowych środków zaradczych; np. próby uzyskania ochrony za pomocą środków prawnych, administracyjnych, legislacyjnych, politycznych lub programowych, w tym:
/Describe the action taken to exhaust domestic remedies; for example, attempts to obtain legal, administrative, legislative, policy or programme remedies, including/:

- Rodzaj(e) środka(ów) /*Type(s) of remedy sought/ .....*
- Data(y) /*Date(s)*/ .....
- Miejsce(a) /*Place(s)*/ .....
- Podmiot, który wszczął postępowanie /*Who initiated the action/ .....*
- Organ lub władza, do której się zwrócono /*Which authority or body was addressed/ .....*
- Nazwa sądu prowadzącego postępowanie w sprawie /*Name of court hearing the case (if any)/ .....*
- Jeśli krajowe środki zaradcze nie zostały wyczerpane, proszę wyjaśnić dlaczego.
/If domestic remedies have not been exhausted, explain why/.....

Proszę zwrócić uwagę: należy załączyć wszelkie stosowne dokumenty.
/Please note : Enclose copies of all relevant documentation/.

6. Inne międzynarodowe procedury
/Other international procedures/

Czy ta sama sprawa była już lub jest rozpatrywana w ramach innej międzynarodowej procedury badania lub rozstrzygnięcia sporów? Jeśli tak, proszę przedstawić:

/Has the same matter already been examined or is it being examined under another procedure of international investigation or settlement? If yes, explain/

- Rodzaj procedur(y) */Type of procedure(s)/*.....
- Data(y) */Date(s)/* .....
- Miejsce(a) */Place(s)/* .....
- Rezultaty (jeśli są) */Results (if any)/* .....

Please note : Enclose copies of all relevant documentation.

7. Data i podpis
/Date and signature/

Data/miejsce */Date/place/*: _____

Podpis autora(ów) i/lub ofiar(y) */Signature of author(s) and/or victim(s)/*:
_____

8. Lista załączonych dokumentów (proszę nie przysyłać oryginałów, wyłącznie kopie)
/List of documents attached (do not send originals, only copies)/

10 Przydatne linki i adresy

1. www.batefsky.com.
2. <http://bip.ms.gov.pl/pl/prawa-czlowieka/onz-i-prawa-czlowieka/wspolpraca-w-ramach-systemu-onz/>.
3. <http://www1.umn.edu/humanrts/>.
4. www.ohchr.org.
5. http://www.unic.un.org.pl/mechanizmy_ochrony/.

11 Bibliografia

11.1 Wykaz źródeł prawa

1. Karta Narodów Zjednoczonych, Dz. U. 1947 Nr 23, poz. 90.
2. Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, Dz. U. 1993 Nr 61, poz. 284.
3. Konwencja o prawach dziecka, Dz. U. 1991 Nr 120, poz. 526.
4. Konwencja o prawach osób niepełnosprawnych, tekst w języku angielskim dostępny na: <http://www2.ohchr.org/english/law/disabilities-convention.htm>.
5. Konwencja w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji kobiet, Dz. U. 1982 Nr 10, poz. 71.
6. Konwencja w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania, Dz. U. 1989 Nr 63, poz. 378.
7. Międzynarodowa konwencja o ochronie praw wszystkich pracowników migrujących i członków ich rodzin, tekst w języku angielskim dostępny na: <http://www2.ohchr.org/english/law/cmw.htm>.
8. Międzynarodowa konwencja w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji rasowej, Dz. U. 1969 Nr 25, poz. 187.
9. Międzynarodowa konwencja w sprawie ochrony wszystkich osób przed wymuszonym zaginięciem tekst w języku angielskim dostępny na: <http://www2.ohchr.org/english/law/disappearance-convention.htm>.
10. Międzynarodowy Pakt Praw Gospodarczych, Społecznych i Kulturalnych, Dz. U. 1977 Nr 38, poz. 169.
11. Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych, Dz. U. 1977 Nr 38, poz. 167.
12. Protokół fakultatywny do Konwencji o prawach dziecka w sprawie angażowania dzieci w konflikty zbrojne, Dz. U. 2007 Nr 91, poz. 608.
13. Protokół fakultatywny do Konwencji o prawach dziecka w sprawie handlu dziećmi, dziecięcej prostytucji i dziecięcej pornografii, Dz. U. 2007 Nr 76, poz. 494.
14. Protokół fakultatywny do Konwencji o prawach osób niepełnosprawnych, tekst w języku angielskim dostępny na: <http://www2.ohchr.org/english/law/disabilities-op.htm>.
15. Protokół fakultatywny do Konwencji w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji kobiet, Dz. U. 2004 Nr 248, poz. 2484.
16. Protokół fakultatywny do Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania, Dz. U. 2007 Nr 30, poz. 192.
17. Protokół fakultatywny do Międzynarodowego Paktu Praw Gospodarczych, Społecznych i Kulturalnych, tekst w języku angielskim dostępny na: http://www2.ohchr.org/english/law/docs/A.RES.63.117_en.pdf.
18. Protokół fakultatywny do Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych, przyjęty 16 grudnia 1966 r., Dz. U. 1994 Nr 23, poz. 80.
19. Protokół fakultatywny do Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych w sprawie zniesienia kary śmierci, tekst w języku angielskim dostępny na: <http://www2.ohchr.org/english/law/ccpr-death.htm>.
20. Protokół Nr 14 do Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności zmieniający system kontroli Konwencji, Dz. U. 2010 Nr 90, poz. 587.

11.2 Wykaz opracowań

1. Banaszak B., *Prawo obywateli do występowania ze skargami i wnioskami*, Warszawa 1997.
2. Bayefsky A.F., *How to Complain to the UN Human Rights Treaty System*, The Hague 2003.
3. Białocerkiewicz J., *Międzynarodowa ochrona praw człowieka w systemie ONZ*, Acta Universitatis Nicolai Copernici, Nauki Humanistyczno-Społeczne, Prawo, Toruń 1979, t. 17.
4. Byrnes A., Connors J., *Enforcing Human Rights of Women: A Complaints Procedure for the Women's Convention*, Brooklyn Journal of International Law 1996, t. 21, nr 3.
5. Cassese A., *The Admissibility of Communications to the United Nations on Human Rights Violations*, Revue des droits de l'homme – Human Rights Journal 1972, t. 5, nr 2/3.
6. *Civil Society, International Courts and Compliance Bodies*, red. T. Treves et al., The Hague 2005.
7. Daranowski P., *Międzynarodowa ochrona praw obywatelskich i politycznych in statu nascendi: Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych*, Acta Universitatis Lodziensis, Łódź 1993.
8. Davidson J.S., *The Procedure and Practice of the Human Rights Committee under the First Optional Protocol to the International Covenant on Civil and Political Rights*, Canterbury Law Review 1991, t. 4.
9. Gandhi P.R., *The Human Rights Committee and the right of individual communication: law and practice*, Aldershot 1998.
10. *Guide to International Human Rights Practice*, red. H. Hannum, wyd. 2, Philadelphia 1994.
11. Hüfner K., *How to File Complaints on Human Rights Violations: A Manual for Individuals and NGOs*, Berlin 2010.
12. *Human Rights: International Protection, Monitoring, Enforcement*, red. J. Symonides, Aldershot 2003.
13. *International Human Rights Monitoring Mechanisms: Essays in Honour of Jakob Th. Möller*, red. G. Alfredsson, The Hague 2001.
14. Jabłoński M., Jarosz-Żukowska S., *Prawa człowieka i systemy ich ochrony: zarys wykładu*, Wrocław 2004.
15. Joseph S., Schulz J., Castan M., *The International Covenant on Civil and Political Rights: Cases, Materials, and Commentary*, wyd. 2, Oxford 2005.
16. Kędzia Z., Wieruszewski R., *Ewolucja ONZ-owskiego systemu ochrony praw człowieka*, Studia Prawnicze 2001, z. 3-4.
17. *Komitet Praw Człowieka ONZ. Wybór orzecznictwa*, red. R. Wieruszewski, A. Gliszczyńska, K. Sękowska-Kozłowska, Warszawa 2009.
18. Kuźniar R., *Prawa człowieka: prawo, instytucje, stosunki międzynarodowe*, Warszawa 2000.
19. *Leksykon ochrony praw człowieka: 100 podstawowych pojęć*, red. M. Balcerzak, S. Sykuna, Warszawa 2010.
20. Łopatka A., *Międzynarodowe prawo praw człowieka: zarys*, Warszawa 1998.
21. McGoldrick D., *The Human Rights Committee: Its Role in the Development of the International Covenant on Civil and Political Rights*, Oxford 2001.
22. Michalska A., *Komitet Praw Człowieka: kompetencje, funkcjonowanie, orzecznictwo*, Warszawa 1994.

23. Michalska A., *Kompetencje kontrolne organów ONZ w związku z zawiadomieniami o naruszeniach praw człowieka*, *Studia Prawnicze* 1984, z. 1-2.
24. Michalska A., *Skarga o naruszenie praw człowieka do Komitetu Praw Człowieka (Genewa)*, Warszawa 1995.
25. Michalska A., *Właściwość skargi ratione temporis w świetle orzecznictwa Komitetu Praw Człowieka*, *Toruński Rocznik Praw Człowieka i Pokoju* 1996, Toruń 1998, z. 4.
26. Michalska A., *Zawiadomienia indywidualne przed Komitetem Praw Człowieka*, *Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny* 1989, z. 3.
27. *Monitoring Human Rights in Europe: Comparing International Procedures and Mechanisms*, red. A. Bloed, L. Leicht et al., Dordrecht-Boston-London 1993.
28. Nowak M., *U.N. Covenant on Civil and Political Rights: CCPR Commentary*, wyd. 2, Kehl 2005.
29. *Ochrona praw człowieka w świecie*, red. L. Wiśniewski, Bydgoszcz-Poznań 2000.
30. *O prawach człowieka - w podwójną rocznicę Paktów: księga pamiątkowa w hołdzie Profesor Annie Michalskiej*, red. T. Jasudowicz, C. Mik, Toruń 1996.
31. *Prawa człowieka i ich ochrona: podręcznik dla studentów prawa i administracji*, B. Gronowska, T. Jasudowicz et al., Toruń 2005.
32. *Realizacja przez Polskę postanowień Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania: IV sprawozdanie okresowe Rzeczypospolitej Polskiej z realizacji postanowień Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania*, red. K. Jaworska, Ministerstwo Sprawiedliwości. Departament Współpracy Międzynarodowej i Prawa Europejskiego, Warszawa 2007.
33. *Realizacja przez Polskę postanowień Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych: V sprawozdanie okresowe Rzeczypospolitej Polskiej z realizacji postanowień Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych*, red. B. Faracik, Ministerstwo Sprawiedliwości. Departament Współpracy Międzynarodowej i Prawa Europejskiego, Warszawa 2005.
34. *Realizacja przez Polskę postanowień Międzynarodowej konwencji w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji. XV i XVI sprawozdanie okresowe*, red. B. Faracik, Ministerstwo Sprawiedliwości. Departament Współpracy Międzynarodowej i Prawa Europejskiego, Warszawa 2004.
35. Schmidt M.G., *Individual Human Rights Complaints Procedures Based on United Nations Treaties and the Need for Reform*, *International and Comparative Law Quarterly* 1992.
36. Schwelb E., *The Abuse of the Right of Petition*, *Revue des droits de l'homme – Human Rights Journal* 1970, nr 2.
37. Symonides J., *Międzynarodowa kontrola wykonania umów dotyczących praw człowieka*, *Nowe Prawo* 1970, nr 284.
38. Symonides J., *Wkład ONZ w stanowienie i międzynarodową ochronę praw człowieka*, *Sprawy Międzynarodowe* 1985, nr 10.
39. Tardu M.E., *Human Rights: The International Petition System*, New York 1979.
40. *The Future of UN Human Rights Treaty Monitoring*, red. P. Alston, J. Crawford, Cambridge 2000.
41. *The UN Human Rights Treaty System in the 21st Century*, red. A.F. Bayefsky, The Hague 2000.
42. Tomuschat Ch., *Human Rights: Between Idealism and Realism*, Oxford 2003.
43. Vandenhoele W., *The Procedures before the UN Human Rights Treaty Bodies: Divergence or Convergence?*, Antwerpen 2004.

44. Wieruszewski R., *Komitet Praw Człowieka a zastrzeżenia państw do Paktu Praw Osobistych i Politycznych oraz do Protokołu Fakultatywnego* [w:] *Prawo, instytucje i polityka w procesie globalizacji: księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Januszowi Symonidesowi*, red. E. Halizak, R. Kuźniar, Warszawa 2003.
45. Wieruszewski R., *Komitet Praw Człowieka – potrzeba reform?* [w:] *Międzynarodowe Pakty Praw Człowieka: standard prawa i jego realizacja a przyszłe wyzwania, Konferencja naukowa 23-24 marca 2001, Poznań*, red. R. Wieruszewski, R. Hliwa, Poznań 2002.
46. Wieruszewski R., *ONZ-owski system ochrony praw człowieka* [w:] *System ochrony praw człowieka*, B. Banaszak, A. Bisztyga et al., Kraków 2003.
47. Wieruszewski R., *ONZ-owski system ochrony praw człowieka – bilans dokonań* [w:] *Organizacja Narodów Zjednoczonych: bilans i perspektywy*, red. J. Symonides, Warszawa 2006.
48. Wieruszewski R., *Skargi indywidualne jako środek międzynarodowej kontroli przestrzegania Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych* [w:] *Państwo, prawo, obywatel: zbiór studiów dla uczczenia 60-lecia urodzin i 40-lecia pracy naukowej profesora Adama Łopatki*, red. J. Łętowski, W. Sokolewicz, Wrocław 1989.
49. Zayas A. de, Wieruszewski R., *Ochrona praw człowieka sprawowana przez Komitet Praw Człowieka* [w:] *Ochrona praw człowieka w świecie*, red. L. Wiśniewski, Bydgoszcz-Poznań 2000.
50. Zuijdwijk T., *Petitioning the United Nations: A Study in Human Rights*, New York 1982.
51. Zwart T., *The Admissibility of Human Rights Petitions: The Case Law of the European Commission of Human Rights and the Human Rights Committee*, Dordrecht-Boston-London 1994.